Chudí lidé

Fjodor Michajlovič Dostojevskij

Ó tihle pohádkáři!

Ne aby napsali něco užitečného,

příjemného a roztomilého, to vykopávají

ze země kdejaký plesnivý poklad...

Kdyby to záleželo na mně, zakázal bych jim psát.

K čemu to vede - čteš, bezděky se zamyslíš,

a už lezou do hlavy všelijaké nesmysly;

jak říkám, zakázal bych jim psát.

Taky že bych jednoduše zakázal!

Kníže V. F. Odojevskij

Dne 8. dubna

Drahá moje Varvaro Alexejevno!

Včera jsem byl šťasten, velice šťasten, nesmírně šťasten! Alespoň jednou v životě jste mě poslechla, svéhlavičko. Večer v osm hodin se probudím (víte přece, má drahá, že si po návratu z kanceláře hodinku nebo dvě rád zdřímnu), sehnal jsem svíčku, připravuji papíry a čistím pero, náhle mimoděk zdvihnu oči - a srdce mi zrovna poskočilo radostí. Přece jen jste pochopila, po čem jsem toužil, po čem toužilo mé srdce! Vidím, že je cípek záclonky na Vašem okně poodhrnut a připevněn ke květináči s balzamínou právě tak, jak jsem Vám to nedávno nadhodil; a současně se mi zdálo, že se u okna mihl Váš obličej, že i Vy se na mne díváte ze svého pokojíčku, že také Vy na mne myslíte. A jak mě mrzelo, moje milovaná, že jsem nemohl Váš spanilý obličej dobře rozeznat. Dříve jsem viděl jasně, má drahá. Ve stáří líp se nedaří, dítě moje! Právě se mi dělají mžitky před očima; jen večer trochu pracuji, píši trochu, už mi do rána zčervenají oči a slzí, že je mi to před cizími lidmi hanba. Přesto však se v mých představách kmitl Váš úsměv, má milá, Váš laskavý, přívětivý úsměv a cítil jsem ve svém srdci totéž co tehdy, když jsem Vás políbil, Variňko, pamatujete se, má sladká? Víte, zdálo se mi dokonce, milovaná moje, že jste mi pohrozila prstíkem. Bylo to tak, Vy čtveračko? Musíte mi to všechno dopodrobna vylíčit ve svém dopise.

No, jaký je můj nápad s Vaší záclonkou, Variňko? Milé, že? Ať sedím nad prací, ať se chystám jít spát nebo právě procitám, hned vím, že na mne myslíte, vzpomínáte na mne, a také že jste zdravá a veselá. Spustíte-li záclonku, znamená to sbohem, Makare Alexejeviči, je čas jít spát. Poodhrnete-li ji, znamená to dobré jitro, Makare Alexejeviči, jak jste se vyspal nebo jak se vám daří, Makare Alexejeviči. Jsem bohudíky zdráva a dobré mysli. Vidíte,

dušičko moje, jak je to šikovně vymyšleno, ani bychom si nemuseli psát. Dobrý nápad, že? A sám jsem na to prosím přišel! Tak co, jaké mám nápady, Variňko Alexejevno?

Na vědomost Vám dávám, má drahá Varvaro Alexejevno, že jsem spal celou noc nad očekávání dobře, s čímž jsem navýsost spokojen; vždyť v novém bytě se první noc po přestěhování nikdy dobře nespí, všechno člověku vadí, nic není, jak by mělo být. Vstal jsem dnes vesele a radostně jako jasný sokol. Vida, jaké je dneska nádherné jitro, má drahá! U nás otevřeli ..nájemníci okno, svítí slunce, ptáčkové štěbetají, vzduch dýše jarní vůní, celá příroda oživuje a všechno ostatní je také příslušně náležité; všechno je právě tak, jak má na jaře být. Dokonce jsem dnes velmi příjemně snil, a stále jen o Vás jsem snil, Variňko. Srovnával jsem Vás s ptáčkem nebeským, stvořeným pro potěchu lidem a pro ozdobu přírody. Také mě napadlo, Variňko, že my, lidé žijící v starostech a trampotách, musíme bezstarostnému a nevinnému štěstí nebeských ptáků závidět - a tak a podobně. To jest, stále jsem vymýšlel taková vzdálená přirovnání. Mám jednu knížku, Variňko, a v ní je právě totéž, právě totéž je v ní dopodrobna vypsáno. Píši Vám to všechno proto, že snít se dá přece o různých věcech, má nejdražší. A teď je jaro, a proto jsou i všechny myšlenky takové příjemné, bystré a rozmarné a rodí se něžné snění; člověk vidí svět v růžových barvách. Proto Vám to také všechno píši, jenže vlastně jsem to většinou vzal z té knížky. Spisovatel v ní projevuje stejnou touhu ve verších:

Proč nejsem ptákem, dravým ptákem!

A tak dále. V knížce je ještě mnoho jiných myšlenek, ale co s nimi! Raději mi sdělte, kam jste to dnes ráno šla, Variňko Alexejevno! Ještě jsem se ani nechystal do kanceláře, a Vy už jste jako jarní ptáček vylétla z pokoje, přešla dvůr a byla jste tak veselá. Jakou jsem měl radost, když jsem se na Vás díval! Ach Variňko, Variňko, nikdy nebuďte smutná, pláčem si od trápení nepomůžete, já to vím, má drahá, ze zkušenosti to vím. Teď máte klid a také Vaše zdraví se trochu zlepšilo. - A co dělá Vaše Fjodora? Jaká je to hodná žena! Napište mi, Variňko, jak teď spolu žijete a jste-li se vším spokojena. Fjodora je trochu bručavá, ale jinak je přece tak hodná.

Psal jsem Vám už o zdejší Tereze, je to také dobrá a věrná žena. Co strachu jsem už měl o naše psaní. Jak si je budeme posílat? A tu nám naštěstí Bůh seslal Terezu. Je hodná, mírná a mlčenlivá. Zato naše paní domácí je prostě bez citu. Všechno s ní odře jako s nějakou onucí.

Do jakého brlohu jsem se to dostal, Variňko Alexejevno! To je byt! Dříve jsem přece bydlel tiše jako myška, to sama víte; když letěla pokojem moucha, bylo ji slyšet. A tady je samý hluk, křik a spěch. Ale vždyť ještě ani nevíte, jak je zde všechno zařízeno. Jak bych Vám to tak řekl - představte si dlouhou, velmi tmavou a špinavou chodbu. Její pravou stranu tvoří prázdná stěna a po levé jsou samé dveře a dveře, táhnou se za sebou jako čísla v hostinci. No a tyto byty si lidé pronajímají; každý sestává z jednoho pokoje a v jednom takovém pokoji bydlí dva až tři lidé. Na pořádek se neptejte, je to Noemova archa. Ale zdá se, že jsou tu dobří lidé, vesměs mají vzdělání a jsou učení. Bydlí tu jeden úředník (je zaměstnán někde v literárním odboru), to je sečtělý člověk. Umí promluvit i o Homérovi, o Brambeusovi a o různých jiných spisovatelích, zkrátka o všem možném. Moudrý člověk! Dále tu bydlí dva důstojníci, kteří stále hrají karty. Pak námořní poručík a učitel anglické národnosti. - Počkejte, já Vás pobavím, má drahá. V příštím dopise je satiricky popíši, to jest vylíčím Vám do nejmenších podrobností, jak vypadají a co dělají. Naše paní domácí je maličká, špinavá babka, chodí celý den v bačkorách a v županu a bez ustání křičí na Terezu. Bydlím v kuchyni, nebo vlastně mnohem správnější bude říci to takhle... Je tu pokoj vedle kuchyně (a máme, to

vás musím upozornit, čistou, světlou, velmi hezkou kuchyň), malý pokoj, takový skromný koutek... Nebo abych to vylíčil ještě lépe, kuchyň je velká, má tři okna, a podél příčné stěny mám přepážku, takže to vypadá, jako by tu byl ještě jeden pokoj, přespočetný. Je prostorný, pohodlný, má dokonce i okno a vše potřebné, jedním slovem je nanejvýš útulný. No a to je můj koutek. Nemyslete si, má drahá, že to tu snad vypadá nějak jinak, že bych snad něco zatajoval, že je to vlastně jen a jen kuchyň. Bydlím sice v téže místnosti za přepážkou, ale to mi přece nevadí. Jsem od strávníků oddělen a žiju si tam skromně, tiše a pěkně. Mám v pokoji postel, stůl, prádelník, dvě židle a pověsil jsem si obrázek. Ovšemže jsou lepší byty, možná že dokonce mnohem lepší, ale hlavní věc je pohodlí. A pro své pohodlí jsem se přestěhoval a nemyslete, že pro něco jiného. Naproti přes dvůr je Vaše okénko, dvůr je úzký, sem tam Vás někdy uvidím a hned mi bude, chudákovi, veseleji, a také je to levnější. Nejhorší pokoj se stravou stojí tu pětatřicet rublů v bankovkách. Na to moje kapsa nestačí. A můj byt stojí sedm rublů a strava pět rublů ve stříbře, to je dohromady čtyřiadvacet a půl, kdežto dříve jsem platil rovných třicet, a mnoho věcí jsem si proto odpíral. Čaj jsem každý den nepil, ale teď jsem vyšetřil nejen na čaj, ale i na cukr. Víte, moje nejdražší, stydím se nepít čaj. Zdejší nájemníci vesměs nemají nedostatek, a tak se stydím. Kvůli nim jej piju, Variňko, pro dobrou pověst, aby se neřeklo, protože mně by to bylo docela jedno, nejsem zmlsaný. Uvážíme-li to, stále jsou na něco potřeba peníze, člověk pořád něco potřebuje, hned nějaké boty, hned šaty - mnoho-li zbyde? Padne na to celé mé služné. Ale nereptám a jsem spokojen. Vždyť nemám žádný nedostatek. Teď už několik let nemám v ničem újmu. Někdy dostávám dokonce zvláštní odměnu. No, sbohem, moje milovaná. Koupil jsem Vám dva květináče s balzamínou a s kakostem - nebyly drahé. Možná že máte ráda také rezedu? Rezedu tam také mají, napište mi o ni. A napište mi hodně dlouhý dopis. A nemyslete si nic a neobávejte se o mne, má nejdražší, proto, že jsem si pronajal takový pokoj. Jen touha po pohodlí mě dohnala, jen a jen pohodlí mě zlákalo. Peníze, má nejdražší, skoro hromadím, ukládám si je, peněz mám dost. Nedejte na to, že jsem takový nenápadný, že by mě, jak se zdá, moucha křídlem zabila. Ne, moje milovaná, já se ve světě neztratím, povahu mám nanejvýš tvrdou a pevnou, jak se na mne sluší. Sbohem, sbohem, má drahá! Popsal jsem skoro dva listy a dávno už mám jít do kanceláře. Líbám Vaše prstíky, má nejdražší, a jsem

Váš nejponíženější sluha a nejvěrnější přítel

Makar Děvuškin

P. S. O jedno Vás prosím - odpovězte mi, moje milovaná, co nejpodrobněji. Posílám Vám, Variňko, trochu cukroví. Snězte je ve zdraví a jen se proboha o mne nebojte a nehněvejte se. Tak a teď už opravdu sbohem, má nejdražší.

8. dubna

Vážený pane Makare Alexejeviči,

víte, že budu nucena se s Vámi rozhněvat? Přísahám Vám, dobrý Makare Alexejeviči, že je mi zatěžko přijímat Vaše dárky. Vím, co Vás stojí, co vše si musíte odpírat a jak se musíte uskrovňovat ve svých nejnutnějších potřebách. Kolikrát jsem Vám říkala, že nic nepotřebuji, opravdu vůbec nic, že Vám nikdy nemohu oplatit, co jste už pro mne udělal. Proč jste mi koupil ty květináče? A když už konečně tu balzamínku, ale proč i kakost? Stačí se neopatrně slovem zmínit, jako se to stalo například s tím kakostem, a hned něco koupíte. Vždyť je to jistě drahé? Jaké má nádherné květy! Nachové a tvoří křížek! Kde jste dostal tak hezký? Postavila jsem ho doprostřed okna, kde bude nejlépe vidět. Na podlahu postavím lavičku a na

lavičku dám také ještě květiny. Já tak být bohatá...! Fjodora se jich nemůže dost nabažit. V pokoji teď máme čisto a světlo jako v ráji! A proč jste mi poslal cukroví? Z dopisu jsem hned uhodla, že s Vámi něco není v pořádku; je jaro, píšete, všechno voní, ptáčkové šveholí... Co to asi je, myslím si, nebudou tu nakonec verše? A opravdu, Makare Alexejeviči, ve Vašem dopise chybějí už jen verše. Jinak - něžné city, růžové snění - všechno tu je! Se záclonkou jsem neměla nic v úmyslu; patrně se sama zachytila, když jsem přestavovala květináče, abyste věděl!

Ach Makare Alexejeviči! Říkejte si co chcete, počítejte své příjmy jak chcete, abyste mě ošálil, abyste dokázal, že je vydáváte jen a jenom na sebe, přede mnou nic neukryjete a nezatajíte. Je jasné, že se odříkáte nejnutnějších potřeb kvůli mně. Proč Vás například napadlo najmout si takový byt? Vždyť Vás tam lidé obtěžují a ruší. Je těsný a nemáte žádné pohodlí. Máte rád samotu, a co všechno tam kolem Vás není. A soudím-li podle Vašeho příjmu; mohl byste žít mnohem lépe. Fjodora říká, že se ani nedá srovnat, oč jste bydlel dříve lépe než teď. Copak jste žil celý svůj život v osamělosti, v nedostatku, bez radosti, bez přátelského milého slova, copak jste si najímal kout u cizích lidi? Ach dobrý příteli, jak je mi Vás líto! Šetřte alespoň své zdraví, Makare Alexejeviči! Říkáte, že Vám slábnou oči, nepište proto při svíčkách. Proč píšete? Vaše pracovní píle je beztak Vašim představeným známá.

Ještě jednou Vás prosím, nevydávejte na mne tolik peněz. Vím, že mě milujete, ale vždyť nejste bohatý... Dnes jsem vstala vesele jako Vy. Bylo mi tak pěkně. Fjodora už dávno pracovala a pro mne také se

hnala práci. Byla jsem velmi ráda. Došla jsem si jen koupit hedvábí a dala jsem se do práce. Celé ráno mi bylo lehko u srdce, byla jsem velmi veselá. Ale teď už mám zase samé černé myšlenky, je mi smutno; srdce mě rozbolelo.

Ach, co na mne asi čeká, jaký bude můj osud! Tíží mě, že jsem v takové nejistotě, že nemám budoucnost, že ani tušit nemohu, co se bude se mnou dít. Nazpět je strašné i jen pohlédnout. Tam je takové utrpení, že srdce puká při pouhé vzpomínce. Do smrti budu naříkat na zlé lidi, kteří mě zahubili.

Stmívá se. Musím už pracovat. Mnoho věcí bych Vám ráda napsala, ale nemám kdy, máme krátkou lhůtu na práci. Musíme si popílit. Psát je ovšem příjemné, přece jen není tak smutno. Ale proč k nám nikdy nezajdete? Pročpak, Makare Alexejeviči? Vždyť k nám teď máte blízko a volnou chvíli si také někdy najdete. Přijďte k nám, prosím Vás! Viděla jsem Vaši Terezu. Zdá se taková nemocná; bylo mi jí líto, dala jsem jí dvacet kopejek. Ale málem bych Vás byla zapomněla požádat, abyste mi, ale jistě, napsal hodně podrobně, jak žijete a bydlíte. Jací lidé jsou okolo Vás a jestli se s nimi dobře snášíte. Velmi ráda bych to všechno věděla. Určitě napište. Dnes zahnu cípek už úmyslně. Jděte dřív spát. Včera jsem u Vás viděla do půlnoci světlo. No sbohem. Dnes teskním, je mi úzko a smutno. To už je takový den. Sbohem.

Vaše

Varvara Dobroselovová

Dne 8. dubna

Velectěná slečno

Varvaro Alexejevno!

Ach ano, má drahá, ano, má nejdražší, jak je vidět, vydařil se už takový den v mém hořkém osudu! Jistě jste ze mne, z dědka, měla legraci, Varvaro Alexejevno! Ostatně sám jsem si tím vinen, docela sám! Neměl jsem se na stará kolena s chumáčkem vlasů na hlavě pouštět do milostných vznětů a laškování... Víte, má nejdražší, podivný bývá někdy člověk, velmi podivný. A u všech svatých, o čem všem se někdy rozpovídá, kam až zavede řeč! A co z toho vyplývá, co z toho bývá? Nic nebývá a nevyplývá, leda takový nesmysl, že mě toho Pánbůh chraň! Nezlobím se, má nejdražší, nezlobím; jen mě velice mrzí vzpomenout si na to, mrzí mě, že jsem Vám psal tak obrazně a hloupě. Do kanceláře jsem šel dnes pyšně a švihácky; tak jasno bylo v mém srdci. Z ničeho nic jsem měl v duši svátek; bylo mi veselo. Horlivě jsem se dal do listin, ale co z toho vzešlo! Jak jsem se rozhlédl kolem sebe, hned bylo všechno šedivé a temné jako obyčejně. Stále tytéž inkoustové skvrny, stále tytéž stoly a listiny, ba i já jsem stále týž; jaký jsem býval, takový jsem zůstal - proč jsem tedy jezdil na Pegasu? A proč to vlastně vzniklo? Že sluníčko prohlédlo a nebe se zamodralo? Jen proto? Jaképak vůně, když na našem dvoře pod okny kdovíco všechno nebývá! Bezpochyby se mi to jenom z hlouposti tak zdálo. Někdy se stává, že člověk zabloudí ve svých vlastních citech a žvaní nesmysly. To nevzniká z ničeho jiného než z hloupé vřelosti srdce. Domů jsem nepřišel, ale přivlekl se; z ničeho nic mě rozbolela hlava; to už tak přijde jedno k druhému. (Asi mi vítr ofoukl záda.) Zaradoval jsem se z jara, já hlupák hloupý, a šel jsem v lehkém plášti. Ale v mých citech jste se zmýlila, má drahá! Pochopila jste mé výlevy docela opačně. Otcovská náklonnost mě vedla, pouze ryzí otcovská náklonnost, Varvaro Alexejevno, neboť mne máte ve své opuštěnosti místo otce; říkám to z čistého srdce. Ať už je to jak chce, ať jsem Váš jen hodně vzdálený příbuzný, a ještě jen podle přísloví "Vaše kráva se napila z naší louže", přece jen jsem Váš příbuzný, a teď dokonce ten nejbližší příbuzný a ochránce; neboť tam, kde jste nejspíše měla právo hledat ochranu a oporu, našla jste jen zradu a urážení. A co se týče veršů, řeknu Vám, má nejdražší, že mi nesluší, abych se na stará kolena cvičil ve skládání veršů. Verše jsou hloupost! Za verše teď i ve školách děti bijí ... tak to je, má drahá.

Co mi to píšete, Varvaro Alexejevno, o pohodlí, o klidu a o všelijakých takových věcech? Má nejdražší, já nejsem žádný bručoun a nejsem zhýčkaný, nikdy se mi nedařilo lépe než nyní; proč bych tedy ve stáří měl zvláštní choutky? Jsem sytý, oblečený, obutý, a proč bych si tedy měl vymýšlet nějaké vrtochy, nejsem urozený hrabě. Můj otec nebyl šlechtic a s celou svou rodinou měl menší příjem než já. Nejsem tedy choulostivý. Ovšem, abych přiznal pravdu, v mém starém bytě bylo všechno nepoměrně lepší, bylo tam mnohem volněji, má nejdražší. Jenže i nynější můj byt je pěkný, ba v lecčems veselejší, a chcete-li, rozmanitější; nestěžuji si na tenhle, jen je mi starého líto. My staří, to jest staromódní lidé, jsme zvyklí na staré věci jako na něco blízkého. Víte, byl to takový malý byteček; stěny byly ... no, co bych povídal! Stěny byly jako všechny stěny, o to nejde, ale vzpomínky na celou mou minulost mi způsobují stesk ... Podivná věc, je mi ze vzpomínek těžko, ale jako by byly příjemné. Dokonce i to, v čem bylo něco špatného, nač jsem se svého času zlobíval, očišťuje se ve vzpomínkách od všeho zlého a v mých představách vyvstává v lákavé podobě. Já a moje nebožka bytná jsme žili tiše, Variňko. Právě na tu svou stařenku si teď s bolestí vzpomínám! Byla to dobrá žena a mnoho za byt nechtěla. Pořád pletla z všelijakých hadříků na předlouhých drátech pokrývky, nic jiného nedělala. Společně jsme si udržovali světlo, a pracovali jsme tedy u jednoho stolu. Měla vnučku Mášu, pamatuji ji ještě v peřince, teď to bude asi třináctiletá dívenka. Taková čtveračka to byla, veselá, pořád jsme se jí museli smát; a tak jsme my tři žili. Usednem za dlouhého zimního večera u kulatého stolu, vypijem čaj a potom se dáme do práce. A aby Máše nebylo smutno a aby nedováděla, čtveračka, začne stařenka vypravovat pohádky. A jaké to byly pohádky! Nejen dítě, i dospělý a moudrý člověk

se zaposlouchá. Jak by ne! Sám jsem si někdy zapálil dýmčičku a tak jsem se zaposlouchal, že i na práci jsem zapomněl. A holčička, ta naše poštolka, se vždycky zamyslila; podepřela ručičkou tvářinku; otevřela svůj hezký čumáček, a když byla pohádka děsivá, tulila se a tulila ke stařence. A my jsme se na ni rádi dívali; ani nevidíme, jak dohořívá svíčka, jak v té chvíli venku zuří vichřice a metelí se. Dobře se nám žilo, Variňko; a prožili jsme tak společně málem dvacet let. - Jak jsem se to ale zapovídal! Vám se možná takový námět nelíbí a mně také není docela lehké vzpomínat, zvláště teď, když se stmívá. Tereza něco kutí, bolí mě hlava, záda mě trochu bolí a mám takové zvláštní nápady, které jako by také bolely; teskno je mi dnes, Variňko! A co mi to píšete, má drahá? Jakpak bych k Vám mohl přijít? Děťátko moje, co by řekli lidé? Vždyť to bych musel přejít dvůr, nájemníci to zpozorují, začnou se vyptávat, budou se dohadovat, vzniknou klepy a dají všemu jiný smysl. Ne, moje milovaná, raději se s Vámi sejdu zítra na nešporách, to bude rozumnější a pro nás oba méně nebezpečné. Nezlobte se, má nejdražší, na mne za to, že jsem Vám napsal špatné psaní; když jsem si je přečetl, vidím, že je celé nesouvislé. Jsem, Variňko, starý, nevzdělaný člověk. V mládí jsem se ničemu nenaučil a teď už do hlavy nic nevpravím, i kdybych se něco začal učit. Přiznám se, má nejdražší, že nejsem mistr ve slohu, a vím i bez cizího upozornění a výsměchu, že když budu chtít napsat něco trochu složitějšího, budu tlachat samé hlouposti. Dnes jsem Vás viděl u okna, viděl jsem, jak jste spustila záclonku. Sbohem, sbohem, Bůh Vás opatruj! Sbohem, Varvaro Alexejevno!

Váš nezištný přítel

Makar Děvuškin

P. S. Satiry teď o nikom nepíšu, má drahá, zestárl jsem, Varvaro Alexejevno, zbytečně bych cenil zuby! Lidé by se mi vysmáli podle ruského přísloví "Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá".

9. dubna

Vážený pane Makare Alexejeviči,

že Vám není hanba, můj příteli a dobrodinče Makare Alexejeviči, tak se trápit a zlobit mě. Snad jste se neurazil? Ach, bývám často neopatrná, ale nenapadlo mi, že budete pokládat má slova za uštěpačný žert. Buďte ujištěn, že se nikdy neosmělím žertovat o Vašich letech a Vaší povaze. Všechno to zavinila má lehkomyslnost a ještě více to, že je mi velmi teskno, a co všechno člověk ze stesku neprovede? Myslela jsem, že jste se chtěl ve svém dopise sám trochu zasmát. Tolik mi začalo být smutno, když jsem viděla, že nejste se mnou spokojen. Ne, můj dobrý příteli a dobrodinče, mýlíte se, budete-li mě podezírat z bezcitnosti a nevděku. Dovedu ocenit všechno, co jste pro mne udělal, když jste mě ochránil před zlými lidmi, před jejich pronásledováním a nenávistí. Věčně budu za Vás prosit Boha, a dojde-li má modlitba k němu a nebe ji vyslyší, musíte být šťasten.

Cítím se dnes velmi nemocná. Mám střídavě horkost a mrazení. Fjodora se o mne dost bojí. Zbytečně se stydíte k nám přijít, Makare Alexejeviči. Co je lidem po tom! Vždyť jste náš známý a to stačí ... Sbohem, Makare Alexejeviči, nemám Vám teď právě co psát, a také nemohu, je mi velmi špatně. Ještě jednou Vás prosím, abyste se na mne nezlobil a byl ujištěn o mé stálé úctě a vděčnosti, s nimiž mám čest být

Vaše nejoddanější a nejpokornější služebnice

Varvara Dobroselovová

Dne 12. dubna

Velectěná slečno Varvaro Alexejevno!

Ach má nejdražší, co je to s Vámi, vždyť Vy mě pokaždé tak vylekáte! Píši Vám v každém dopise, abyste se šetřila, abyste se dobře oblékala, abyste nechodila za špatného počasí ven, abyste byla vždy a ve všem opatrná, ale Vy mě neposloucháte, moje maličká! Ach má milovaná, jako byste byla ještě dítě! Vždyť vím, že jste slaboučká, jako stéblo slámy slaboučká. Jen Vás trochu ofoukne vítr, už stůněte. Proto musíte dávat pozor, dbát o sebe, vystříhat se všeho nebezpečí a nepůsobit svým přátelům bolest a zármutek.

Přejete si, má nejdražší, poznat podrobně můj život a všechno, co mě obklopuje. S radostí spěchám vyplnit Vaše přání, má drahá. Začnu od začátku, má nejdražší, bude to spořádanější. Především tedy v našem domě schodiště k hlavnímu vchodu jakžtakž ujdou; zvlášť parádní schodiště je čisté, světlé, široké, samý kov a mořené dřevo. Zato na zadní schodiště se radši ani neptejte. Je točité, vlhké, špinavé, stupně rozbité a stěny tak mastné, že se ruka přilepí, když se o ně opřete. V každém poschodí stojí truhly, židle a rozbité skříně, jsou tam rozvěšeny hadry, okna místy vytlučena; stávají tam kbelíky se všelijakým neřádstvem, se špínou, smetím, skořápkami od vajec a rybími měchýři; hrozný zápach ... Krátce řečeno, je to škaredé!

Už jsem Vám popsal uspořádání pokojů. Nedá se říci, že by nebyly pohodlné, opravdu, ale je v nich nějak dusno, to jest ne snad že by tam byl smrad, ale mohu-li se tak vyjádřit, je v nich trochu hnilobný, ostře nasládlý zápach. Napoprvé to dělá nepříjemný dojem, ale nevadí, stačí u nás pobýt jen dvě minuty a přejde to, ani člověk nezpozoruje, jak rychle to přejde, protože sám vlastně nasákne, šaty mu nasáknou, ruce nasáknou, všechno nasákne - no a zvykne si. Čížkové u nás valem mřou. Námořník kupuje už pátého, ale nemohou žít v našem vzduchu, jen tím to je. Kuchyň máme velkou, rozlehlou a světlou. Pravda poránu bývá trochu nakouřeno, když se smaží ryby nebo hovězí, a také nabryndáno a nacákáno je všude, zato večer je klid. V naší kuchyni stále visí na šňůrách staré prádlo; a poněvadž můj pokoj je nedaleko, to jest přimyká se téměř ke kuchyni, zápach prádla mě trochu obtěžuje; ale to nevadí, kdo tu chvíli bydlí, zvykne si.

Od nejranějšího jitra, Variňko, je u nás rámus, lidi se probouzejí, chodí, bouchají - a vstávají všichni, ten musí, ten má službu a tamten jen tak, že se mu chce; všichni snídají čaj. Samovary u nás patří většinou bytné. A je jich málo, proto čekáme ve frontě, a kdo popadne svůj čajník, dřív než na něho dojde řada, tomu pořádně umyjí hlavu. Tak já jsem to udělal napoprvé a ... ostatně proč bych o tom psal! Teď už tady všechny znám. Nejdřív jsem se seznámil s námořníkem. Je takový upřímný, všecko mi o sobě vypravoval, o tatínkovi, o mamince, o sestře, která je provdána za tulského soudního přísedícího, i o městě Kronštadtu. Slíbil, že mě bude ve všem hájit, a hned mě pozval k sobě na čaj. Našel jsem ho v pokoji, kde se u nás obyčejně hrají karty. Tam mi dali čaj a mermomocí chtěli, abych s nimi hrál hazardní hru. Jestli se mi jen posmívali nebo co, to nevím; ale sami předtím hráli celou noc, a když jsem vešel, také hráli. Křída, karty, kouře plný pokoj, až pálily oči. Do hry jsem se nedal a hned utrousili poznámku, že jsem nějaký filozof. Pak už se mnou nikdo ani nepromluvil; a abych řekl pravdu, byl jsem rád. Už k nim nepůjdu. Pěstují hazard - ryzí hazard! U toho úředníka, který slouží v literárním odboru, bývají večer také schůzky. Ale tam je to příjemné, tiché a vybrané. Každý se tam tak jemně chová.

No, Variňko, řeknu Vám ještě, že naše bytná je ohavná žena, ba pravá čarodějnice. Viděla jste Terezu. Jak ta přece vypadá! Je hubená jako oškubané, neduživé kuře. V domě jsou zaměstnáni všehovšudy dva lidé, Tereza a Faldoni, domácí sluha. Možná že má ještě jiné jméno, nevím, ale ozve se i na tohle. Všichni mu tak říkají. Je to nějaký zrzavý, šilhavý Fin s nosem nahoru, hrubiján. Pořád se s Terezou hádá, div se neperou. Celkem vzato, nedá se říct, že by se mi tu žilo nějak zvlášť dobře ... Aby všichni v noci najednou usnuli a ztichli, to nikdy. Věčně sedí a hrají karty a někdy vyvádějí takové věci, že je hanba to říkat. Teď už jsem přece jen zvykl, ale divím se, jak takovou sodomu mohou snášet lidé s dětmi. Celá jedna chudá rodina má od naší bytné pronajatý pokoj, jenže ne vedle ostatních pokojů, ale na druhou stranu, oddělené v koutě. Jsou to tiší lidé. Nikdo o nich ani neslyší. Bydlí v jednom pokoji, který si přepažili. Je to nějaký úředník bez zaměstnání, před sedmi lety byl vyhozen z úřadu. Jmenuje se Gorškov. Je šedivý, maličký, chodí v tak zamaštěných a obnošených šatech, že bolí se na to dívat. Oč jsou horší než mé! Je takový ubohý, churavý (potkávám ho někdy na chodbě). Kolena se mu třesou, ruce se mu třesou, hlava se třese, jestli je to snad nějaká nemoc, Bůh ví; je zakřiknutý, všech se bojí, vždycky chodí při stěnách. Bývám někdy také ostýchavý, ale tenhle je mnohem víc. Má ženu a tři děti. Nejstarší chlapec je celý po otci, je právě tak vyzáblý. Žena pravděpodobně nebyla kdysi ošklivá, dosud je to vidět; chodí, chudák, v hrozně bídných hadrech. Jak jsem slyšel, jsou bytné dlužní, asi proto na ně není příliš laskavá. Slyšel jsem také, že má Gorškov nějaké nepříjemnosti, pro které ztratil místo ... Snad měl nějaký proces nebo byl souzen či vyšetřován, ale přesného nic nevím. Jak ti jsou chudí, ty můj Pane Bože! Vždycky je v jejich pokoji ticho a klid, jako by tam vůbec nikdo nebyl. Ani děti není slyšet. A když děti nikdy nedovádějí ani si nehrají, to je velmi špatné znamení. Jednou večer jsem měl cestu kolem jejich dveří; v té chvíli bylo v domě neobvykle ticho; slyším vzlykání, potom šepot, zase vzlykání, jako by někdo plakal, ale tak tiše, tak uboze, že mi to rvalo srdce, a potom jsem celou noc musel myslet na ty chudáky, takže se mi ani nepodařilo usnout.

No sbohem, má nejdražší přítelkyně Variňko! Vylíčil jsem Vám všechno, jak jsem dovedl. Dnes celý den myslím jenom na Vás. Srdce mě pro Vás, má drahá, bolí. Vím, dušičko má, že nemáte na sebe nic teplého. Ach, tahle petrohradská jara, větry a deště se sněhem - to je i má smrt, Variňko! Takový blahodárný vzdoušek, Pánbůh s námi a zlé pryč! Nezlobte se, má milá, že Vám píšu tak špatně. Nemám sloh, Variňko, sloh nemám pražádný. Kdybych ho měl aspoň trochu! Píšu, co mi napadne, jen abych Vás něčím rozveselil. Kdybych měl nějaké školy, to by bylo něco jiného; ale copak jsem chodil pořádně do školy? Ani za groš to nestálo.

Váš ustavičný a věrný přítel

Makar Děvuškin

25. dubna

Vážený pane Makare Alexejeviči,

dnes jsem potkala svou sestřenici Sašu. Hrůza! I ona, chudák, zahyne! Také jsem se doslechla, že po mně Anna Fjodorovna pátrá. Asi mě nepřestane nikdy pronásledovat. Říká, že mi chce odpustit, zapomenout na všechno, co se stalo, a že mě sama navštíví. Říká, že nejste žádný můj příbuzný, že ona je má mnohem bližší příbuzná, že nemáte žádné právo vtírat se do našich rodinných kruhů, že je pro mne hanba a že se nesluší, abych žila z Vaší milosti, za Vaše peníze. Spílá mi, obviňuje mě z nevděku... Říká, že jsem zapomněla na její chlebíček, že mě s maminkou zachránila možná i od smrti hladem, že nás živila a víc než půl

třetího roku na nás prodělávala a že nám nadto ještě odpustila dluh. Ani maminku nešetřila! Kdyby tak věděla ubohá maminka, co se mnou udělali! Jen Bůh to ví... Anna Fjodorovna říká, že pro svou hloupost jsem si nedovedla udržet své štěstí, že mě vedla jen a jen ke štěstí, že se nijak jinak neprovinila a že jsem sama nedovedla a možná ani nechtěla zastat se své cti. Ale kdo je pak vinen, Bože! Anna Fjodorovna říká, že pan Bykov má naprostou pravdu, když se nechce oženit s lecjakou, která... ale nač o tom psát! Týrá slyšet takovou lež, Makare Alexejeviči! Nevím, co se to se mnou děje. Chvěju se, pláču, naříkám... Tohle psaní jsem Vám psala celé dvě hodiny. Myslela jsem, že aspoň uzná, jak se na mně provinila, a ona zatím... Ale nelekejte se, milý příteli, můj jediný ochránče! Fjodora všechno přehání, nejsem nemocná. Nastydla jsem jen trochu včera, když jsem šla na Volkovský hřbitov, abych dala za maminku sloužit mši. Proč jste nešel se mnou? Tolik jsem Vás o to prosila. Ach má ubohá maminko, kdybys vstala z hrobu, kdybys věděla, co se mnou udělali...

V. D.

Dne 20. května

Moje milovaná Variňko!

Posílám Vám několik hroznů, děťátko, po nemoci je to prý zdravé, dokonce i lékař to doporučuje pro uhašení žízně, tak Vám je posílám proti žízni. Tuhle jste si přála poupátka, má nejdražší, tak Vám je teď posílám. Máte chuť k jídlu, dušičko? To je to hlavní. Díky Bohu, že všechno přešlo a minulo a že určitě také končí všechna naše neštěstí. Děkujme nebi! Co se týče knížek, zatím je nikde nemohu sehnat. Mají prý tu jednu dobrou knížku, velmi vznešeným slohem napsanou; je prý dobrá, sám jsem ji nečetl, ale tady ji lidé velmi chválí. Požádal jsem o půjčení; slíbili, že ji dostanu. Jen jestli ji budete číst? Mně se zdá, že jste v této věci velmi vybíravá, těžko se dá vyhovět Vašemu vkusu. Však Vás, má nejdražší, znám. Vám se jistě líbí verše, vzdychání a milostné historie no, vždyť i verše seženu, všechno seženu. Mám na mysli jeden opsaný sešitek.

Mně se daří dobře, o mne se, prosím Vás, nebojte, má nejdražší. A co Vám napovídala o mně Fjodora, to je všechno hloupost; řekněte jí, že lhala, jen jí to řekněte, klepně...! Žádnou novou uniformu jsem neprodal. A také proč, sama posuďte, proč bych ji prodával? Dostanu prý teď čtyřicet rublů ve stříbře odměny, tak proč bych ji prodával? Nemějte o mě starost, má nejdražší, Fjodora zbytečně podezírá, zbytečně podezírá. Teď teprve začneme žít, moje milovaná! Jen Vy se, má drahá, uzdravte, jen se proboha uzdravte a netrapte mne, dědka. Kdo Vám řekl, že jsem zhubl? Klepy, zase klepy! Překypuji zdravím a tak jsem ztloustl, že je mi to až hanba. Jsem sytý a spokojený ažaž. Jen Vy kdybyste se uzdravila! No sbohem, moje milovaná, líbám všechny Vaše prstíčky a jsem

Váš věrný, stálý přítel

Makar Děvuškin

P. S. Ach dušičko moje, co jste mi to vlastně zase napsala...? Jakpak k Vám mohu chodit tak často, má nejdražší, jakpak, ptám se Vás. Jak mám využít noční tmy, když teď skoro žádná není. To už je tahle doba. Vždyť jsem Vás, moje milovaná, skoro vůbec neopustil po celou dobu Vaší nemoci, když jste byla v bezvědomí, vždyť ani sám už nevím, jak jsem to všechno dokázal; teprve potom jsem přestal chodit; lidé se o nás začali zajímat a vyptávali se. Stejně už tu koluje nějaký klep. Tereze věřím, ta není žvanivá, ale přece jen sama posuďte, má

nejdražší, co z toho bude, když se lidé všechno o nás dovědí? Co si pomyslí a co o nás řeknou? Proto posilněte své srdíčko, moje nejdražší, počkejte, až se uzdravíte, a potom si dáme dostaveníčko někde mimo dům.

1. června

Milý Makare Alexejeviči,

tak ráda bych Vám udělala nějakou radost a potěšení za všechny Vaše starosti a péči o mne, za všechnu Vaši lásku ke mně, že jsem se konečně rozhodla prohledat z dlouhé chvíle svůj prádelník a najít sešit, který Vám tu posílám. Začala jsem jej psát ještě za šťastné doby svého života. Často jste se pln zájmu vyptával na můj život, na maminku, na Pokrovského, na pobyt u Anny Fjodorovny, konečně i na mé nedávné neštěstí a tak netrpělivě jste si přál přečíst tento sešit, do něhož mi napadlo bůhvíproč zaznamenat některé okamžiky svého života, že nepochybuji o tom, že Vám udělám svou zásilkou radost. Zdá se mi, že jsem dvojnásobně zestárla od chvíle, kdy jsem napsala do těchto zápisků poslední řádku. Je to psáno v různých dobách. Sbohem, Makare Alexejeviči! Velmi teď teskním a často mě trápí nespavost. Jaké je to smutné uzdravení...

V. D.

I

Bylo mi čtrnáct let, když umřel tatínek. Mé dětství bylo nejšťastnější dobou mého života. Nezačalo zde, ale daleko odtud na venkově, v ústraní. Tatínek byl správcem ohromného panství knížete P-ského v T-ské gubernii. Bydlili jsme v jedné z knížecích vsí a žili jsme tiše, nenápadně a šťastně... Byla jsem rozpustilá. Neměla jsem nic jiného na práci než běhat po polích, po lesích, po sadě a nikdo se o mne příliš nestaral. Tatínek byl pořád zaměstnán svou prací, maminka domácností, nikdo mě ničemu neučil a já jsem byla ráda. Někdy jsem hned časně ráno utekla k rybníku, do lesa, na senoseč nebo k žencům a nedbala jsem, že slunce pálilo, že se zatoulám nevímjak daleko od vesnice, že se poškrábu o keře a roztrhám šaty. Doma potom vždycky hubovali, ale to mi nevadilo.

A zdá se mi, že bych byla stále tak šťastná, kdybych byla mohla celý život zůstat na vesnici a žít na jednom místě. Ale musela jsem už jako dítě opustit rodný kraj. Bylo mi dvanáct let, když jsme se přestěhovali do Petrohradu. Ach, jak teskně vzpomínám na naše smutné přípravy. Jak jsem plakala, když jsem se loučila se vším, co mi bylo tak milé. Pamatuji se, že jsem se vrhla tatínkovi kolem krku a s pláčem ho prosila, aby zůstal třeba na krátkou dobu ještě na vsi. Tatínek se na mne rozkřikl, maminka plakala. Říkali, že to musí být, že to naše situace vyžaduje. Starý kníže P-ský umřel. Jeho dědicové dali tatínkovi výpověď. Tatínek měl nějaké peníze v soukromých podnicích v Petrohradě. Doufal, že zlepší naše poměry, a pokládal za nutné, aby se obchodu osobně zúčastnil: To jsem se všecko dozvěděla později od maminky. Usadili jsme se tu na okraji Petrohradu a žili jsme na jednom místě až do tatínkovy smrti.

Jak těžko jsem si zvykala na nový život. Přijeli jsme do Petrohradu na podzim. Když jsme opouštěli vesnici, byl světlý, teplý, jasný den. Právě končily polní práce. Na humnech se už zdvíhaly ohromné stohy obilí a slétala se křiklavá hejna ptáků. Všechno bylo jasné a veselé. A tady při našem příjezdu do města pršelo, byla tu sychravá zimní jinovatka, nepohoda, čvachtanice a množství nových, neznámých lidí, nepřívětivých, rozmrzelých a zlostných.

Jakžtakž jsme se zabydleli. Pamatuji se, co se naši nastarali a nalopotili, než se znovu zařídili. Tatínek pořád nebyl doma a maminka neměla chvíli volnou, na mne úplně zapomněli. Ráno po první noci v našem novém domově se mi smutně vstávalo. Z oken jsme viděli jen nějaký žlutý plot. Na ulici bylo pořád bláto. Chodilo kolem málo lidí a všichni byli zachumlaní do kabátů, všem byla zima.

A doma bylo celé dny hrozně smutno a teskno. Příbuzné a blízké známé jsme neměli. S Annou Fjodorovnou se tatínek hněval (byl jí něco dlužen). Dost často k nám chodili cizí lidé něco vyjednávat. Obyčejně se hádali, hlučeli a křičeli. Po každé návštěvě býval tatínek nespokojený a zlostný. Celé hodiny chodíval z rohu do rohu, mračil se a s nikým ani slovo nepromluvil. Maminka si v takové chvíli netroufala a mlčela. Já jsem si sedla s knížkou někam do kouta - zakřiknutě a tiše a neodvažovala jsem se ani hnout.

Za tři měsíce po našem příjezdu do Petrohradu mě dali do penzionátu. Jak mi bylo ze začátku mezi cizími lidmi smutno! Všechno tam bylo suchopárné a nepřívětivé. Vychovatelky na nás křičely, děvčata se posmívala a já byla tak nesmělá. Všichni tam byli přísní a nároční. To, že jsme měli na všechno určenou hodinu, že jedli všichni společně, že učitelé byli nezáživní - to všechno mě ze začátku týralo a mučilo. Ani spát jsem nemohla. Plakávala jsem někdy celou noc, celou dlouhou, tesklivou, chladnou noc. Večer si všichni opakovali látku nebo se učili úlohám, já seděla nad konverzací nebo slovíčky, neodvažovala se hnout, ale tajně jsem pořád myslela na náš koutek doma, na tatínka, na maminku, na svou starou chůvu, na její pohádky... Ach, jak se může člověku stýskat! Jak ráda jsem vzpomínala na drobné věci doma. Přemýšlela jsem a přemýšlela. Jak by teď bylo doma příjemně! Seděla bych v našem malém pokoji společně s našimi. Bylo by mi teplo a pěkně, kolem všecko, co dobře znám... Jak bych teď objala maminku, myslím si, jak pevně, jak vroucně! Přemýšlela jsem, přemýšlela a ze stesku jsem potají plakala, dusila v prsou slzy a slovíčka mi nešla do hlavy, úloze na zítřek jsem se nenaučila. Celou noc se mi pak zdálo o učiteli, o madame, o spolužačkách, celou noc jsem dřela ve snu úlohu, ale druhý den přece nic neuměla. Musela jsem klečet, dali mi jen jednou za den najíst. Byla jsem smutná, roztoskněná. Ze začátku se mi všechna děvčata smála, škádlila mě a pletla, když jsem odříkávala úlohu, štípala, když jsme šly seřazené k obědu nebo na čaj, stěžovala si na mne pro nic za nic vychovatelce. Zato jaké štěstí, když pro mne přišla v sobotu večer chůva. Jak jsem svou stařenku v záchvatu radosti objímala! Oblékla mě, zabalila, cestou mi nemohla postačit a já jí pořád něco povídám a povídám. Když přijdu domů, jsem veselá, mám radost, objímám naše jako po dlouhém odloučení. Začneme si povídat a vypravovat. S každým se vítám, směju se, chichotám, běhám a skáču. S tatínkem hovoříme vážně o učební látce, o našich učitelích, o francouzštině, o L'Homondově mluvnici - a všichni jsme veselí a spokojení. Ještě teď je mi veselo, když si na tyto chvíle vzpomenu. Ze všech sil jsem se snažila vyhovět tatínkovi a dobře se učit. Viděla jsem, že na mne vydává poslední peníze a sám se probíjí bůhvíjak. Den ode dne byl zamračenější, rozmrzelejší a zlostnější. A pořád se to horšilo a horšilo. Obchody se mu nedařily, dluhů bylo bezpočtu. Maminka se nakonec bála i plakat, bála se říci slovo, aby tatínka nerozhněvala, a ke všemu se rozstonala, pořád hubla a hubla a začala ošklivě kašlat. Když jsem pak přicházela z penzionátu, viděla jsem vždycky jen smutné obličeje. Maminka tajně pláče, tatínek se zlobí. Začnou výčitky a domluvy. Tatínek říká, že mu nedělám žádnou radost, žádné potěšení; že se kvůli mně odříkají posledního, a já ještě pořád nemluvím francouzsky. Zkrátka za všechny nezdary, za všechna neštěstí, za všechno si vylíval zlost na mně a na mamince. Jak mohl ubohou maminku tak trápit! Když jsem se na ni podívala, srdce mi pukalo. Tváře jí propadly, oči vpadly, obličej dostal hektickou barvu. Já to odnášela nejvíc. Začalo to vždycky hloupostmi, ale potom došlo bůhvínač. Často jsem ani nechápala, oč jde. O čem všem se nemluvilo, nač se nenaříkalo...! Na francouzský jazyk i na to, že jsem hloupá husa; že

majitelka našeho penzionátu je nedbalá, hloupá ženská, že se nestará o naši výchovu, že tatínek ještě pořád nemůže najít místo a že L'Homondova mluvnice je špatná mluvnice, že Zapolského je mnohem lepší. Že na mne zbytečně vynaložili mnoho peněz, že jsem, jak je vidět, bezcitná jako kámen - zkrátka já se, chudák, ze všech sil snažila, abych nadřela konverzaci a slovíčka, a nakonec jsem byla ze všech nejvíc vinna, za všechno jsem nesla zodpovědnost. Ovšem nebylo to tím, že by mě tatínek neměl rád. Byl by dal za mne i za maminku duši. Ale měl už takovou povahu.

Starosti, zármutek a neúspěchy vyčerpaly ubohého tatínka do krajnosti; byl nedůvěřivý a prchlivý, málem si zoufal, začal zanedbávat své zdraví, nachladil se a náhle se rozstonal, dlouho netrpěl a tak nečekaně a náhle umřel, že jsme byly několik dní po té ráně úplně bez sebe. Maminka byla jako omámená, bála jsem se o její rozum. Jen tatínek umřel, objevili se u nás věřitelé, jako by vyrostli ze země, přihnali se jako smečka. Daly jsme jim všecko, co jsme měly. Náš domek u Petrohradu, který tatínek koupil půl roku po našem přestěhování, byl také prodán. Nevím, jak se urovnalo to ostatní, ale my zůstaly bez přístřeší, bez útočiště a bez chleba. Maminka trpěla vysilující nemocí, uživit jsme se nemohly, žít nebylo z čeho, čekala nás záhuba. Bylo mi tehdy čtrnáct let. A tu nás navštívila Anna Fjodorovna. Říkala, že je statkářka a že je s námi nějak příbuzná. Maminka také říkala, že naše příbuzná je, ale velmi vzdálená. Za tatínkova života k nám nikdy nechodívala. Přišla se slzami v očích, říkala, že s námi cítí; projevila soustrast nad naší ztrátou, dodala, že tatínek tím byl sám vinen, že nežil podle svých možností, že mířil příliš vysoko a že příliš spoléhal na své síly. Projevila přání sblížit se s námi, navrhla, abychom zapomněly na vzájemné nepříjemnosti, a když maminka řekla, že k ní nikdy necítila žádnou nepřízeň, polily ji slzy, šla s maminkou do kostela a dala sloužit mši za holoubka (jak se vyjádřila o tatínkovi). Potom se slavnostně s maminkou smířila.

Po dlouhých úvodech a náznacích vylíčila Anna Fjodorovna v přesných barvách naše ubohé postavení, osiřelost, beznadějnost, bezradnost a pozvala nás, abychom se přestěhovaly k ní, a jak se sama vyjádřila, cítily se u ní jako doma. Maminka děkovala, ale dlouho se k tomu nemohla odhodlat. Jenže poněvadž nic jiného nezbývalo a jinak to zařídit vůbec nešlo, nakonec Anně Fjodorovně sdělila, že její návrh vděčně přijímáme. Jako by to dnes bylo, pamatuji se na ráno, kdy jsme se stěhovaly z předměstí Petrohradu na Vasiljevský ostrov. Bylo jasné, suché a mrazivé podzimní jitro. Maminka plakala, mně bylo strašně úzko. Srdce mi pukalo, duši svíral nějaký neurčitý, hrozný stesk... Byla to těžká doba...

II

Ze začátku, dokud jsme se s maminkou nevpravily do nových poměrů, bylo nám oběma u Anny Fjodorovny hodně úzko a byly jsme tam zakřiknuté. Anna Fjodorovna bydlela ve vlastním domě v šesté ulici. Bylo tam celkem pět světlých pokojů. Ve třech bydlela Anna Fjodorovna s mou sestřenicí Sašou, která u ní byla jako sirotek bez otce a matky na vychování. V jednom jsme bydlely my a konečně poslední pokoj vedle nás obýval chudý student Pokrovskij, nájemník Anny Fjodorovny. Anně Fjodorovně se dařilo velmi dobře, lépe, než se dalo předpokládat, ale pramen jejích příjmů byl záhadný právě tak jako její zaměstnání. Vždycky spěchala, vždycky měla plno starostí, odjížděla nebo odcházela několikrát za den. Ale co dělala, oč se starala a proč se starala, to jsem nijak nemohla uhádnout. Měla mnoho různorodých známých. Často k ní přijížděli divní hosté, vždycky jen na chvilku. Jakmile zazvonil zvonek, maminka mě vždycky odvedla do našeho pokoje. Anna Fjodorovna se proto na maminku velice zlobila a pořád opakovala, že jsme příliš pyšné, že jsme pyšné nad své poměry, že kdyby aspoň bylo nač být pyšný, a celé hodiny to rozváděla. Nerozuměla jsem

tenkrát, proč nám vyčítá pýchu. Právě tak jsem teď teprve poznala, nebo aspoň tuším, proč se maminka dlouho nemohla rozhodnout bydlet u Anny Fjodorovny. Anna Fjodorovna byla zlá. Vytrvale nás trápila. Dosud nevím, proč nás vlastně k sobě vzala. Ze začátku byla na nás dost hodná, ale potom, když viděla, že jsme úplně bezradné a že nemáme kam jít, plně projevila svou pravou povahu. Později byla na mne zase velmi laskavá, tak nějak lstivě laskavá, ale ze začátku jsem trpěla zároveň s maminkou. Každou chvíli nám všechno vyčítala, nic jiného nedělala, než že pořád mluvila o své dobrotivosti. Cizím lidem nás představovala jako chudé příbuzné, bezradnou vdovu a sirotka, o které se z milosti, z křesťanské lásky stará. U stolu každé sousto, které jsme si braly, sledovala očima, a když jsme nejedly, začala zas jiná historie; prý se štítíme. "Nevybírejte si," říkala, "co mám, to dávám. Jako byste samy měly něco lepšího!" Tatínkovi každou chvíli nadávala. Říkala, že se chtěl vyšvihnout nad ostatní, ale nevyšlo mu to. Ženě a dceři prý nechal žebráckou hůl, a kdyby nebylo dobročinné příbuzné, soucitné křesťanské duše, tak by, Pánbůh ví, snad musely někde na ulici zajít hladem. Co všechno nám neřekla! Poslouchat ji nebylo ani tak hořké jako odporné. Maminka každou chvíli plakala, její zdraví se horšilo den ode dne, před očima chřadla a přitom jsme pracovaly od rána do noci, braly si práci na zakázku, šily jsme. Anně Fjodorovně se to moc nelíbilo. Každou chvíli říkala, že v jejím domě není krejčovský krám. Ale musely jsme se oblékat, musely jsme si střádat na nepředvídané výdaje; chtěly jsme mít vlastní peníze. Střádaly jsme, jak jen se dalo, a doufaly, že se budeme moci přestěhovat někam jinam. Maminka však na této práci nechala poslední zbytek zdraví, slábla den ze dne. Nemoc nahlodávala její život jako červ a přibližovala ji smrti. Já jsem to viděla, cítila a trpěla, všechno se to dělo před mýma očima.

Den míjel za dnem a každý se podobal předešlému. Žily jsme tiše, jako bychom ani nebyly ve městě. Anna Fjodorovna se pomaloučku umiňovala, když si plně uvědomila svou moc. Nikomu ovšem nikdy ani nenapadlo odporovat jí. Byly jsme ve svém pokoji odděleny od její části domu chodbou a vedle nás, jak jsem se už zmínila, bydlel Pokrovskij. Ten učil Sašu francouzštině a němčině, dějepisu a zeměpisu - zkrátka všem vědám, jak říkávala Anna Fjodorovna, a za to dostával od ní byt a stravu. Saša byla velmi nadaná dívka, třebaže rozpustilá a čtveračivá. Bylo jí tehdy třináct let. Anna Fjodorovna nadhodila mamince, že by neškodilo, kdybych se učila i já, protože jsem penzionát nevychodila celý. Maminka s radostí souhlasila, a tak mě celý rok učil Pokrovskij společně se Sašou.

Pokrovskij byl velmi chudý mladík. Zdraví mu nedovolovalo chodit pravidelně na univerzitu a student se mu říkalo u nás jen tak ze zvyku. Žil skromně, nenápadně a tiše, takže jsme ho v našem pokoji ani neslyšely. Napohled byl dost podivný, tak neobratně chodil, tak nešikovně zdravil a tak zvláštním způsobem mluvil, že ze začátku, jak jsem se na něho podívala, musela jsem se smát. Saša si z něho pořád dělala legraci, zvlášť když nám dával úlohy. A Pokrovskij měl ke všemu nedůtklivou povahu, stále se zlobil, každá hloupost ho přiváděla z míry, křičel na nás, stěžoval si a často ani nedokončil hodinu a rozezlený odešel do svého pokoje. Doma pak celé dny sedával nad knihami. Knih měl mnoho a byly to samé drahé, vzácné knihy. Učil ještě někde, dostával nějaký plat, a jak jen měl trochu peněz, hned si šel koupit knihy.

Poznala jsem ho časem lépe a blíže. Byl to nejhodnější, nejúctyhodnější, nejlepší člověk, s nímž jsem se kdy setkala. Maminka si ho velmi vážila. Později mi byl nejlepším přítelem, ovšem po mamince.

Ze začátku i já, taková velká dívka, jsem dováděla společně se Sašou a celé hodiny jsme si lámaly hlavu, jak bychom ho podráždily a vyvedly z míry. Zlobil se úžasně směšně a nás to náramně bavilo. (Teď se při pouhé vzpomínce na to stydím.) Jednou jsme ho vydráždily skoro

k pláči a já jsem jasně zaslechla, jak zašeptal: "Zlé děti." To mě zarazilo. Zastyděla jsem se, bylo mi najednou hořko a litovala jsem ho. Pamatuji se, že jsem se začervenala až po uši a prosila ho div ne se slzami v očích, aby se uklidnil a neurážel pro naše hloupé čtveračiny, ale on zavřel knihu, nedokončil hodinu a odešel do svého pokoje. Celý den jsem se proto trápila. Pomyšlení, že jsme ho my děti dohnaly svou krutostí k pláči, bylo nesnesitelné. Jak je vidět, čekaly jsme na jeho slzy. Jak je vidět, přály jsme si, aby plakal; připravily jsme ho o poslední zbytek trpělivosti; násilím jsme ho, nešťastného a chudého, přinutily, aby si znovu uvědomil svůj krutý osud. Celou noc jsem zlostí na sebe, smutkem a lítostí nespala. Říká se, že pokání ulevuje duši, ale je to právě naopak. Nevím jak, ale k mému smutku se přimísila ještě samolibost; nechtěla jsem, aby mě považoval za dítě. Bylo mi tehdy už patnáct let.

Od toho dne jsem začala trápit svou představivost a vymýšlela tisíce plánů, jak bych přinutila Pokrovského, aby změnil své mínění. Ale byla jsem nesmělá a plachá. Nemohla jsem se tehdy ani za nic k něčemu odhodlat, a tak jsem jen snila (a Bůh ví, jak snila!) a přestala lumpačit se Sašou. Už se na nás nezlobil, ale to mé samolibosti nestačilo.

Nyní něco o člověku, který byl ze všech, co jsem jich poznala, nejpodivnější, nejzajímavější a nejubožejší. Mluvím o něm právě na tomto místě svých zápisků, protože až do této příhody jsem si ho skoro vůbec nevšímala, kdežto teď mě najednou začalo zajímat všechno, co se týkalo Pokrovského.

Někdy přicházel do našeho domu malý šedivý ušmudlaný děda, špatně oblečený, neohrabaný a nešikovný, zkrátka nadmíru podivný. Jak se na něho člověk podíval, viděl, že se za něco stydí, že se patrně hanbí sám za sebe. Proto se pořád podivně choulil a krčil. Dělal takové pohyby a posunky, že zřejmě neměl zdravý rozum. Přijde k nám, stojí v síni u skleněných dveří a neodvažuje se vejít do domu. Teprve když jde kolem někdo z nás - já, Saša nebo některý ze sloužících, o němž ví, že je na něho vlídný - mává, láká ho k sobě, dává různá znamení, a když mu kývnem a zavoláme ho, což je umluvené znamení, že není v domě nikdo cizí a může jít dovnitř, chce-li - teprve tehdy stařec tiše otvírá dveře, radostně se usmívá, mne si spokojeně ruce a jde po špičkách přímo do pokoje Pokrovského. Byl to jeho otec.

Později jsem poznala podrobně celou historii chudáka dědy. Kdysi býval úředníkem, neměl pražádné schopnosti a zastával v úřadě bezvýznamné místo. Když zemřela jeho první žena (matka studenta Pokrovského), napadlo mu oženit se podruhé a vzal si měšťačku. Nová žena obrátila v domě všecko vzhůru nohama. Nikdo s ní nemohl dobře vyjít, všechny držela zkrátka. Student Pokrovskij byl tehdy ještě dítě, bylo mu asi deset let. Macecha ho nenáviděla. Ale malému Pokrovskému přál osud. Statkář Bykov, který znal úředníka Pokrovského a kdysi mu také pomohl, vzal chlapce pod svou ochranu a dal ho do nějaké školy. Zajímal se o něho proto, že znal jeho zemřelou matku, o kterou se v dívčích letech starala Anna Fjodorovna a kterou provdala za úředníka Pokrovského. Pan Bykov, přítel a blízký známý Anny Fjodorovny, veden velkomyslností, dal nevěstě věnem pět tisíc rublů. Kam se poděly tyto peníze, nikdo neví. To mi všechno vypravovala Anna Fjodorovna. Student Pokrovskij nemluvil o svých rodinných poměrech rád. Jeho matka prý byla velmi hezká a zdá se mi divné, že se dost nešťastně vdala za takového bezvýznamného člověka... Umřela mladá, asi čtyři roky po svatbě.

Z obecné školy přešel mladý Pokrovskij na nějaké gymnázium a potom na univerzitu. Pan Bykov, který jezdil velmi často do Petrohradu, pomáhal mu i tady. Ale Pokrovskij nemohl pro své chatrné zdraví ve studiích na univerzitě pokračovat. Pan Bykov ho seznámil s Annou

Fjodorovnou, doporučil jí ho, a tak byl mladý Pokrovskij přijat na stravu a zavázal se, že bude vyučovat Sašu.

Starý Pokrovskij pak z bolesti nad krutostí své ženy propadl nejhorší neřesti a skoro nikdy nebyl střízlivý. Žena ho bila, odstěhovala ho do kuchyně a tak ho zotročila, že si nakonec zvykl na rány a špatné zacházení a nestěžoval si. Nebyl to ještě úplně starý člověk, ale špatné sklony ho skoro připravily o rozum. Jediným příznakem ušlechtilých lidských citů byla jeho nezměrná láska k synovi. Mladý Pokrovskij byl jako vejce vejci podobný své zemřelé matce. Možná že vzpomínky na první hodnou ženu vzbudily v srdci ztraceného starce takovou nesmírnou lásku k synovi. Děda ani nemohl mluvit o ničem jiném než o něm a vytrvale ho dvakrát týdně navštěvoval. Častěji přicházet se neodvažoval, protože mladý Pokrovskij nemohl otcovy návštěvy ani vystát. Ze všech jeho chyb byla nesporně neúcta k otci ta nejvážnější. Ovšem děda býval někdy nesnesitelný. Především byl úžasně zvědavý, za druhé pořád mluvil, vyptával se, chtěl podrobnosti, často se ptal nesmyslně, tím rušil syna při práci a konečně přicházel někdy v podnapilém stavu. Syn pomalu odnaučoval starce špatným návykům, zvědavosti a stálému žvanění, a konečně dosáhl toho, že ho děda ve všem poslouchal jako orákulum a neodvažoval se bez jeho svolení otevřít ústa.

Ubohý stařec se nemohl vynadívat na svého Petěnku (tak nazýval syna) a nemohl se z něho dost natěšit. Když k němu přicházel na návštěvu, vypadal starostlivě a nesměle a pravděpodobně proto, že nevěděl, jak ho syn přijme, dlouho se neodvažoval vejít; když mě potkal, třeba dvacet minut se vyptával - co a jak Petěnka. Je zdráv? Jakou má právě náladu, nezabývá se něčím vážným? Co právě dělá? Píše nebo o něčem přemýšlí? Když jsem mu dodala odvahy a uklidnila ho, tu se konečně odvážil vejít a polehoučku potichoučku otvíral dveře, pak nejdřív vsunul jen hlavu, a když viděl, že se syn nezlobí a pokynul mu, tiše vešel do pokoje, svlekl si kabát, sundal klobouk, který byl vždycky zmačkaný, děravý a měl utrženou střechu - všechno pověsil na věšák, všechno dělal tiše a nenápadně. Potom se opatrně posadil a nespouštěl ze syna oči, lovil každý jeho pohyb a snažil se uhádnout, v jaké je Petěnka náladě. Jestliže syn jen trochu nebyl v dobré míře a stařec to zpozoroval, tu se hned zdvíhal z místa a vysvětloval - "já jen tak, Petěnko, zaskočil na minutku. Byl jsem dnes daleko, cesta vedla kolem, zašel jsem si jenom odpočinout". A potom mlčky, pokorně sebral kabát a klobouk, zase tiše otevřel dveře a odcházel se strojeným úsměvem, který měl zakrýt nahromaděné hoře, jež synovi nechtěl dát najevo.

A když syn někdy přijal otce pěkně, děda nevěděl, co má radostí dělat. Z jeho tváře, z jeho posunků, z každého jeho pohybu zářila spokojenost. Když s ním syn mluvil, zdvíhal se děda vždycky trochu ze židle a tiše, otrocky, zbožně odpovídal; vždycky se snažil užít velmi učeného, a tím velmi směšného výrazu. Ale neměl dar výřečnosti. Často se zakoktal a popletl, nevěděl co s rukama a kam se podít, a ještě dlouho potom si šeptal jen pro sebe odpověď, jako by se to snažil napravit. Když se mu podařilo odpovědět dobře, tu se oprašoval, opravoval na sobě vestu, nákrčník, frak a zřejmě si byl vědom vlastní důstojnosti. Někdy dostal natolik odvahu, natolik se osmělil, že tiše vstal ze židle, přistoupil k polici s knihami, vzal nějakou, a dokonce si hned na místě z ní četl, ať to bylo cokoli. Všechno to dělal s výrazem předstírané lhostejnosti a chladnokrevnosti, jako by tak mohl hospodařit se synovými knihami vždycky, jako by synova laskavost nebyla vůbec nic zvláštního. Ale jednou jsem viděla, jak se chudák polekal, když ho Pokrovskij požádal, aby se knih nedotýkal. Popletl se, začal spěchat, postavil knihu vzhůru nohama, potom to chtěl napravit, obrátil ji a postavil ořízkou ven, usmíval se, červenal a nevěděl, jak zastřít svůj zločin. Pokrovskij pomalu odnaučoval starce špatným návykům, a když ho viděl třikrát za sebou střízlivého, dával mu při příští návštěvě na rozloučenou čtvrt ruble, půl nebo i víc. Jindy mu koupil boty, nákrčník nebo vestu. Děda,

oblečený do nového, byl pak hrdý jako kohout. Někdy zašel k nám. Přinášel mně a Saše perníkové pokroutky a jablka a mluvil s námi pořád jen o Petěnkovi. Prosil nás, abychom dávaly při vyučování pozor, abychom poslouchaly, říkal, že Petěnka je dobrý syn, a nadto vzdělaný syn. Tak směšně na nás pomrkával levým okem a tak zábavně se ušklíbal, že jsme se nemohly udržet smíchem. Maminka ho měla velmi ráda. Ale Annu Fjodorovnu děda nenáviděl, třebaže byl v její přítomnosti tišší než voda, nižší než tráva.

Brzy jsem přestala na hodiny Pokrovského chodit. Považoval mě jako dříve za dítě, za rozpustilé děvčátko, tak jako Sašu. To mě velmi mrzelo, protože jsem se náramně snažila napravit své dřívější chování. Ale nevěnoval mi pozornost. To mě zlobilo víc a víc. Skoro nikdy jsem nemluvila s Pokrovským mimo hodiny, a ani jsem nemohla mluvit. Červenala jsem se, pletla a potom někde v koutku plakala zlostí.

Nevím, jak by se to všechno skončilo, kdyby našemu sblížení nepomohla jistá podivná okolnost. Jednou večer, když maminka seděla u Anny Fjodorovny, vešla jsem tiše do pokoje Pokrovského. Věděla jsem, že není doma, a opravdu nevím, proč mi napadlo jít k němu. Ještě jsem k němu nikdy ani nenahlédla, třebaže jsme bydleli už přes rok vedle sebe. Srdce se mi rozbušilo, zdálo se mi, že chce vyskočit. Rozhlédla jsem se zvědavě kolem. Pokoj Pokrovského byl velmi chatrně zařízen a nebylo tu uklizeno. Na stěnách viselo pět dlouhých polic s knihami. Na stolech i židlích ležely papíry. Knihy a papíry! Napadla mi podivná myšlenka a zároveň se mě zmocnil nepříjemný pocit rozmrzelosti. Zdálo se mi, že mé přátelství, mé milující srdce je pro něho málo. Byl vzdělaný, já byla hloupá, nic jsem nevěděla, nic nečetla... Tu jsem se závistivě podívala na dlouhé police, které se prohýbaly pod knihami. Zmocnila se mě zlost, stesk a zvláštní zběsilost. Zatoužila jsem přečíst co nejrychleji všecky jeho knihy. Nevím, snad jsem myslela, že až se naučím všemu, co umí on, zasloužím si jeho přátelství. Rychle jsem přistoupila k první polici. Bez uvažování jsem popadla první svazek, který se mi namanul, starý, zaprášený, a hned červená, hned bledá, chvějíc se vzrušením a strachem, odnesla jsem kradenou knihu k nám, rozhodnuta, že ji v noci, až maminka usne, při lampičce přečtu.

Jakou jsem dostala zlost, když jsem přišla do našeho pokoje, netrpělivě knihu rozevřela a zjistila, že je to starý, skoro ztrouchnivělý, červotočem rozhlodaný latinský spis. Hned jsem se vrátila. Právě jsem chtěla postavit knihu na polici, když na chodbě zazněly kroky. Začala jsem spěchat, ale protivné knihy byly tak stěsnány v řadě, že když jsem jednu vytáhla, ostatní se samy posunuly a semkly tak, že teď pro jejich dřívější družku nezbylo místo. Neměla jsem dost velkou sílu, aby se mi podařilo knihu zasunout. Přesto jsem se usilovně pokoušela knihy rozrazit. Rezavý hřebík, na němž police visela, asi úmyslně čekal na tuto chvíli, aby vypadl, a vypadl. Police letěla jedním koncem dolů. Knihy se s rámusem sypaly na podlahu. Vtom se otevřely dveře a do pokoje vešel Pokrovskij.

Nesnášel, aby někdo hospodařil v jeho království. Běda tomu, kdo by se dotkl jeho knih! Představte si tedy mou hrůzu, když knihy všech možných velikostí a tlouštěk se řítily z police, padaly, skákaly pod stůl, pod židle a po celém pokoji. Chtěla jsem utéci, ale bylo pozdě. To je konec, myslím si, konec, jsem ztracená! Lumpačím a vyvádím jako desetiletá dítě, já hloupá holka, já husa! Pokrovskij se hrozně rozzlobil: "Tohle ještě chybělo!" vykřikl. "Že se nestydíte takhle vyvádět... Polepšíte se vůbec někdy?" a rychle se dal do sbírání knih. Sehnula jsem se, abych mu pomohla. "Nechte toho, nechte toho," rozkřikl se. "Lépe byste udělala, kdybyste nechodila, kam vás nezvou!" Ale přece trochu obměkčen mým pokorným pohybem pokračoval už tišeji starým, poučujícím učitelským tónem: "Kdy necháte neplech, kdypak zvážníte? Vždyť se na sebe podívejte, nejste už dítě, vždyť je vám už patnáct let!" Tu se chtěl

pravděpodobně přesvědčit, že skutečně už nejsem dítě, podíval se na mne a zčervenal po uši. Nic jsem nechápala, stála jsem před ním a udiveně jsem se na něho dívala dokořán otevřenýma očima. Vstal, přistoupil ke mně s rozpačitým výrazem, byl velmi zmaten, něco řekl, omlouval se možná za to, že si teprve teď opravdu všiml, jaká jsem už velká dívka. Konečně jsem to pochopila. Nepamatuji se, co se tehdy se mnou vlastně stalo. Zmocnil se mě zmatek, ztratila jsem rovnováhu, začervenala jsem se ještě více než Pokrovskij, zakryla obličej rukama a vyběhla z pokoje.

Nevěděla jsem, co dělat, kam se podít studem. Už jen to, že mě přistihl ve svém pokoji! Celé tři dny jsem se na něho nemohla podívat. Červenala jsem se do krve. Roztodivné myšlenky, směšné myšlenky mi vířily hlavou. Snad ta nejztřeštěnější byla, že jsem chtěla jít k němu a vysvětlovat mu všechno, přiznat se mu, otevřeně mu všechno říci a přesvědčit ho, že jsem se nechovala jako hloupé děvčátko, ale přišla s dobrým úmyslem. A byla bych určitě šla, ale chválabohu neměla jsem dost odvahy. Představuji si teď, co bych byla asi natropila. I teď se stydím, když si na všechno vzpomenu.

Několik dní nato se maminka těžce roznemohla. Už dva dny nevstala z postele, třetí den měla horečku a blouznila. Nespala jsem předešlou noc, kdy jsem maminku ošetřovala, seděla u její postele, podávala jí pít a podle hodin jí dávala léky. Druhou noc jsem už byla úplně vyčerpána. Chvílemi mě přemáhal spánek, před očima se mi zelenalo, hlava se mi točila a klesala jsem únavou, ale maminčino slabé sténání mě probouzelo, zachvěla jsem se vždycky, probudila se na okamžik, ale potom se mě znovu zmocňovala dřímota. Bylo to pro mne utrpení. Nevím, nemohu si vzpomenout, ale nějaký děsivý sen, nějaké hrůzyplné vidění navštívilo mou rozrušenou hlavu v napjaté chvíli zápasu spánku s bděním. Probudila jsem se úlekem... V pokoji bylo šero, noční lampička dohasínala, proud světla hned zaléval celý pokoj, hned se jen taktak míhal po stěně, hned mizel docela. Bála jsem se, padla na mne hrůza. Mé představy byly rozrušeny hrůzostrašným snem, srdce mi sevřela úzkost... Vyskočila jsem ze židle a z mučivého, tíživého pocitu bezděky vykřikla. V té chvíli se otevřely dveře a do našeho pokoje vstoupil Pokrovskij.

Pamatuji se jen na to, že jsem se vzpamatovala v jeho náručí. Opatrně mě posadil do křesla, podal mi sklenici vody a vyptával se. Nepamatuji se, co jsem mu odpovídala. "Jste nemocná, jste sama velmi nemocná," řekl a vzal mě za ruku. "Máte horečku, ničíte se, nešetříte své zdraví. Klid, klid, lehněte si a chvíli spěte. Za dvě hodiny vás probudím, odpočiňte si trochu... Jen si lehněte," pokračoval a nedovolil mi žádnou námitku. Únava mě zbavila poslední síly, oči se mi zavíraly slabostí. Lehla jsem si v křesle, rozhodnuta usnout na půl hodiny, ale spala jsem až do rána. Pokrovskij mě probudil, teprve když byl čas dát mamince lék.

Nazítří, když jsem si ve dne trochu odpočinula a chystala se opět sednout do křesla u maminčiny postele s pevným úmyslem, že tentokrát neusnu, zaklepal Pokrovskij v jedenáct hodin na naše dveře. Otevřela jsem mu. "Bude vám samotné smutno," řekl mi. "Vezměte si knihu. S ní vám přece nebude tak teskno." Přijala jsem ji. Nepamatuji se, jaká to byla kniha, sotva jsem do ní tehdy nahlédla, třebaže jsem celou noc nespala. Podivný vnitřní nepokoj mi nedal spát. Nevydržela jsem na jednom místě, několikrát jsem vstala z křesla a chodila po pokoji. Celou mou bytostí se rozlévalo zvláštní vnitřní uspokojení. Takovou jsem měla radost z pozornosti Pokrovského. Byla jsem hrdá na jeho péči a starost o mne. Přemýšlela jsem a snila celou noc. Pokrovskij už nepřišel. Věděla jsem, že nepřijde, a snila o zítřejším večeru.

Příštího večera, když v domě všichni ulehli, otevřel Pokrovskij dveře - stál na prahu svého pokoje - a začal se mnou mluvit. Nepamatuji si, co jsme si tehdy řekli, pamatuji jen, že jsem

se styděla, zakoktávala, měla na sebe zlost a netrpělivě čekala na konec rozhovoru, ačkoliv jsem si z celé duše přála, aby k němu došlo, celý den jsem o něm snila a promýšlela své otázky i odpovědi. Toho večera jsme navázali přátelství.

Dokud byla maminka nemocná, trávili jsme spolu vždycky v noci několik hodin. Pomalu jsem překonala svou ostýchavost, ačkoliv po každém našem rozhovoru bylo pořád ještě proč se na sebe zlobit. S tajnou radostí a s hrdým uspokojením jsem však viděla, že kvůli mně zanedbává své nesnesitelné knihy. Náhodou, ze žertu se rozhovor stočil na to, jak mi spadly z police. Byla to zvláštní chvíle. Já byla nadmíru sdílná a upřímná, nadšení a podivné vzrušení mě tak unesly, že jsem se přiznala ke všemu... k tomu, jak jsem toužila něčemu se naučit, něco se dovědět, jak mě mrzelo, když mě považoval za dítě... Opravdu jsem byla v podivné, pohnuté náladě, v očích mi stály slzy, nezatajila jsem nic a vypravovala všechno, všechno o svém přátelství k němu, o touze milovat ho, žít s ním jediným srdcem, těšit ho a dodávat mu klidu. Podíval se na mne nějak divně, s rozpaky a údivem a neřekl ani slovo. Bylo mi náhle velmi smutno a úzko. Zdálo se mi, že mě nepochopil a že se mi možná vysmívá. Rozplakala jsem se jako dítě, vzlykala jsem, nemohla se uklidnit, jako bych dostala nějaký záchvat. Pokrovskij mě vzal za ruce, líbal je, tiskl na svá prsa, mluvil na mne a utěšoval mě. Byl velmi pohnut. Nepamatuji se, co mi říkal, ale vím, že jsem plakala i smála se a opět plakala, červenala se a nemohla vypravit slovo radostí. Ale i při svém vzrušení jsem si všimla, že Pokrovskij zůstal přece trochu stísněný a upjatý. Udivilo ho asi moje vzrušení, nadšení, moje náhlé vřelé a horoucí přátelství. Možná že to bylo ze začátku pro něho jen zajímavé. Později se jeho váhání rozplynulo a se stejně prostým, přímým citem jako já přijímal mou příchylnost, má vřelá slova, mou pozornost, odpovídal na všechno stejnou pozorností, stejně přátelsky a přívětivě a byl mi upřímným přítelem jako rodný bratr. Mému srdci bylo tak teplo, tak pěkně... Nic jsem mu neskrývala a netajila. Věděl to a každým dnem ke mně víc a více lnul.

A nepamatuji se vlastně ani, co všechno jsme si povídali v těchto mučivých a zároveň sladkých hodinách našich nočních schůzek při chvějícím se světle lampičky a skoro u samého lůžka mé ubohé nemocné maminky... Všechno, co přicházelo na mysl, co tryskalo ze srdce, co se dralo na rty - a byli jsme skoro šťastni... Ach, byla to smutná i radostná doba - obojí zároveň. A je teď pro mne smutné i radostné vzpomínat na ni. Vzpomínky vždycky bolí, ať už jsou radostné nebo hořké. Alespoň se mnou je to tak. Ale i tato bolest je sladká. A když je těžko, bolestně, trýznivě a teskno u srdce, vzpomínky je osvěžují a živí, jako kapky rosy za vlahého večera po horkém dni osvěžují a živí ubohý, povadlý kvítek, sžehnutý žárem dne.

Mamince se vracelo zdraví, ale pořád jsem ještě sedávala za noci u jejího lůžka. Pokrovskij mi často půjčoval knihy. Ze začátku jsem četla, jen abych neusnula, potom pozorněji, potom s vášní. Objevilo se mi náhle mnoho nového, dosud nepoznaného a neznámého. Do mého srdce se rázem jako silný proud vlily nové myšlenky a nové dojmy. A čím více vzrušení, čím více námahy a práce mě nové dojmy stály, tím milejší mi byly, tím slastněji rozechvívaly mou duši. Vtrhly náhle a prudce do mého srdce a nedávaly mu odpočinout. Celou mou bytost bouřil podivný zmatek. Ale toto duchovní násilí nemohlo, nemělo dost síly mě docela rozbít. Byla jsem víc než snivá a to mě zachránilo.

Když se maminka uzdravila, naše večerní schůzky a dlouhé rozhovory přestaly. Měli jsme někdy příležitost vyměnit několik slov, často všedních a bezvýznamných, ale já jsem často dávala všemu větší význam, větší a zvláštní cenu, domýšlela jsem... Můj život byl naplněn, byla jsem šťastná, klidně a tiše šťastná. Tak uběhlo několik týdnů...

Jednou k nám zašel starý Pokrovskij. Dlouho si s námi povídal, byl mimořádně veselý, čilý a hovorný, smál se, svým způsobem žertoval a konečně prozradil záhadu svého vzrušení a oznámil nám, že právě za týden bude mít Petěnka narozeniny, že ho při této příležitosti navštíví, že si oblékne novou vestu a že mu žena slíbila koupit nové boty. Krátce řečeno, děda byl velmi šťasten a žvatlal všechno, co mu jen přišlo na mysl.

Jeho narozeniny! Ty narozeniny mi nedaly spát. Pevně jsem se rozhodla připomenout Pokrovskému své přátelství a něco mu darovat. Ale co? Konečně jsem přišla na to, že mu dám knihy. Věděla jsem, že by měl rád poslední vydání Puškinových sebraných spisů, a rozhodla jsem se koupit Puškina. Měla jsem vlastních třicet rublů, Vydělala jsem si je ručními pracemi. Měla jsem ty peníze ušetřeny na nové šaty. Hned jsem poslala naši kuchařku, starou Matrjonu, zeptat se, co stojí celý Puškin. Ale ouha! Všech jedenáct knih stálo s vazbou nejméně šedesát rublů. Kde vzít peníze? Přemýšlela jsem, přemýšlela, a nevěděla co počít. Maminku jsem prosit nechtěla. Maminka by mi jistě pomohla, ale to by se všichni o našem dárku dověděli, a ke všemu by se dárek proměnil ve vděčnost, v mzdu za celý rok vyučování. Ráda bych mu dárek dala sama, aby nikdo nevěděl. A za práci, kterou se mnou měl, jsem mu chtěla zůstat navždy dlužna a ničím jiným za ni neplatit než svým přátelstvím. Konečně jsem přišla i na to, jak se dostat z nesnáze.

Věděla jsem, že ve stáncích u antikvářů se dají někdy koupit knihy o polovičku levněji, když se smlouvá, často knihy dosti zachovalé, skoro úplně nové. Byla jsem rozhodnuta, že se určitě vypravím na trh. Tak jsem to také udělala. Hned druhého dne jsme odtamtud něco potřebovaly my i Anna Fjodorovna. Mamince nebylo dobře, Anně Fjodorovně se nechtělo, takže svěřila nákupy mně, a já se vypravila s Matrjonou.

Naštěstí jsem našla Puškina velmi brzo a v náramně krásné vazbě. Začala jsem smlouvat. Ze začátku chtěli víc než v knihkupectví; ale potom, ovšem ne bez námahy, několikrát předstírajíc, že odcházím, přinutila jsem obchodníka k tomu, že slevil a zůstal stát na deseti rublech ve stříbře. Jak vesele jsem smlouvala...! Chudák Matrjona nechápala, co to se mnou je, proč jsem si vzala do hlavy koupit spoustu knih. Ale hrůza! Celé moje jmění bylo třicet rublů v bankovkách a obchodník za nic nechtěl prodat levněji. Nakonec jsem ho začala prosit, prosila jsem a prosila, až jsem ho konečně uprosila. Slevil, ale jen dva a půl ruble, a zapřísahal se, že slevuje pouze kvůli mně, že jsem taková hezká slečna a že by jinému neslevil ani za nic. Chybělo mi ještě dalších dva a půl ruble. Div jsem se nedala zlostí do pláče. Ale nečekaná okolnost mi v mém zármutku pomohla.

Kousek dál jsem u jiného stolu s knihami viděla dědu Pokrovského. Nakupilo se kolem něho asi pět antikvářů. Úplně ho popletli. Každý mu nabízel své zboží, a co to všechno nebylo, co to chtěl vlastně koupit! Ubohý stařec stál uprostřed nich jako omámený a nevěděl, co si vybrat. Přistoupila jsem k němu a zeptala se, co tu dělá. Děda měl ze mne velkou radost Měl mě rád, možná stejně jako Petěnku. "Ale kupuju knížky, Varvaro Alexejevno," odpověděl mi, "kupuju knížky Petěnkovi. Bude teď mít narozeniny a má rád knížky, kupuju je tedy pro něho..." Děda se vždycky směšně vyjadřoval a teď byl navíc ještě hrozně popleten. Ať se ptal nač chtěl, všechno stálo rubl ve stříbře, dva ruble, tři ruble ve stříbře. Na velké knihy se už ani neptal a jen po nich závistivě koukal, listoval v nich, obracel je v rukou a zase stavěl na místo. "Ne, ne, to je drahé," říkal polohlasně, "ale snad něco odsud," a začal prohlížet tenké sešity, almanachy a zpěvníky. Ty byly velmi laciné. "Ale proč kupujete tohle," zeptala jsem se ho, "to jsou přece hrozné hlouposti." "Ach ne," odpověděl, "ne, jen se podívejte, jaké jsou tu pěkné knížky, moc pěkné knížky tu jsou!" a poslední slova tak žalostně, zpěvavě protáhl, že se mi zdálo, že se dá do pláče zlostí, proč jsou hezké knihy tak drahé, a že co nevidět sjede

slzička z jeho bledých tváří na červený nos. Zeptala jsem se ho, kolik má peněz. "Tolik," vytáhl chudák všechny své peníze, zabalené do zamaštěného novinového papíru, "tuhle je půlrubl, dvacetník a dvacet měděných kopejek." Hned jsem ho vedla k svému antikváři. "Tady těch jedenáct knih stojí třicet dva a půl rublu. Já mám třicet, přidejte dva a půl, koupíme je a darujeme společně." Děda se mohl zbláznit radostí, vysypal všechny své peníze a antikvář na něho naložil celou naši společnou knihovnu. Děda si nastrkal knihy do všech kapes, nabral je do obou rukou i do podpaží a odnesl všechny k sobě. Slíbil mi, že je druhého dne tajně přinese ke mně.

Nazítří přišel děda k synovi, hodinku u něho poseděl jako obyčejně, potom zašel k nám, přisedl ke mně a tvářil se velmi komicky a tajuplně. Nejdřív mi s úsměvem oznámil, že jsou všechny knížky nepozorovaně přepraveny k nám a že leží v koutě v kuchyni pod Matrjoninou ochranou, přičemž si hrdě a spokojeně mnul ruce, že má nějaké tajemství. Potom se ovšem rozhovor stočil na očekávaný svátek. Dále se stařec rozpovídal o tom, jak dárek předáme, a čím více se zamotával do svého líčení, čím déle mluvil, tím víc jsem byla přesvědčena, že mu něco leží na duši, co nemůže, neodvažuje se, co se bojí vyslovit. Ale čekala jsem a mlčela. Tajná radost, tajné uspokojení, které jsem až do té chvíle snadno četla v jeho podivných posuncích, úšklebcích a pomrkávání levým okem, zmizely. Každým okamžikem byl neklidnější, smutnější a konečně to nevydržel.

"Poslyšte," začal polohlasně a nesměle, "poslyšte, Varvaro Alexejevno... Víte co, Varvaro Alexejevno...?" Děda byl v hrozných rozpacích. "Podívejte se, až budou Petěnkovy narozeniny, vemte deset knížek a dejte mu je sama, jen sama za sebe, a já pak vezmu jedenáctou a taky mu ji dám sám, jenom sám za sebe. Tak mu budete mít vy co dát i já mu budu mít co dát. Oba budeme mít co mu dát." Tu se stařec zakoktal a umlkl. Podívala jsem se na něho, nesměle čekal, co řeknu. "Ale proč nechcete, Zachare Petroviči, abychom mu je dali společně?" "Ale to je tak, Varvaro Alexejevno, to je tak... Já totiž jako..." Děda přišel do rozpaků, začervenal se, zapletl a nemohl z místa.

"Víte," vysvětlil konečně, "já si, Varvaro Alexejevno, sem tam přihnu... to znamená, chci vám říci, že si velmi často přihnu, přihnu si, kde můžu... nemám právě nejlepší návyky... Chci říci, víte, venku bývá dost zima, taky se třeba přihodí nepříjemnost, nebo přijde člověku nějak smutno, nebo se stane něco zlého, a tak se třeba nepřemůžu a přihnu si a někdy se napiju víc, než snesu. Petruša to moc nemá rád. Víte, Varvaro Alexejevno, on se proto zlobí, hubuje mě a čte mi levity. A já bych mu chtěl svým dárkem dokázat, že se polepšuju a začínám se řádně chovat. Proto jsem šetřil, abych mohl koupit knížku, dlouho jsem šetřil, protože já vlastně nikdy nepřijdu k penězům, leda když mi tu a tam něco dá Petruša. On to ví. A teď aspoň uvidí, jak jsem se svými penězi naložil, pozná, že jsem je všechny vydal zas pro něho."

Bylo mi dědy nesmírně líto. Přemýšlela jsem chvíli. Stařec se na mne díval s neklidem. "Víte co, Zachare Petroviči," řekla jsem, "dejte mu je všechny." "Všechny ty knížky?" "Všechny..." "Sám?" "Sám." "Jako že jsem je koupil všechny já?" "Ano, jako že jen vy." Řekla jsem to dost jasně, ale děda mi velmi dlouho nemohl porozumět.

"Ano," řekl a zamyslel se, "ano! To bude moc hezké, to by bylo moc hezké, jenže co vy, Varvaro Alexejevno?" "Já mu nedám jednoduše nic." "Cože?" vykřikl děda skoro poděšeně, "tak vy nic Petěnkovi nedáte, vy mu nechcete nic dát?" polekal se. V té chvíli snad byl ochoten zříci se svého požadavku jen proto, abych i já mohla něco darovat jeho synovi. Jaký to byl dobrák! Ujistila jsem ho, že bych ráda byla dárkyní, ale že jemu nechci kazit radost. "Jestli bude váš syn mít radost," dodala jsem, "a vy budete mít radost, budu spokojená i já,

protože budu ve svém srdci cítit totéž, jako bych mu dárek dala sama." Tím byl stařec úplně uklidněn. Zůstal u nás ještě asi dvě hodiny, ale celou tu dobu nemohl chvíli posedět na místě, vstával, pobíhal, hlučel, dováděl se Sašou, líbal mě úkradkem, štípal do ruky a tajně se opičil po Anně Fjodorovně. Anna Fjodorovna ho nakonec vyhodila z domu. Krátce řečeno, děda se radostí tak rozdováděl jako snad ještě nikdy.

Slavnostního dne se dostavil přesně v jedenáct hodin hned po mši v dobře vyspraveném fraku a opravdu v nové vestě a nových botách. V každé ruce měl svazek knih. Všichni jsme tehdy seděli v salóně Anny Fjodorovny a pili kávu (byla neděle). Děda začal myslím tím, že Puškin byl velmi dobrý básník. Potom popleteně a rozpačitě přešel na to, že se má každý správně chovat a že člověk když pije, znamená to, že se dobře nechová a že zlozvyky člověka hubí a ničí. Uvedl dokonce několik příkladů zhýralosti a skončil tím, že on se od určité doby úplně polepšil a že se teď chová správně a příkladně. Že si byl už dlouho vědom pravdivosti synových naučení, že to všechno dávno cítil a všechno si to ukládal do srdce, ale teď se napravil i ve skutečnosti a na důkaz toho že synovi dává knihy za peníze, které si za dlouhou dobu našetřil.

Nemohla jsem přemoci pláč i smích, když jsem chudáka dědu poslouchala. Jak uměl lhát, když to potřeboval! Knihy byly hned přeneseny do pokoje Pokrovského a postaveny do knihovny. Pokrovskij ovšem uhodl pravdu. Děda byl pozván na oběd. Toho dne jsme byli všichni tolik veselí. Po obědě jsme hráli karty a na fanty. Saša dováděla a já jsem nezůstávala pozadu. Pokrovskij byl ke mně pozorný a pořád vyhledával příležitost pohovořit si se mnou o samotě, ale vyhýbala jsem se tomu. Byl to nejradostnější den za celá poslední čtyři léta mého života...

A teď už přijdou jen samé smutné a těžké vzpomínky, budu vypravovat o svých černých dnech. Proto se asi mé pero zpomaluje, jako by odpíralo psát dále. Proto jsem možná s takovým nadšením a láskou vzpomínala na nejmenší podrobnosti svého bezvýznamného života za šťastných dnů. Jak málo jich bylo! Vystřídal je zármutek, černý zármutek, který bůhvíkdy skončí.

Mé neštěstí začalo nemocí a smrtí Pokrovského. Onemocněl dva měsíce po událostech, které jsem právě vylíčila. V těchto dvou měsících se neúnavně staral o své zaměstnání, protože dosud neměl zajištěné postavení. Jako všichni souchotináři do poslední chvíle neztratil víru, že bude žít velmi dlouho. Naskytlo se mu někde místo učitele, ale k tomuto zaměstnání měl odpor. Vstoupit někam do státní služby mu nedovolilo chatrné zdraví. Nadto by musel dlouho čekat, než by dostal služné. Zkrátka měl samé nezdary. Ztrácel trpělivost. Jeho zdraví se horšilo, ale nepozoroval to. Nastal podzim. Pokrovskij obstarával každého dne v lehkém kabátě své záležitosti, podával žádosti nebo se ucházel o místo osobně a to všechno ho trápilo, promáčely se mu boty, mokl na dešti; potom ulehl a už nevstal... Umřel pozdě na podzim, na konci října.

Po celou dobu jeho nemoci jsem téměř neopouštěla jeho pokoj, ošetřovala jsem ho a sloužila mu. Často jsem celé noci nespala. Málokdy byl při vědomí, většinou blouznil. Mluvil o svém místě, o svých knihách, o mně, o otci... Dověděla jsem se různé okolnosti jeho života, které jsem drive neznala a které jsem vůbec netušila. Na začátku jeho nemoci se na mne u nás dívali podivně. Anna Fjodorovna vrtěla hlavou. Ale já jsem se podívala všem přímo do oči a už mě za mou účast s Pokrovským neodsuzovali, alespoň maminka ne.

Někdy mě Pokrovskij poznával, ale jen zřídka. Byl skoro pořád v bezvědomí. Celé noci s někým dlouze, nejasně, nesrozumitelně mluvíval, jeho chraptivý hlas se v těsném pokoji hluše rozléhal jako v hrobě. Bývalo mi strašně. Zvlášť poslední noc byl jako šílený. Hrozně trpěl, naříkal. Jeho sténání mi drásalo srdce. Všichni v domě se vyděsili. Anna Fjodorovna se pořád jen modlila, aby si ho Bůh co nejdříve vzal. Zavolali lékaře. Ten řekl, že nemocný určitě do rána zemře.

Starý Pokrovskij strávil celou noc na chodbě u dveří do synova pokoje. Položili mu tam nějakou rohož. Každou chvíli se přicházel na syna podívat. Hrůza byla na něho pohledět. Byl tak zdrcen bolestí, že se zdálo, jako by docela ztratil schopnost cítit a myslet. Hlava se mu třásla děsem. Celý se chvěl a pořád si něco pro sebe šeptal, o něčem sám se sebou rozmlouval. Zdálo se mi, že bolestí zešílí.

Před úsvitem usnul stařec na své rohoži jako zabitý, vyčerpán duševní bolestí. K osmé hodině začal jeho syn umírat. Probudila jsem ho. Mladý Pokrovskij byl při plném vědomí a se všemi se rozloučil. Jak je to zvláštní! Nemohla jsem plakat, ale srdce mi pukalo.

Nejvíc mě utýraly a zničily jeho poslední okamžiky. Dlouho, dlouho o něco prosil svým tuhnoucím jazykem, ale nic jsem nemohla z jeho pokusů vytušit. Srdce mi pukalo bolestí. Celou hodinu byl neklidný, po něčem tesknil, namáhal se dát mi svýma chladnoucíma rukama nějaké znamení a potom se znovu pokoušel chraptivým, dutým hlasem úpěnlivě prosit. Ale vydával jen nesouvislé zvuky a opět jsem nemohla nic pochopit. Přivedla jsem mu postupně všechny lidi z domu. Podávala jsem mu pít, ale on pořád smutně vrtěl hlavou. Konečně jsem pochopila, co chtěl. Prosil, abychom roztáhli záclonu na okně a otevřeli okenice. Jistě se chtěl naposled podívat na den, na boží světlo, na slunce. Odhrnula jsem záclonu, ale začínající den byl ponurý a smutný jako hasnoucí ubohý život umírajícího. Slunce nesvítilo. Oblaka pokrývala nebe mlhavým závojem, takže bylo deštivé, pochmurné a teskné. Do okenních tabulek bubnoval drobný déšť a omýval je proudy chladné a špinavé vody. Bylo mlhavo a temno. Do pokoje spoře vnikaly bledé paprsky dne a těžce zápasily s chvějícím se světlem lampičky, rozsvícené před svatým obrazem. Umírající na mne teskně, teskně pohlédl a kývl hlavou. Za chvíli zemřel.

Pohřeb vypravila sama Anna Fjodorovna. Koupila nejlevnější rakev a najala pohřební vůz. Aby si nahradila vydání, sebrala všechny knihy a věci zemřelého. Stařec se s ní hádal, bručel, vzal jí tolik knih, kolik jen mohl, nabil si jimi všechny kapsy, nacpal je do klobouku a všude, kam mohl, nosil je celé ty tři dny a nerozloučil se s nimi, ani když musel do kostela. Všechny tyto dny byl jako bez rozumu, jako omámený a s podivnou péčí se pořád jen točil kolem rakve. Hned narovnával na zemřelém věneček, hned rozsvěcoval nebo zhášel svíčky. Bylo vidět, že na nic nevydrží myslet delší chvíli. Maminka ani Anna Fjodorovna nebyly o pohřbu v kostele. Maminka se roznemohla a Anna Fjodorovna už byla ustrojená, ale nepohodla se s dědou Pokrovským, a zůstala doma. Vyprovodili jsme ho jen já a stařec. Při mši na mne padl děs - jako by to byla předtucha budoucnosti. Taktak že jsem v kostele vydržela do konce. Konečně rakev zavřeli, zatloukli, naložili na vůz a odváželi. Doprovodila jsem ho jenom na konec ulice. Vozka přidal do klusu. Stařec utíkal za ním a hlasitě plakal, jeho pláč přeskakoval a přerýval se během. Chudák ztratil klobouk, ale nezastavil se, aby jej zdvihl. Hlava mu mokla v dešti. Zdvíhal se vítr, zmrzlé krupičky deště píchaly a bodaly do tváře. Zdálo se, že stařec nepohodu necítí, s pláčem přebíhal z jedné strany vozu na druhou. Šosy jeho vetchého kabátu vlály ve větru jako křídla. Ze všech kapes mu trčely knihy, v rukou měl jednu ohromnou, kterou pevně svíral. Chodci smekali a křižovali se. Někteří se zastavili a dívali se na chudáka starce. Každou chvíli mu nějaká kniha vypadla z kapsy do bláta. Lidé ho

zastavovali, upozorňovali na ztrátu, stařec knihu zdvihl a opět se dával do běhu, aby dohonil rakev. Na rohu ulice se uvolila doprovázet rakev zároveň s ním nějaká stařenka. Vůz zahnul konečně za roh a zmizel mi z očí. Šla jsem domů. V hrozné bolesti jsem padla mamince na prsa. Tiskla jsem ji pevně ve svém objetí, líbala ji, usedavě plakala a bázlivě se k ní tulila, jako bych se snažila udržet v náručí svého posledního přítele a nevydat ho smrti. Ale smrt už stála nad ní...

11. června

Jak jsem Vám vděčna za včerejší procházku na ostrovy, Makare Alexejeviči! Jak je tam svěží, pěkný vzduch a jaká zeleň! Tak dávno jsem zeleň neviděla. Když jsem byla nemocná, pořád se mi zdálo, že musím umřít, že určitě umřu, považte proto, co jsem asi včera cítila! Nezlobte se, že jsem byla tak roztoskněná. Bylo mi velmi pěkné, velmi lehce, ale v mých nejkrásnějších chvílích je mi vždycky nějak teskno. A že jsem plakala, to byla jen hloupost, sama nevím, proč pořád pláču Cítím všechno bolestně a podrážděně, mé dojmy jsou chorobné. Bezoblačné, bledé nebe, západ slunce, večerní ticho, to všechno - nevím už ani byla jsem prostě naladěna přijímat dojmy těžce a trýznivě, takže mi srdce přetékalo a duše se musela vyplakat. Proč Vám to všechno píšu? Takové pocity je srdci těžké projevit a vypravovat o nich ještě mnohem těžší. Ale možná že mě pochopíte. Můj smutek i můj smích! Jak jste hodný, Makare Alexejeviči! Včera jste se mi díval do očí, abyste z nich vyčetl, co cítím, a byl jste pohnut mým nadšením. Ať tam byl keř, alej nebo voda, už jste tam byl, stál jste přede mnou, upravoval si šaty a pořád se mi díval do očí, jako byste mi ukazoval svá panství. To je důkaz, že máte dobré srdce, Makare Alexejeviči. Za to Vás mám tak ráda. A teď sbohem. Dnes jsem opět churavá. Promočila jsem si včera boty a nastydla. Fjodora je taky nějak nemocná, takže teď obě stůněme. Nezapomínejte na mne, přijďte častěji k nám.

Vaše

V. D.

Dne 12. června

Děťátko moje, Varvaro Alexejevno!

Myslil jsem, má nejdražší, že mi včerejší procházku vylíčíte přímo verši, a zatím jste napsala všeho všudy skrovný lístek. Říkám to proto, že jste na svém lístku napsala sice málo, ale zato jste to napsala neobyčejně pěkně a sladce. Přírodu i různé venkovské obrázky a všechno ostatní o citech, krátce řečeno, všechno jste to napsala moc pěkně. To já takové nadání nemám. I kdybych počmáral deset stránek, nic z toho nebude, nic nevyjádřím. Už jsem to zkoušel. Píšete mi, má drahá, že jsem hodný, dobrosrdečný člověk, neschopný ublížit bližnímu, rozumějící dobrotě boží, jevící se v přírodě, a tak podobně, a vůbec mě chválíte. Všechno je to pravda, má nejdražší, všechno je to naprostá pravda Jsem opravdu takový, jak říkáte, sám to vím, ale když o sobě člověk něco takového, jak Vy píšete, čte, tak je mimoděk pohnut a pak přijdou různé tíživé úvahy. Ale poslouchejte, má nejdražší, moje milovaná, také Vám budu něco vypravovat.

Začnu tím, že mi bylo všeho všudy sedmnáct let, když jsem nastoupil do zaměstnání, a teď už to bude brzy třicet let, co jsem nezměnil pole působnosti. Co bych zbytečně mluvil, obnosil jsem pěknou řádku stejnokrojů. Zmužněl. jsem, zmoudřel, poznal hodně lidí a žil jsem, mohu říci, že jsem žil na světě tak, že mě jednou dokonce chtěli navrhnout k vyznamenání. Možná

že mi nevěříte, ale já Vám opravdu nelžu. Jenže se, má nejdražší, našli zlí lidé, kteří mi to nepřáli. A řeknu Vám, má drahá, třeba jsem hloupý, nevzdělaný člověk, přece mám srdce právě tak jako kdokoli jiný. Víte, Variňko, co mi udělali zlí lidé? Hanba povídat, co udělali. Ptáte se, proč to udělali? Protože jsem pokorný, protože jsem tichý a hodný. Nebyl jsem podle jejich vkusu, proto se do mne pustili. Začalo to nejdříve tím, že "vy prý, Makare Alexejeviči, tohle a támhleto," potom říkali: "Makara Alexejeviče se ani neptejte!" A nakonec je z toho "no ovšem - vždyť je to přece Makar Alexejevič!" Tak vidíte, má nejdražší, jak se to zběhlo. Všechno svedou na Makara Alexejeviče: Dokázali Makara Alexejeviče zostudit v celém našem odboru. A nestačilo jim, že z mého jména udělali přezdívku a div ne nadávku, zasedli si na mé boty, na uniformu, na vlasy, na postavu, nic jim není po chuti, všechno bych měl přejinačit. A tyhle ústrky se od nepamětných dob den ze dne opakují. Zvykl jsem si, zvyknu všemu, protože jsem pokorný, malý člověk. Ale přece mě trápí, proč jsou na mne takoví... Co jsem komu udělal zlého? Předešel jsem snad někoho při povyšování? Očernil jsem snad někoho u nadřízených? Přebral jsem snad někomu odměnu? Nebo jsem snad pletichařil? Hřích byste měla, kdybyste si něco takového o mně jen pomyslila, má nejdražší! Proč bych to dělal? Jen uvažte, má drahá, jestli mám k nějakým úskokům vhodné schopnosti a jestli mám přílišnou ctižádost? Tak proč takové útoky na mne, odpusť jim to Pánbůh? Vždyť Vy mě pokládáte za důstojného člověka a jste nepoměrně lepší než oni všichni, má nejdražší. Vždyť co je největší občanská ctnost? Podotkl onehda v soukromém rozhovoru Jevstafij Ivanovič, že nejdůležitější občanská ctnost je umět vydělávat peníze. Řekl to žertem (vím, že jenom žertoval), ale pravé mravní naučení je to, že člověk nemá být nikomu na obtíž, a já nikomu na obtíž nejsem. Mám svůj kousek chleba! Pravda, malý kousek chleba, někdy i okoralý, ale mám jej, dobytý prací a zákonně a bezúhonně užívaný. No, co si člověk počne! Já vím, že nemám velké zásluhy, když jen opisuji, ale přece jsem na to hrdý, pracuji v potu tváře. Co je komu po tom, že opisuji? Je snad opisování hřích? "Opisuje," říkají. Ale copak je to něco nečestného? Písmo mám dobře čitelné, hezké, příjemné napohled a Jeho Jasnost pan generál je spokojen. Opisuji mu nejdůležitější listiny. No, sloh žádný nemám, to vím sám, že nemám ten prokletý sloh! Proto jsem v zaměstnání nepostupoval, a dokonce i teď Vám, drahá, píšu prostě a neuměle, tak, jak se mé myšlenky vybavují ze srdce... To všechno vím. Ale vždyť kdyby každý začal spisovat, kdo by potom opisoval? Ptám se Vás a prosím, abyste mi na to odpověděla, má nejdražší. Neboť já tím poznám, že je mě zapotřebí, že jsem nezbytný a že je zbytečné plést člověka nějakými hloupostmi. Ať jsem třeba pavouk, když si někdo myslí, že jsem. Ale ten pavouk je nezbytný, je užitečný, pracuje za jiné, dostává plat - vida, jaký je pavouk... Ale dost už o tom, má drahá, vždyť o tom jsem vlastně vůbec nechtěl mluvit, jen jsem se trochu rozhořčil. Je příjemné si čas od času uvědomit své právo. Sbohem, má drahá, milovaná, utěšitelko moje sladká! Zajdu k Vám, určitě k Vám zajdu, navštívím Vás, má hvězdičko. A zatím se netrapte. Přinesu Vám knížku. Ještě jednou sbohem, Variňko!

Váš srdečný přítel

Makar Děvuškin

20. června

Pane Makare Alexejeviči,

píši Vám nakvap, spěchám, mám ještě dokončit práci, která musí být včas hotova. Běží o to, že vím o výhodné koupi. Fjodora říká, že její známý prodává skoro docela novou uniformu, kalhoty, vestu a čepici, a prý všechno velmi lacino. To byste si měl koupit. Vždyť nemáte nedostatek, máte peníze, sám říkáte, že máte. Přestaňte, prosím Vás, tak šetřit. Vždyť oblek

potřebujete. Jen se na sebe podívejte, v jakých teď chodíte starých šatech. Vždyť je to hanba! Jsou samá záplata. Nové nemáte, vím to, i když tvrdíte, že máte. Bůh ví, kam jste je zašantročil. Tak mě poslechněte a kupte si, prosím Vás, tyhle. Udělejte mi to k vůli. Jestli mě máte rád, tak si je koupíte.

Poslal jste mi prádlo. Poslyšte, Makare Alexejeviči, vždyť vy se takhle ožebračíte! Copak je maličkost, co jste pro mne už vydal? - Hrozně moc peněz! Vy rád rozhazujete! Já nic nepotřebuji, bylo to docela zbytečné. Vím, že mě máte rád, a je opravdu zbytečné, dávat mi to najevo ještě dárky, trápí mě přijímat je od Vás, vždyť co stojí peněz. Tedy jednou provždy, přestaňte, rozumíte? Prosím Vás, velmi Vás o to prosím. Přejete si, Makare Alexejeviči, abych Vám poslala pokračování svých zápisků, a chcete, abych je dokončila. Nevím, jak jsem vlastně mohla napsat i to, co jsem už napsala, ale mluvit dál o své minulosti nemám sílu, nepřeji si o ní ani přemýšlet. Mám hrůzu při těch vzpomínkách. A mluvit o mé chuděrce mamince, která nechala své ubohé dítě napospas těm netvorům, je pro mne ze všeho nejtěžší. Krev mi stoupá do hlavy při pouhé vzpomínce. A je to všecko ještě tak svěží, ještě jsem se ani nevzpamatovala a neuklidnila, ačkoliv je to už déle než rok. A vždyť konečně všechno víte.

Říkala jsem Vám, jak teď smýšlí Anna Fjodorovna. Vyčítá mi nevděk a odmítá jakékoli obvinění, že je spřažena s panem Bykovem. Zve mě k sobě. Říká, že jsem živa ze žebroty, že jsem se dala na špatnou cestu. Říká, že když se k ní vrátím, vezme si na starost urovnat celou záležitost s panem Bykovem a že ho přiměje, aby napravil celou svou vinu, které se na mně dopustil. Říká, že pan Bykov mi chce dát věno. Co ho to napadá! Mně je dobře tady s Vámi, u mé dobré Fjodory, která mi svou příchylností připomíná mou zemřelou chůvu. Přestože jste můj vzdálený příbuzný, chráníte mě jako svou blízkou. A je nechci znát. Zapomenu na ně, budu-li moci. Co ode mne ještě chtějí? Fjodora říká, že jsou to všechno jen pletichy a že mi nakonec dají pokoj. Pánbůh dej!

V. D.

Dne 21. června

Moje milovaná, nejdražší!

Chci Vám psát, a nevím, jak začít. Vždyť jak je divné, má nejdražší, že teď spolu takhle žijeme. Říkám to proto, že jsem nikdy neprožíval své dny v takové radosti. Jako by mě Bůh obdařil chaloupkou a vlastní rodinou. Vy mé milé děťátko! A proč tolik mluvíte o těch čtyřech košilkách, které jsem Vám poslal, vždyť jste je potřebovala, dozvěděl jsem se to od Fjodory. A mně působí zvláštní radost, má nejdražší, splňovat Vaše touhy. To je moje potěšení, nechte mi je, můj drobečku, nepřemlouvejte mě a neprotestujte. Nikdy jsem nic takového neprožíval, má nejdražší. Je mi, jako bych se znovu narodil. Především teď žiji dvojnásobně, protože Vy žijete docela nablízku a mně pro potěšení; dále mě dnes pozval na čaj jeden nájemník, můj sousedRatazjajev, úředník, u kterého bývají literární večery. Dnes je schůzka, budeme předčítat. To koukáte, co, má nejdražší? A teď sbohem. Napsal jsem Vám dopis jen tak, bez pádného důvodu, jen proto, abych Vás uvědomil o svém štěstí. Vzkázala jste mi, děťátko, po Tereze, že potřebujete barevné hedvábíčko k vyšívání. Koupím, má nejdražší, koupím hedvábíčko, koupím. Hned zítra budu mít to potěšení plně Vám vyhovět. Vím už, kde je mám koupit. A teď zůstávám

Váš upřímný přítel

Makar Děvuškin

Dne 22. června

Velectěná slečno Varvaro Alexejevno!

Na vědomost Vám dávám, má drahá, že se v našem bytě stala velmi bolestná událost, opravdu budící lítost. Dnes o páté hodině ranní umřel Gorškovovi chlapeček. Nevím ani na co, snad prý měl spálu, Bůh ví! Navštívil jsem Gorškovovy. Je to u nich ubohé, má nejdražší. A jaký nepořádek. Ale není divu, celá rodina žije v jediném pokoji, který je pouze pro zachování slušnosti rozdělen přepážkami. Koupili už rakvičku, prostou, ale dost hezkou rakvičku. Koupili hotovou, chlapci bylo devět let. Byl prý nadaný. Je smutné se na ně dívat, Variňko! Matka nepláče, ale je taková zkormoucená a zubožená. Možná že se jim ulehčilo, že už mají jedno dítě z krku. Zbyly jim ještě dvě, kojenec a malé děvčátko, bude mu asi tak šest let a něco. Jaké je to asi utrpení vidět, jak strádá dítě, a k tomu ještě vlastní dítě, a nemít možnost mu nějak pomoci! Otec sedí v starém zamaštěném fraku na polámané židli. Z očí mu tekou slzy, ale možná že to není z bolesti, ale tak, ze zvyku, bolaví se mu oči. Je velmi divný, pořád se červená, a když s ním někdo mluví, zakoktává se a neví co odpovědět. Malé děvčátko, dcerka, stojí opřena o rakev a je, chudáček, tolik smutná a zádumčivá. Nemám rád, má nejdražší Variňko, když je dítě zádumčivé, na to se nedá dívat. Leží vedle ní na podlaze panenka z hadříků - nehraje si. Na rtech si drží prst. Stojí - ani se nepohne. Bytná jí dala cukrátko, vzala je, ale nejedla. To je smutné, Variňko, že!

Makar Děvuškin

25. června

Milý Makare Alexejeviči, vracím Vám Vaší knížku. je to špatná kniha, ani do rukou ji nechci vzít. Kde jste vyhrabal takový poklad? Bez žertu, Makare Alexejeviči, Vám se takové knížky líbí? Mám slíbeno, že mi známí co nejdřív půjčí něco ke čtení. Rozdělím se s Vámi, chcete-li. A teď na shledanou, opravdu nemám kdy napsat víc.

V. D.

Dne 26. června

Milá Variňko!

Vždyť já jsem opravdu tu knihu nečetl, má nejdražší! Ovšem kousek jsem přečetl a viděl, že je to hříčka, napsaná jen tak pro obveselení, aby se lidi smáli, no a pomyslel jsem si, asi je to tedy opravdu veselé, možná že se to Variňce bude taky líbit, a tak jsem Vám ji tedy poslal.

Ale teď mi slíbil Ratazjajev, že mi dá přečíst něco opravdu uměleckého. To pak budete mít knížky, má nejdražší! Ratazjajev tomu rozumí, je znalec, sám píše - a jak píše! Má velmi smělé pero a nedostižný sloh, to jest v každé větě... jak bych to tak řekl... v docela prázdné, obyčejné mizerné větě, kterou bych například já řekl někdy Faldonimu nebo Tereze, i v takové větě projevuje svůj sloh. Bývám u něho na večírcích. Kouříme a on nám předčítá, třeba i pět hodin předčítá a my pořád posloucháme. To je hodokvas, a ne literatura! Takový půvab, květy, prostě květy, z každé stránky se dá uvít kytice. A on je pozorný, přívětivý a laskavý. Kdo jsem proti němu já! Nikdo. On je slavný člověk, kdežto já? Jako bych ani

neexistoval, ale i ke mně je laskavý. Sem tam mu něco opisuji. Ale nemyslete si, Variňko, že je to od něho nějaká faleš, že je na mne právě proto laskavý, že mu opisuji. Nevěřte klepům, má nejdražší, nevěřte ohavným klepům! Ne, to já sám, ze své vůle mu to dělám pro radost, a že je na mne laskavý, to zas dělá pro radost on mně. Chápu jemnost tohoto chování, má nejdražší. Je to hodný, velmi hodný člověk a nedostižný spisovatel.

A literatura je pěkná věc, Variňko, velmi pěkná, to jsem se od nich dozvěděl předevčírem, hluboká věc! Posiluje lidská srdce, učí a ještě mnoho jiného, jak to mají všechno napsáno ve svých knížkách. A to velmi pěkně napsáno! Literatura je obraz, to jest v určitém slova smyslu obraz, ale také zrcadlo, výraz vášně, jemná kritika, pobídka k poučení a historický doklad. To všechno jsem od nich pochytil. Upřímně řečeno, má nejdražší, když tak sedím mezi nimi a poslouchám (a třeba taky kouřím dýmku jako oni) a když si začnou odporovat a přou se o různé problémy, to prostě jen uctivě mlčím, to musíme my oba, má nejdražší, jen a jen uctivě mlčet. Pak je ale zřejmé, že jsem hloupý jako pařez a stydím se za sebe, takže celý večer přemýšlím, jak bych alespoň půl slovíčkem přispěl k rozhovoru, ale půl slovíčka jako naschvál nenajdu. A začnu se litovat, Variňko, že nejsem jako oni, že se na mne hodí pořekadlo: "Vyrost jako medvěd, ale vtipnou kaši nejed." Vždyť co já dělám ve volných chvílích? Spím, já hlupák hloupý. A místo zbytečného spaní bych se mohl přece zabývat příjemnými věcmi. Kupříkladu si sednout a něco napsat. Pro mne by to bylo užitečné a lidem by se to líbilo. Vždyť jen se, má nejdražší, podívejte, co za to pobírají, odpusť jim to Pánbůh! Kupříkladu co dostává tenhle Ratazjajev. Co je to pro něho napsat arch? Některý den napsal také pět archů a dostává prý za arch tři sta rublů. Napíše anekdotu nebo něco zajímavého a chtěj nechtěj dáš pět set, třeba se kousni, ale dát musíš, a když ne, tak podruhé strčíme do kapsy tisícovku. Co tomu říkáte, Varvaro Alexejevno? Ale copak to! Má sešitek veršů, nijak velký, chce sedm tisíc, má nejdražší - považte, sedm tisíc! Vždyť to už je nemovité jmění, pořádný dům! Říká, že mu dávali pět tisíc, ale on nechtěl. Já mu domlouvám, povídám: "Vemte, vašnosto, pět tisíc a vykašlete se na ně, vždyť pět tisíc jsou pěkné peníze!" "Ne," povídá, "dají sedm, darebáci." To je kujón.

A víte co, má nejdražší, když už jsme o tom začali, tak Vám vypíšu třebas místečko z Italských vášní. Tak se jmenuje jedno jeho dílo. Přečtěte si to, Variňko, a posuďte sama...

...Vladimír se zachvěl vášně v něm zběsile vzkypěly a krev vřela...

"Hraběnko," zvolal "hraběnko! Víte, jak strašná je tato vášeň, jak bezměrné je toto šílenství? Ne, mé touhy mě nezklamaly! Miluji, miluji nadšeně, zběsile, šíleně! Všechna krev tvého chotě neuhasí běsnícího, kypícího vytržení duše mé! Nicotné překážky nezastaví vše ničícího, pekelného ohně, brázdícího mou znavenou, mučednickou hruď. Ó Zinaido, Zinaido...!"

"Vladimíre...!" zašeptala hraběnka ve mdlobách, skánějíc se na jeho rámě...

"Zinaido!" zvolal vzrušený Smělskij.

Z jeho prsou se vydral vzdech. Požár na oltáři lásky vzplanul jasným plamenem a zbrázdil prsa nešťastných trpitelů.

"Vladimíre...!" šeptala hraběnka v opojení. Její prsa se dmula, tváře nachověly, oči hořely ...

Nové nádherné manželství vyvrcholilo!

.....

Za půl hodiny starý hrabě vešel do budoáru své ženy.

"Nuže, dušičko, neměli bychom poručit aby byl pro drahého hosta postaven samovar?" pravil popleskav ženu po tváři.

A teď se Vás ptám, má nejdražší, co tomu říkáte? Je to sice trochu uvolněné, o tom není sporu, ale zato hezké, velmi se mi to líbí. A teď dovolte, abych Vám napsal ještě úryvek z novely Jermak a Zulejka.

Představte si, má nejdražší, že kozák Jermak, divoký a hrozný dobyvatel Sibiře, se zamiloval do Zulejky, dcery sibiřského vladaře Kučuma, kterou zajal. Jak vidíte, událost je z doby Ivana Hrozného. A teď ten rozhovor Jermaka a Zulejky.

"Miluješ mě, Zulejko! Ó, opakuj to, opakuj...!"

"Miluji tě, Jermaku." zašeptala Zulejka.

"Ó, děkuji vám, nebe i země! Jsem šťasten...! Daly jste mi vše, vše, po čem toužil můj vzrušený duch od jinošských let. Hle, kam jsi mě přivedla, má hvězdo, má ukazatelko cesty, hle, proč jsi mě přivedla sem za Kamenný pás! Celému světu ukáži svou Zulejku a lidé, zběsilí netvorové, se neodváží mě obvinit! Ó, kdyby rozuměli tajnému utrpení její něžné duše, kdyby byli schopni vidět v jediné slzičce mé Zulejky celou báseň! Ó, nech mě setřít tuto slzičku polibky, nech mě ji vypít tuto božskou slzičku... ty nadpozemská...!"

"Jermaku,"pravila Zulejka, "svět je zlý a lidé nespravedliví! Budou nás pronásledovat, odsoudí nás, můj drahý Jermaku! Co si ubohá děva, vyrostlá uprostřed rodných sněhů Sibiře ve stanu svého otce, počne ve vašem chladném, ledovém, bezduchém, samolibém světě? Lidé mě nepochopí můj vytoužený, můj milovaný!"

"Potom se nad nimi mihne a zasviští má kozácká šavle!" zvolal Jermak, divoce kouleje očima.

A co teprve Jermak vyvádí, Variňko, když se dozví, že je drahá Zulejka zavražděna. Slepý stařec Kučum využil totiž noční tmy, když byl Jermak nepřítomen, vplížil se do jeho stanu a zabil svou dceru, protože chtěl Jermakovi, který ho zbavil žezla a koruny, zasadit smrtelnou ránu.

"Je mi rozkoší brousit železo o kámen," zvolal Jermak v divoké zuřivosti a brousil svůj ocelový nůž o kouzelný kámen. "Dychtím po jejich krvi! Musím je podřezat, podřezat, podřezat!"

A po tom všem se Jermak, který nebyl schopen přežít svou Zulejku, vrhl do Irtyše a tím se to všechno končí.

No, a ještě pro příklad tenhle malý úryvek v žertovném duchu, zvlášť pro zasmání napsaný.

"Znáte Ivana Prokofjeviče Žlutobřicha? Nu to je ten, co kousl Prokofije Ivanoviče do nohy. Ivan Prokofjevič je člověk drsného charakteru, ale zato vzácných ctností, naproti tomu

Prokofij Ivanovič hrozně rád jí ředkev s medem. To ještě když ho znala Pelageja Antonovna... Znkte vůbec Pelageju Antonovnu? Nu je to ta, která si vždy obléká sukni naruby."

Je to k popukání, Variňko, opravdu k popukání. Váleli jsme se smíchem, když nám to četl. Šprýmař jeden, Bůh mu odpusť! Ostatně, má nejdražší, třebaže je to trochu rozmarné a snad nadmíru špásovné, přece je to nevinné a nejsou v tom žádné buřičské a liberální názory. Musím podotknout, má nejdražší, že Ratazjajev je člověk výborného chování, a proto prvořadý spisovatel, ne jako jiní spisovatelé.

A co kdybych... někdy mi tak totiž přijde na mysl... co kdybych něco napsal, co by se asi stalo? Tak například, dejme tomu, že by najednou z ničeho nic vyšla na světlo boží knížka s názvem Verše Makara Děvuškina! Co byste tomu řekla, mé děťátko? Jak by se Vám to líbilo a co byste si myslila? Co se týče mne, má nejdražší, řeknu Vám, že jakmile by vyšla moje knížka, určitě bych se neodvážil ukázat na Něvském prospektu. Vždyť co by z toho bylo, kdyby kdekdo řekl, tamhle jde spisovatel a básník Děvuškin nebo koukejte, tamhleto je prý sám Děvuškin! Co bych si pak počal například se svými botami? Boty mám skoro vždycky spravované a podrážky, abych pravdu řekl, jsou velmi nepřístojně rozšklebeny. Co by z toho asi bylo, kdyby se všichni dověděli, že spisovatel Děvuškin má spravované boty! Dozvěděla by se to nějaká komtesa a co by tomu řekla, dušičko? Možná že by si toho ani nevšimla. Komtesy se určitě nezajímají o boty, a k tomu ještě o boty úředníků (neboť boty a boty je rozdíl), ale lidé by ji na to upozornili, vlastní přátelé by mě zradili. Ratazjajev by byl první, jezdí k hraběnce V., říká, že u ní je vždycky, když přijímá hosty, i jen tak. Říká, dušinko, že je to vysoce literárně vzdělaná dáma. Ratazjajev je čtverák!

Ale nechme už toho, vždyť Vám stejně píši jen tak ze žertu, moje děťátko, abyste se měla čemu zasmát. Sbohem, má drahá. Načmáral jsem Vám toho, a vlastně jen proto, že jsem dnes v tak veselé náladě. Obědvali jsme dnes všichni u Ratazjajeva a tam (jsou to šibalové, má nejdražší) Vám vypravovali takové milostné historie... No ale, proč Vám to píšu. Jenom si, Variňko, nemyslete o mně nic zlého. Vždyť to já jen tak. Knížky Vám pošlu, určitě pošlu... Tady jde z ruky do ruky nějaké dílo Paul de Kocka, ale Paul de Kocka Vám, má nejdražší, nepošlu... kdepak! Pro Vás se Paul de Kock nehodí. Povídá se o něm, má nejdražší, že přivádí všechny petrohradské kritiky do mravního rozhořčení. Posílám Vám půl kila cukroví, schválně jsem Vám je koupil. Spapejte je, děťátko, a při každém cukrátku si na mne vzpomeňte. Cukrkandl nekousejte, jen ho cucejte, rozbolely by Vás zoubky. Možná že jíte ráda kandované ovoce? Napište mi to. No sbohem, sbohem, Kristus s Vámi, má milovaná. Zůstávám navždy

Váš nejvěrnější přítel

Makar Děvuškin

27. června

Vážený pane Makare Alexejeviči,

Fjodora říká, že když se o to budu snažit, slitují se jistí lidé a opatří mi v jedné rodině místo vychovatelky. Co myslíte, příteli, mám přijmout? Alespoň bych Vám už nebyla na obtíž; místo je, jak se zdá, velmi výhodné. Ale je mi úzko, že bych měla jít do cizí rodiny. Jsou to nějací statkáři. Budou zvědaví, začnou o mně vyzvídat, budou se vyptávat, a co jim pak řeknu? Ke všemu jsem taková plachá samotářka. Ráda bych dlouho bydlela v koutku, na který

jsem si zvykla. Vždycky je člověku lépe tam, kde už to zná; třeba tam žije v bídě a nouzi, přece je mu lépe. Takhle bych musila odjet a ještě bůhvíjaká je to služba. Možná že by mi dali jednoduše chovat děti. A taky je mi divné, že ti lidé mění za dvě léta vychovatelku už potřetí. Poraďte mi, proboha, Makare Alexejeviči - přijmout, nebo ne? Proč ke mně nikdy nezajdete? Vidím Vás tak málokdy. Skoro jen v neděli při mši se vždycky sejdeme. Jste Vy to samotář! Jste právě takový jako já! Vždyť jsem taky skoro Vaše příbuzná. Nemilujete mě, Makare Alexejeviči, a mně bývá samotné velmi teskno. Někdy, zvlášť za soumraku, sedávám úplně sama. Fjodora třeba někam odskočí a já sedím, přemýšlím a přemýšlím, vzpomínám na všechno, co jsem prožila, na to, co bylo radostné, i na to, co bylo smutné, všechno běží před mýma očima, všechno se rozplývá jako v mlze. Vídám známé tváře (ačkoliv bdím, mám skoro vidiny), maminku vídám nejčastěji... A jaké mívám sny! Cítím, že mám podlomené zdraví. Jsem tak slabá! Dnes například, když jsem ráno vstávala z postele, udělalo se mi špatně. Nádavkem mám ošklivý kašel. Cítím, vím, že brzo umřu. Kdo mě pochová? Kdo půjde za mou rakví? Kdo pro mne bude plakat? A takhle možná umřu v cizím městě, v cizím domě, v cizím koutě... Bože můj, jak je život smutný, Makare Alexejeviči! - Co mi, příteli, pořád dáváte cukroví? Opravdu nevím, kde berete tolik peněz. Šetřte své peníze, šetřte je. Fjodora prodává koberec, který jsem vyšila, dávají mi za něj padesát rublů v bankovkách. To je dost. Myslela jsem, že to bude méně. Fjodoře dám tři ruble ve stříbře a sobě ušiju šaty, takové jednoduché, trochu teplejší. Vám ušiju vestu. Vyberu na ni pěknou látku a sama ji ušiju.

Fjodora mi půjčila Bělkinovy povídky, knížku, kterou Vám posílám. Přečtěte si ji, chcete-li. Jen ji, prosím Vás, neumažte a nemějte ji dlouho, je to cizí kniha. Napsal ji Puškin. Přede dvěma roky jsme tyhle povídky četly společně s maminkou, takže teď bylo pro mne velmi smutné číst je znova. Jestli máte nějaké knihy, pošlete mi je, ale jen v tom případě, když jste je nedostal od Ratazjajeva. Jistě by Vám dal něco, co sám napsal, jestli mu vůbec kdy něco vyšlo. Jak se Vám mohou jeho spisy líbit, Makare Alexejeviči? Takové nesmysly... No, teď sbohem. Jak jsem se rozpovídala! Když je mi smutno, ráda si popovídám o čemkoli. Je to lék. Hned se uleví, zvlášť když vypovím všecko, co mi leží na srdci. Sbohem, sbohem, příteli.

Vaše V. D.

Dne 28. června

Má nejdražší Varvaro Alexejevno!

Přestaňte se rmoutit! Že se nestydíte! Dost, dost, má milovaná, že Vás může něco takového napadnout! Nejste nemocná, děťátko, vůbec nejste nemocná, vždyť Vy jen kvetete. Jste trochu bledá, ale přesto jen kvetete. A jaké to máte sny a vidiny! Hanba, má drahá, nechte toho všeho, vykašlete se na takové sny, jednoduše se na ně vykašlete! Proč já spím dobře? Pročpak mně se nic nezdá? Jen se na mne podívejte, má nejdražší, žiju vesele, spím klidně, jsem zdravý jako buk, radost se podívat. Přestaňte se trápit, dušičko, je to hanba, polepšete se. Znám Vaši hlavičku, má nejdražší! Jen se něco přihodí, už hloubáte a teskníte. Udělejte mi to k vůli a přestaňte, děťátko. Jít k cizím lidem? Nikdy! Ne, ne, kdepak! Co Vás to napadlo? Co jste si to vzala do hlavy? A ještě na venkov! Ale to já nedovolím, budu proti takovému úmyslu bojovat, seč síly stačí. Prodám svůj starý frak a budu chodit po ulicích jen v košili, ale vy nebudete mít v ničem nedostatek. Ne, Variňko, já Vás znám, je to bláhovost, jenom bláhovost. Ale jen co je pravda, všechno zavinila Fjodora, je to zřejmě nápad té hloupé ženské. Ale nedejte na ni, má nejdražší! Vy o ní ještě asi leccos nevíte, děťátko... Ona je hloupá, hádavá a žvanivá ženská. Svého nebožtíka muže přivedla do hrobu. Nebo Vás snad

sama nějak rozhněvala? Ne, ne, má nejdražší, ani za nic, co já bych si počal, co by mi zbývalo? Ne, Variňko, děťátko moje, to pusťte z hlavičky. Co Vám tu chybí? Já se Vás nemůžu dost nabažit, Vy nás máte ráda, proto klidně zůstaňte tady. Šijte a čtěte si, nebo třeba nešijte, to je jedno, jen žijte s námi. Protože sama posuďte, jak by to mohlo skončit... Teď Vám pošlu knížky a jednou se zase třeba vypravíme někam na procházku. Jenom se přestaňte trápit, má nejdražší! Přestaňte se trápit, umoudřete se a z hloupostí si nic nedělejte. Navštívím Vás, a to velmi brzo, jenom přijměte tohle mé přímé přiznání... Něco mě na Vás mrzí, dušičko, něco se mi nelíbí. Jsem sice člověk nevzdělaný a vím, že jsem nevzdělaný, moje vzdělání nestojí ani za groš, ale o to neběží, nejde o mne, ale o Ratazjajeva. Toho se zastávám, dělejte se mnou, co chcete. Je to můj přítel, proto se ho zastávám. Velmi pěkně píše. Opravdu velmi pěkně. Nesouhlasím s Vámi a souhlasit nemohu. Píše květnatě, stručně, dobře líčí postavy a zachycuje myšlenky. Velmi se mi to líbí. Možná že jste to četla bez zájmu, Variňko, nebo jste neměla dobrou náladu, zlobila jste se na Fjodoru, když jste četla, nebo se Vám přihodilo něco nemilého. Ne, jen si to přečtěte lépe, s citem, až budete spokojená, veselá a dobře naladěná, přečtěte si to například, až budete mít v ústech cukroví. Nepřu se (kdo by také proti tomu co namítal), že nejsou lepší spisovatelé než Ratazjajev, jsou dokonce mnohem lepší. Ale oni jsou svým způsobem dobří, a Ratazjajev je taky dobrý; píšou pěkně, a on píše taky pěkně. Píše svým zvláštním způsobem a dělá dobře, že píše právě tak. No sbohem, má nejdražší, déle už nemohu psát, spěchám, mám práci. Uklidněte se tedy, má nejdražší, má hvězdičko nejjasnější, a opatruj Vás Bůh.

Zůstávám Vaším věrným přítelem

Makarem Děvuškinem

P. S. Děkuju za knížku, má drahá, přečtu si tedy Puškina. A dnes navečer k Vám určitě zajdu.

30. června

Můj drahý Makare Alexejeviči,

ne, můj příteli, nemohu s Vámi žít. Přemýšlela jsem a zjistila, že dělám velkou chybu, když odmítám tak výhodné místo. Měla bych tam přinejmenším jistý kousek chleba. Přičinila bych se a zasloužila si lásku cizích lidí, třeba bych se i povahově změnila, kdyby to bylo nutné. Je sice bolestné a těžké žít mezi cizími lidmi, přijímat jejich milost, přemáhat se a nutit, do čeho se nechce, ale Bůh by mi pomohl. Ani není radno celý život samotařit. Dokonce jsem už prožila něco podobného. Pamatuji se, že když jsem byla malá a chodila do penzionátu, celou neděli jsem doma skotačila, až maminka hubovala, ale to mi nevadilo, bylo mi pěkně u srdce a světle v duši. Když ale přicházel večer, padala na mne smrtelná úzkost, v devět hodin jsem totiž musela jít do penzionátu, kde bylo všechno cizí, chladné a přísné, vychovatelky byly při pondělku zlostné, a to mi tak svíralo duši, že se mi chtívalo plakat. Když jsem se schovala do koutku a tajně plakala, řekli, že jsem líná. A já přece neplakala proto, že bych se musela učit. No a co! Zvykla jsem si, a když jsem pak z penzionátu odcházela, při loučení s kamarádkami jsem také plakala. Nedělám dobře, že vás oba zatěžuji. To pomyšlení mě mučí. Říkám Vám to otevřeně, protože jsem zvyklá být k Vám upřímná. Copak nevidím, jak Fjodora každý den časně vstává, dá se do praní prádla a do pozdní noci pracuje? Staré kosti milují klid. Copak nevidím, že se kvůli mně Vy dostáváte na mizinu a utrácíte pro mne svou poslední kopejku? Nežijete podle své kapsy, příteli. Píšete, že prodáte poslední, ale já nebudu v nouzi. Věřím Vám, příteli, vím, že máte dobré srdce, ale přece jen se Vám to teď povídá. Dostal jste právě nečekaně peníze, dali Vám odměnu. Ale co potom? Sám víte, že pořád stůňu. Nemohu

pracovat jako Vy, ačkoliv bych z duše ráda, a taky nedostanu vždycky práci. Co mi zbývá? Trápit se při pohledu na vás dvě dobračiska. Jak Vám mohu být užitečná? Proč mě nemůžete postrádat, příteli? Co jsem pro Vás udělala dobrého? Pouze jsem k Vám přilnula celou svou duší, věrně, celým srdcem Vás miluji, ale to už je můj zlý osud, že umím sice milovat, ale neumím Vám prospět a odvděčit se za Vaše dobrodiní. Nezdržujte mě už, rozmyslete si to a vyslovte své konečné mínění. Čekám na odpověď

Vaše milující

V. D.

Dne 1. července

Bláhovost, bláhovost, Variňko, pouhá bláhovost! Kdyby Vás člověk nechal, co všechno by si Vaše hlavička nevymyslela. Tohle se vám nezdá, tamhleto se Vám nezdá. Ale věřte, že je to všechno jen Vaše bláhovost. Co se Vám u nás nelíbí, má nejdražší, řekněte! Máme Vás rádi, Vy máte ráda nás, všichni jsme spokojeni a šťastni, co chcete víc? Co byste si mezi cizími lidmi počala? Vždyť Vy ani nevíte, co to cizí lidé jsou. Račte se mě tedy zeptat a já Vám řeknu, co jsou to cizí lidé. Já je znám, má nejdražší, dobře je znám. Vím, co je to jíst jejich chleba. Zlí jsou, Variňko, tak jsou zlí, že není Vaše srdce tak silné, aby uneslo jejich výtky, výčitky a nevraživé pohledy. U nás je Vám teplo a pěkně, jako byste se stulila do hnízdečka. A nás byste tu nechala jako bezhlavé. Co bychom si bez Vás počali? Co bych pak já, dědek, dělal? Že nám nejste k ničemu? Že nám nepomáháte? Jak to, že nám nepomáháte? Ne, má nejdražší, uznejte sama, že pomáháte! Mně pomáháte velmi, Variňko! Máte na mne blahodárný vliv... Teď například na Vás myslím a je mi veselo... Jindy Vám napíšu dopis, vyslovím v něm všecky své city a vy mi na něj rozsáhle odpovíte. Směl jsem Vám koupit šaty a pořídit klobouk. Pošlete si mě časem pro něco a já mám kam jít... Tak jak to, že mi nepomáháte? Co bych si na stará kolena počal na světě sám, k čemu bych se hodil? Možná že jste o tom ještě nepřemýšlela, Variňko. Tedy přemýšlejte - co on by si beze mne počal? Zvykl jsem si na Vás, moje děťátko. Jak by to mohlo dopadnout? Šel bych a skočil do Něvy. Opravdu by to skončilo tak, Variňko. Co by mi bez Vás na světě zbývalo! Ach moje milovaná, moje Variňko! Jak je vidět, chcete, aby mě vezli na Volkovský hřbitov. Aby mě na té poslední cestě doprovázela jen nějaká stará sešlá žebračka; aby mě zasypali pískem, odešli a nechali tam opuštěného. Mate hřích, máte hřích, má nejdražší! Jaký těžký hřích to máte! Posílám Vám Vaši knížku, přítelkyně moje Variňko, a chcete-li znát mé mínění o své knížce, řeknu Vám, já jsem ještě nikdy v životě tak dobrou knížku nečetl. Ptám se teď sám sebe, má nejdražší, jak to, že jsem žil dosud jako hlupák, odpusť Pánbůh? Co jsem dělal, z jaké jsem to Zlámané Lhoty? Vždyť nic nevím, má nejdražší, vůbec nic nevím! Vůbec nic! Řeknu Vám, Variňko, bez obalu, že jsem nevzdělaný člověk. Četl jsem dosud málo, velmi málo jsem toho přečetl, vlastně skoro nic. Přečetl jsem jen učený spis Obraz člověka, dále Chlapec, který hraje různé kousky na zvonečky a ještě Ibykovi jeřábi, to je všechno, nic víc jsem nikdy nečetl. Teď jsem si v knížce od Vás přečetl Staničního dozorce. Řeknu Vám, má nejdražší, člověk žije a neví, že má na dosah ruky knížku, kde je celý jeho život jako na dlani. Když začne takovou knížku číst, na všechno, co předtím neuměl dobře domyslet, sám pomaloučku přijde, všechno rozváží a vyřeší. A proč jsem si ještě zamiloval Vaši knížku: Některý výtvor, ať už takový nebo makový, čteš, čteš, ale i kdyby se ti hlava rozskočila, nepochopíš ho, tak je to záludně napsáno. Kupříkladu já jsem omezený, mám už takovou povahu, takže těžké spisy skoro vůbec nemohu číst Ale tohle člověk čte, zrovna jako by to sám napsal. Zrovna jako bych vzal své srdce, ať už je jaké je, převrátil je před lidmi naruby a všechno to dopodrobna vypsal - právě tak. Jaká je to prostá věc, Bože můj. Opravdu, sám bych to tak napsal. A taky

proč bych nenapsal? Vždyť cítím totéž, co je vypsáno v knížce, sám jsem na tom stejně jako chudák Samson Vyrin. A kolik takových Samsonů Vyrinů, takových nešťastných dobráků, mezi námi chodí! A jak je všechno obratně vylíčeno. Slzy mi div nevyhrkly, má nejdražší, když jsem četl, jak se zpil, hříšný, do němoty, jak zatrpkl a prospal celý den pod ovčím kožichem, jak zapíjel zármutek punčem, hořce plakal a oči si utíral špinavým šosem, když vzpomínal na svou zbloudilou ovečku, na dcerku Duňašu. Jak je to upřímné! Jenom čtěte, je to upřímné jako v životě. Vždyť jsem podobné případy sám vídal, stávají se často v mém okolí. Vemte si třeba Terezu - ale proč bychom chodili tak daleko - třeba hned náš ubohý úředník, vždyť to je možná právě takový Samson Vyrin, jen jméno - Gorškov - má jiné. Je to všední věc, má nejdražší, může se stát právě tak dobře mně nebo Vám. A s hrabětem, který bydlí na Něvském prospektu nebo na nábřeží, to bude právě tak, jen zdát se bude všechno trochu jiné, protože takoví lidé žijí svým způsobem, všechno má noblesnější tón, ale i on bude prožívat totéž, všechno se může přihodit, každému se to může stát! Tak je to, má nejdražší, a Vy teď chcete ještě od nás odejít. Vždyť bych mohl propadnout hříchu, Variňko. Můžete zničit mne i sebe, má drahá. Ach Vy moje hvězdičko, pusťte ty nápady z hlavičky a zbytečně mě netrapte. Kdepak Vy, mé slaboučké písklátko neopeřené, kde Vy byste se mohla sama uživit, uniknout záhubě a zachránit se před zlými lidmi! Nechte toho; Variňko, a umoudřete se. Neposlouchejte hloupé rady a pomluvy a přečtěte si ještě jednou svou knížku, pozorně si ji přečtěte! Prospěje Vám to.

Vypravoval jsem o Staničním dozorci Ratazjajevovi. Povídal, že už je to staré a že teď vycházejí nové knížky s obrázky a se všelijakým líčením. Abych pravdu řekl, ani jsem dobře nerozuměl, co vlastně všechno povídal. Zakončil tím, že Puškin je dobrý spisovatel, že svatou Rus proslavil, a ještě moc toho o něm napovídal. Ano, je to pěkné, Variňko, velmi pěkné. Přečtěte si knížku pozorně ještě jednou, poslechněte, co Vám radím, a udělejte mi, dědkovi, svou poslušností radost. Sám Pánbůh Vám to oplatí, má drahá, jistě Vám to oplatí.

Váš upřímný přítel

Makar Děvuškin

6. července

Vážený pane

Makare Alexejeviči,

Fjodora mi dnes přinesla patnáct rublů ve stříbře. Jak byla, chudák, ráda, když jsem jí tři ruble dala. Píšu Vám ve spěchu. Stříhám Vám právě na vestu z pěkné látky, žluté, květované. Posílám Vám knížku. Jsou to různé povídky. Některé jsem už četla. Přečtěte si tu, která se jmenuje Plášť. - Přemlouváte mě, abych s Vámi šla do divadla, nebude to drahé? Snad tedy někam na galérii. Nebyla jsem v divadle už velmi dlouho, opravdu už si ani nepamatuji, kdy to bylo. Jen se pořád bojím, že to bude drahá zábava. Fjodora jen pokyvuje hlavou. Říká, že jste začal žít nad své poměry, a vidím to konečně sama. Co jste utratil jenom kvůli mně samotné! Pozor, příteli, abyste nezabředl do bídy. Fjodora mi beztoho donesla nějaké klepy, že prý jste měl hádku se svou bytnou, protože jí řádně neplatíte. Velmi se o Vás bojím. No sbohem, pospíchám. Mám drobnou zakázku, vyměňuji stuhy na klobouku.

V. D.

P.S. Víte co, jestli půjdeme do divadla, vezmu si nový klobouk a přes ramena černou pláštěnku, nebude to hezké?

Dne 7. července

Velectěná slečno Varvaro Alexejevno!

Ještě se stále vracím ke včerejšku. - Ano, má nejdražší, i mne napadla jednou bláhovost. Zamiloval jsem se do herečky, až po uši zamiloval, ale to by ještě nic nebylo. Nejdivnější je, že jsem ji nikdy neviděl, v divadle jsem byl všeho všudy jednou, a přece jsem se do ní zamiloval. Bydlel jsem tehdy s pěti veselými mladíky, jen přepážka nás dělila. Stýkali jsme se, volky nevolky jsem se s nimi stýkal, ačkoliv jsem se držel vždy v příslušných mezích. Abych za nimi nezůstával pozadu, na všechno jsem přikyvoval. Co mi toho o té herečce napovídali! Kdykoli se hrálo, celá parta se vypravila večer na galérii, ačkoli ani na to nejnutnější neměli nikdy groš - a tam tleskali, tleskali, vyvolávali a vyvolávali tuhle herečku jako zběsilí. A potom mi ani usnout nedali. Bavili se o ní celou noc, každý jí říkal "moje Glaša", všichni byli do ní zamilováni, všichni ji zbožňovali. Zbláznili i mne, bránit jsem se neuměl, byl jsem tenkrát ještě velmi mladý. Sám nevím, jak jsem se octl s nimi v divadle ve čtvrtém pořadí na galérii. Že bych něco viděl, to ne, vlastně jsem viděl jen okraj opony, ale dobře jsem slyšel. Herečka měla hlas jako slavík, příjemný, zvonivý, ba medový. Tleskali jsme, div jsme si nerozbili dlaně. Vyvolávali a vyvolávali jsme ji, zkrátka taktak že nás nevyhodili. Abych přiznal pravdu, jednoho dokonce vyvedli. Přišel jsem domů a chodil jako ve snách. V kapse jsem měl už jen jeden stříbrný rubl a do výplaty zbývalo ještě dobře deset dní. A co byste tomu řekla, má nejdražší, druhého dne, než jsem šel do kanceláře, zašel jsem k francouzskému voňavkáři, nakoupil u něho za celý svůj kapitál voňavky a voňavé mýdlo, sám už nevím, proč jsem to tehdy koupil. V poledne jsem nešel na oběd a jen pořád chodil kolem jejích oken. Bydlela na Něvském prospektu ve čtvrtém poschodí. Přišel jsem domů, asi tak hodinku si odpočinul a zase šel na Něvský, jen abych mohl jít kolem jejích oken. A tak jsem tam chodil a běhal za ní půl druhého měsíce. Každou chvíli jsem najímal parádní drožku a dával se vozit kolem jejích oken. Zapletl jsem se pořádně do dluhů a pak jsem ji pustil k vodě. Omrzelo mě to! Tak vidíte, co může herečka udělat z pořádného člověka, má nejdražší. Ovšem byl jsem tehdy velmi mladý!

M. D.

Dne 8. července

Moje velevážená slečno

Varvaro Alexejevno!

Spěchám Vám vrátit Vaši knížku, kterou jsem obdržel 6. t. m., a současně toužím pohovořiti si s Vámi. Není to od Vás pěkné, má nejdražší, není to pěkné. Připusťte, má nejdražší, že společenské postavení každého člověka je určeno Všemohoucím. Jednomu je dáno, aby nosil generálské epolety, jinému, aby sloužil jako titulární rada. Jeden má poroučet a druhý se má bez odmluvy a v bázni podřizovat. To už je tak rozděleno podle lidských schopností. Jeden se hodí k tomu, druhý k onomu a schopnosti uděluje sám Pánbůh. Úředničím už třicet let. Pracuji bezúhonně, zachovávám střídmost a nikdy jsem nebyl kárán za nepořádek. Podle svého mínění jsem občan, který má sice různé nedostatky, ale zároveň i ctnosti. Nadřízení si mě váží, sám Jeho Jasnost pan generál je se mou spokojen. Neprojevil mi sice dosud nijak

svou blahovůli, ale vím, že je spokojen. Dožil jsem se šedin. Nedopustil jsem se žádného velkého hříchu. Ovšem kdopak se vystříhá hříchů malých? Každý hřeší, vždyť dokonce hřešíte i Vy, má nejdražší! Ale při větších přestupcích a opovážlivostech jsem nikdy nebyl přistižen, například že bych protestoval proti nějakému nařízení nebo že bych rušil veřejný pořádek, při tom jsem nikdy nebyl přistižen, to se mi nikdy nestalo! Dokonce jsem měl být vyznamenán - no co tam, to tam! To všechno byste měla, má nejdražší, vědět a on by to také měl vědět, když se pouští do spisování, všechno by to měl vědět! Ne, má nejdražší, to jsem od Vás nečekal. Ne, Variňko! Právě od Vás jsem nic takového nečekal!

Jakpak! To tedy nesmíš ani pokojně žít ve svém koutku, ať už je jakýkoli, žít a podle pořekadla ani vodu nekalit, v bázni boží, nikoho se nedotknout, znát sám sebe, aby ani tebe se nikdo nedotkl, aby nevnikl do tvého kumbálku, aby se nedíval, jak si doma žiješ, jestli máš například hezkou vestu a nějaké ty kalhoty, jestli máš boty a čím je máš podražené, co jíš, co piješ a co opisuješ! Co je na tom špatného, má nejdražší, že chodím přes hrbolatou dlažbu po špičkách, abych ušetřil boty? Proč o někom psát, že má nedostatek, že ani čaj nepije? Jako by byl někdo povinen pít zrovna čaj! Copak já koukám někomu do úst, co on to vlastně kouše? Koho jsem kdy tak urážel? Ne, má nejdražší, proč někoho urážet, když mne se nikdo nedotýká. Co tohle všecko vlastně znamená, Varvaro Alexejevno - člověk slouží, slouží horlivě a pilně, no co, sami nadřízení si ho váží (ať už je to jak chce, přece jen si ho váží), a tu mu někdo rovnou před nosem pro nic za nic zavaří takovouhle kaši. Konečně je pravda, že si někdy dá ušít něco nového a má z toho radost, že ani nespí, má například radost z nových bot, obouvá je přímo s rozkoší, to je všechno pravda, sám jsem to prožil, vždyť je příjemné vidět svou nohu v jemné, parádní botě - je to věrně vylíčeno! Ale přece se velmi divím, že Fjodor Fjodorovič povolil beze všeho takovou knížku a sám sebe proti ní nehájil. Je to sice ještě mladý hodnostář a rád někdy křičí, ale proč by nekřičel? Proč by dokonce nenadával, když si to někdo z nás zaslouží? A když někdy nadává jen tak pro reputaci, i to je nutné. Musí nás přece přidržet k práci a nadává tedy pro výstrahu, protože mezi námi řečeno, Variňko, mnozí z nás, kdyby neměli strach, nic by nedělali, kdekdo hledá příležitost, jak by se vyšvihl, a tak prý já tohle a já tamhleto, ale od práce dál. A protože jsou různé hodnosti a každá hodnost vyžaduje nadávky nanejvýš této hodnosti odpovídající, je jisté, že podle toho bývá i tón nadávání různý - a tak je to taky docela v pořádku. Vždyť na tom přece stojí svět, má nejdražší, že jeden druhému udáváme tón, že jeden druhému můžeme vynadat. Bez takového opatření by svět nestál a nebyl by žádný pořádek. Velmi se divím, že Fjodor Fjodorovič beze všeho povolil takovou urážlivou knížku.

Proč vůbec takové věci psát, k čemu je to dobré? Či mi dá některý čtenář ušít plášť? Nebo mi koupí nové boty? Ne, Variňko, jen si to přečte a bude si ještě vynucovat pokračování. To aby se teď člověk schovával a tajil, že něco postrádá, bál se i nos vystrčit a do čehokoli se plést, protože musí mít strach z pomluv, protože za všechno, za všechno na světě ho někdo může zesměšnit a celý jeho soukromý a rodinný život je pak vláčen literaturou, všechno už vyšlo tiskem, lidé to čtou, smějí se a odsuzují. Vždyť se člověk nebude moci ani ukázat na ulici. Vždyť tu bylo všechno tak vylíčeno, že každého z nás teď lidé poznají už jenom podle chůze. A kdyby se aspoň na konci napravil. Kdyby něco zmírnil, kdyby alespoň poznamenal za tím místem, kde na něho pořádají sbírku, že při tom všem to byl ctnostný, dobrý občan, že si takové jednání od svých přátel nezasloužil, že vždycky poslouchal starší (tu by mohl dát nějaký příklad), nikomu nepřál nic zlého, věřil v Boha a umřel (když už stůj co stůj chce, aby umřel) oplakáván. A nejlepší ze všeho by bylo, kdyby ho, chudáka, umřít nenechal, ale udělal to tak, aby se jeho plášť našel, aby se generál zevrubně dozvěděl o jeho ctnostech, pozval si ho do pracovny, povýšil ho a vyměřil mu pěkný plat, takže by to dopadlo tak, že zlo by bylo potrestáno, ctnost by zvítězila a všichni přítelíčkové z kanceláře by odtáhli s dlouhým nosem.

Já bych to tak například udělal. Protože co on napsal zvláštního, co pěkného? Nic. Je to pouhý případ ze všedního, mizerného života. Ale proč Vy jste se rozhodla poslat mi takovou knížku, má drahá? Vždyť je to zlomyslná knížka, Variňko. A je dokonce nepravdivá, protože se nemůže stát, že by vůbec nějaký takový úředník byl. Vlastně bych měl podat žalobu, Variňko, žalobu podle všech formalit.

Váš nejpokornější sluha

Makar Děvuškin

27. července

Vážený pane Makare Alexejeviči,

poslední události a Vaše dopisy mě překvapily, polekaly, popletly a teprve Fjodořiny zprávy mi všechno vysvětlily. Proč jste si tak zoufal a proč jste najednou klesl do takové propasti, Makare Alexejeviči? Vaše vysvětlení mě vůbec neuspokojilo. Vidíte, že jsem měla pravdu, když jsem chtěla přijmout to výhodné místo. Kromě toho mě také nemálo děsí moje poslední příhoda... Říkáte, že Vás láska ke mně přiměla, abyste mi leccos tajil. Věděla jsem, že jsem Vám velmi zavázána už tehdy, kdy jste mě ujišťoval, že na mne vydáváte jen svoje úspory, které prý máte uloženy pro případ potřeby v záložně. A teď když jsem se dověděla, že jste vůbec žádnou hotovost neměl, že když jste se náhodou dozvěděl o mé těžké situaci, rozhodl jste se obětovat své služné, které jste si vybral napřed, a dokonce jste za mé nemoci prodal své šaty - jsem po zjištění toho všeho v tak trapné situaci; že dosud nevím, jak se mám zachovat a co si mám o tom myslet. Ach Makare Alexejeviči, měl jste se spokojit jen tím základním dobrým skutkem, k němuž Vás pohnul soucit a příbuzenská láska, a neměl jste dále rozhazovat peníze na věci, které nebyly nutné. Zpronevěřil jste se našemu přátelství, Makare Alexejeviči, protože jste ke mně nebyl upřímný, a teď, když vidím, že jste obětoval své poslední peníze za moji parádu, za cukroví, výlety, divadla a knihy, teď za všechno platím lítostí nad tím, jak jsem mohla být tak lehkomyslná, že si to ani nemůžu odpustit (protože jsem to od Vás všechno přijímala a nestarala se nijak o Vás). A tak se všechno, čím jste mi chtěl způsobit radost, mění v zármutek a zbytečně po sobě zanechává jen marnou lítost. Všimla jsem si, že jste byl v poslední době zádumčivý, ale přestože jsem sama něco úzkostné tušila, to, co se stalo, mne ani ve snu nenapadlo. Jak jste mohl klesnout tak hluboko, Makare Alexejeviči! Co si teď o Vás všichni, kdo Vás znají, pomyslí, co o Vás řeknou? Vy, kterého jsme si já i všichni ostatní vážili pro dobré srdce, skromnost a zdravé názory, jste najednou propadl takové ohavné výstřednosti, kterou u Vás předtím nikdy nikdo nepozoroval. Jak mi bylo, když mi Fjodora pověděla, že Vás našli na ulici opilého a že Vás domů přivedla policie! Strnula jsem úžasem, přestože jsem čekala něco zvláštního, když jste o sobě nedal čtyři dny vědět. Uvědomil jste si, Makare Alexejeviči, co řeknou Vaši nadřízení, až se dovědí pravou příčinu Vaší nepřítomnosti? Říkáte, že se Vám všichni smějí, že se kdekdo dozvěděl o našem vztahu, že se Vaši sousedé otírají ve svých posměšcích í o mne. Toho si, Makare Alexejeviči, nevšímejte a jen se proboha uklidněte! Ještě mě děsí Vaše příhoda s těmi důstojníky. Slyšela jsem o ní dohady. Vysvětlete mi, co to všechno znamená? Píšete, že jste se bál přiznat, že jste se bál, abyste svým přiznáním neztratil mé přátelství, že jste byl zoufalý, když jste nevěděl, jak mi pomoci za mé choroby, a že jste proto musel prodat vše, abyste mi pomohl a já nemusela do nemocnice, že jste se zadlužil, jak jen to šlo, a že teď máte denně výstupy s bytnou - jenže když jste mi tohle zamlčoval, špatně jste dělal. Vždyť jsem se všechno stejně dozvěděla. Ostýchal jste se dohnat mě k poznání, že jsem příčinou Vaší nešťastné situace, a teď jste mi svým chováním způsobil zármutek dvojnásobný. Všechno mě to velmi ohromilo!

Ach příteli, neštěstí je nakažlivá nemoc. Chudí a nešťastní lidé se mají vyhýbat jeden druhému, aby se nenakazili ještě víc! Přinesla jsem Vám smůlu, takovou, jakou jste dosud při svém skromném a osamělém životě nepoznal. To mě moc trápí a týrá.

Napište mi otevřeně všechno, co se Vám stalo a proč jste tak jednal. Uklidněte mě, můžete-li. V mé prosbě, abyste mě uklidnil, není sebeláska, ale přátelství a láska k Vám, které mi nic nevyrve ze srdce. Buďte sbohem. Netrpělivě čekám Vaši odpověď. Špatně jste mě znal, Makare Alexejeviči.

Upřímně Vás milující

Varvara Dobroselovová

Dne 28. července

Moje předrahá Varvaro Alexejevno!

Teď už je po všem a všechno se pomaloučku vrací do starých kolejí, proto se, moje nejdražší, nelekejte toho, co si o mně budou myslet lidé, a dále Vás spěchám ujistit, Varvaro Alexejevno, že moje čest je mi ze všeho nejdražší. Pročež Vám současně vysvětluji celé své neštěstí i všechny ty své zmatené příhody a oznamuji Vám, že ještě nikdo z mých představených nic neví a vůbec už se nedoví, takže si mě všichni budou vážit jako dřív. Bojím se jen klepů, jen klepů se bojím. Bytná jenom křičí a teď, když jsem jí vašimi deseti rubly zaplatil část dluhu, už jen vrčí a nic víc. Co se týče ostatních, těm nic nevadí, těm stačí, když je neprosím, aby mi půjčili peníze, jinak je jim všecko jedno. A na závěr svých výkladů Vám musím říci, má nejdražší, že si ze všeho na světě nejvíc vážím Vaší úcty ke mně, která je pro mne zejména nyní v mém dočasném zmatku útěchou. Chválabohu, že první úder a první mela je za mnou, že jste to přijala takhle, nemáte mě za věrolomného přítele a sobce, když jsem se snažil Vás u sebe udržet a klamal Vás; nebyl jsem s to, abych se s vámi rozloučil, neboť Vás miluji jako svého anděla strážného. Jsem teď v úřadě obzvlášť pilný a svědomitě plním své povinnosti. Jevstafij Ivanovič se nezmínil ani slovem, když jsem ho včera potkal. Netajím Vám, má nejdražší, že mě ničí dluhy a špatný stav mého šatstva, ale i to se dá vydržet a snažně Vás prosím, má nejdražší, netrapte se proto. Posíláte mi ještě půlrubl. Variňko, vždyť mi ten půlrubl probodl srdce! Koukejme, jak to dopadlo, takhle je to teď! Ne že bych já, starý hlupák, pomáhal Vám, moje děťátko, ale Vy pomáháte, můj ubohý sirotečku, mně! Fjodora dobře udělala, že si půjčila peníze. Já dosud nemám žádnou naději, že bych nějaké dostal, ale jestli se jen jiskřička naděje objeví, hned Vám to napíšu. Děsí mě klepy. Klepy mě ze všeho nejvíce děsí. Sbohem, moje milovaná. Líbám Vám ruku a snažně Vás prosím, abyste se uzdravila. Píšu proto tak spoře, že spěchám do kanceláře, neboť chci pílí a pracovitostí smýt celou svou vinu, že jsem zameškal službu. Další vylíčení všech událostí a příhody s důstojníky odkládám na večer.

Vážím si Vás a upřímně Vás miluji

Váš Makar Děvuškin

Dne 28. července

Má nejdražší Variňko!

Ach Variňko, Variňko! Ted jste se dopustila hříchu a zůstane Vám na svědomí. Připravila jste mě svým dopisem o poslední špetku rozumu, a já jsem teprve teď ve volné chvíli celým srdcem poznal, že jsem byl v právu, nanejvýš jsem byl v právu. Nemluvím o své výtržnosti (co tam, to tam, má nejdražší), ale o tom, že Vás miluji a že vůbec nebylo nerozvážné milovat Vás. Vůbec nic nevíte, má nejdražší, protože kdybyste věděla, jak to všechno je a jak Vás musím mít rád, nemluvila byste takhle. Stejně mluvíte rozumně jen tak a jsem přesvědčen, že cítíte něco docela jiného.

Sám nevím, má nejdražší, nepamatuji se dobře, co jsem měl s těmi důstojníky. Musím Vám říci, že jsem byl velmi předrážděný. Představte si, že předtím už celý měsíc, jak bych to tak řekl, všechno viselo na vlásku. Moje situace byla prašpatná. Tajil jsem to Vám i tady, ale bytná to rozkřičela a rozžvanila. Mně by to konečně nevadilo. Ať by si křičela, baba zlá, ale především je to ostuda, a za druhé, bůhvíjak se dověděla o našich stycích a vykřikovala na celý dům takové věci, že jsem se zděsil a zacpal si uši. Háček je v tom, že ostatní nájemníci si uši nezacpali, naopak je natahovali. Dosud nevím, má nejdražší, kam se podít...

A tak mě ta celá změť všelijakých pohrom zničila. A tu jsem se právě dověděl od Fjodory podivnou věc. Prý Vás navštívil neuctivý nápadník a urazil Vás neslušnou nabídkou; že Vás urazil, hluboce urazil, soudím podle sebe, má nejdražší, protože jsem se hluboce urazil za Vás. A tu jsem, moje milovaná, ztratil rozvahu a byl jsem ztracen. Vyběhl jsem, má drahá přítelkyně Variňko, vyběhl jsem hrozně rozzuřen z domu a chtěl běžet k němu, ke zhýralci. Ani už nevím, co jsem vlastně všechno chtěl udělat, protože chci vždycky zabránit tomu, aby Vás, mé děťátko, někdo urážel! Bylo mi k zalknutí. A ke všemu právě lilo, byla plískanice a svírala mě hrozná úzkost...! Už jsem se chtěl vrátit... A vtom jsem do toho spadl, má nejdražší. Potkal jsem Jemelju, Jemeljana Iljiče, je to úředník, vlastně byl to úředník, teď už není, protože ho z naší kanceláře vyhodili. Ani nevím, co vlastně dělá a jak se živí; šel jsem s ním. Ale co bych Vám to... Variňko, copak je veselé číst o neštěstí svého přítele, o jeho pohromách, o mukách, která vytrpěl? Třetího dne večer mě tenhle Jemelja popíchl a já šel k tomu dotyčnému. Na adresu jsem se přeptal u našeho domovníka. Když jsme u toho, má nejdražší, musím přiznat, že jsem měl toho chlapíka dávno na mušce, pozoroval jsem ho, už když bydlel v našem domě. Teď vidím, že jsem udělal chybu, protože jsem neměl jasno v hlavě, když mě u něho ohlašovali. Abych řekl pravdu, Variňko, ani si vlastně nic nepamatuji. Vím jen, že bylo u něho velmi mnoho důstojníků, nebo jsem viděl všechno dvakrát, Bůh ví. Nepamatuji si také, co jsem povídal, vím jen, že jsem ve svém spravedlivém hněvu mluvil dlouho. No a pak mě vyhodili, shodili mě ze schodů, to jest, ne že by mě shodili, jen mě vystrčili. Víte už, Variňko, jak jsem se vrátil, a to je všechno. Zadal jsem si, utrpěla má čest, ale vždyť o tom nikdo neví, kdo tam nebyl, kromě Vás nikdo o ničem neví, takže jako by se vůbec nic nestalo. Možná že je to tak, Variňko, co myslíte? Vím docela nepochybně, že stejným způsobem si u nás loni troufal Aksentij Osipovič na Petra Petroviče, ale diskrétně, udělal to diskrétně. Pozval si ho do vrátnice, já jsem to všechno viděl skulinou; tam se s ním jaksepatří vypořádal, ale šlechetným způsobem, protože to nikdo neviděl, jen já; a já jsem nikdo; to jest, chci říci, že jsem to nikomu neřekl. A za nějakou dobu byli Petr Petrovič a Aksentij Osipovič, jako by se nic nestalo. Víte, on Petr Petrovič si nechce kalit pověst, a nikomu to neřekl, takže se teď ti dva zdraví, a dokonce si tisknou ruce. Nepřu se, Variňko, netroufám si odporovat Vám, hluboko jsem klesl, a co je ze všeho nejhroznější, ztratil jsem dobré mínění sám o sobě, ale to už mi jistě bylo od narození souzeno, to už je můj osud a sama víte, že osudu se člověk nevyhne. A to je celé vysvětlení mého neštěstí a pohromy, Variňko, to je všecko, a kdybyste to byla nečetla, bylo by nejlíp. Jsem trochu nemocný, má nejdražší, veškerou veselost jsem ztratil. Pročež Vám teď osvědčuji svou oddanost, lásku a úctu a zůstávám, velevážená slečno Varvaro Alexejevno,

Vaším nejpokornějším sluhou

Makarem Děvuškinem

29. července

Vážený pane

Makare Alexejeviči,

přečetla jsem oba Vaše dopisy a hluboce jsem si povzdechla. Poslyšte, příteli, buď mi něco tajíte a vypsal jste mi jen část svých nepříjemností, nebo... Opravdu, Makare Alexejeviči, ve Vašich dopisech není ještě něco v pořádku. Přijďte ke mně, proboha přijďte hned dnes; a víte co, přijďte rovnou na oběd. Vždyť ani nevím, jak jste vlastně živ, jak jste se dohodl se svou bytnou. O tom mi nic nepíšete, jako byste to úmyslně zamlčoval. Tak na shledanou, příteli, přijďte dnes určitě k nám. A vůbec byste udělal nejlépe, kdybyste u nás obědval stále. Fjodora velmi dobře vaří. Sbohem.

Vaše

Varvara Dobroselovová

Dne 1. srpna

Má nejdražší Varvaro Alexejevno!

Jste ráda, má nejdražší, že Vám Pánbůh dal příležitost, abyste se mohla odsloužit za dobro dobrem, abyste se mi mohla odvděčit. Věřím, Variňko, věřím v dobrotu Vašeho nevinného srdíčka a neříkám to, abych se Vás dotkl, ale jen mi už nevyčítejte jako tuhle, že jsem se dal na stará kolena do hýření. Už jsem se toho hříchu dopustil, co naplat, když trváte na tom, že jsem zhřešil. Jenom tolik chci říci, že slyšet od Vás, přítelkyně moje, něco takového, mě velmi bolí. Ale nehněvejte se na mne, že to říkám, mne teď, má nejdražší, všecko bolí. Chudí lidé jsou podivní, to už je tak dáno přírodou. Cítil jsem to už dříve. Chudý člověk je náročný; soudí svět boží svým způsobem, na každého, kdo jde mimo, se dívá úkosem, úzkostně kolem sebe všechno obhlíží, bedlivě naslouchá každému slovu, jestli snad někdo o něm nemluví. Například proč je prý tak nevzhledný? Co prý asi cítí? Jaký je z té strany a z oné strany? Každý ví, Variňko, že chudý člověk je na tom hůř než hadr, že si ho vůbec nikdo neváží, ať? už píše kdo chce co chce. Ať už takoví packalové píší co píší, chudý člověk se nezmění. A proč to zůstane při starém? Proto, že podle nich musí být na chudém člověku všechno naruby; že mu nic nesmí být svaté, že nesmí mít žádnou hrdost, zkrátka nic! Vypravoval mi tuhle Jemelja, že na něho někde uspořádali sbírku a za každý groš u něho dělali úřední prohlídku. Mysleli si, že mu své groše věnují, ale ne, platili za to, že jim byl předváděn chudý člověk. Lidé teď, moje nejdražší, i ty dobré skutky prokazují nějak divně. Ale možná že je tímhle způsobem konali odjakživa, kdoví! Možná že to jinak neumějí, možná že jsou v tom vlastně mistři, jedno nebo druhé. Vy jste to snad ani nevěděla, alespoň to víte! Ve všem jiném jsme my chudí vedle, ale v tomhle jsme znalci. Proč tohle chudý člověk dobře zná a přemýšlí o tom? Proč? Inu, má zkušenosti. Pozná, když si vedle něho nějaký pán, který jde právě někam do restaurace, v duchu myslí: "Copak asi bude dnes tenhle otrhaný úředník jíst? Já si dám sautée-papillote, a on bude mít možná suchou kaši." Co je mu do toho, že budu jíst suchou kaši. Jsou takoví lidé, Variňko, že na nic jiného nemyslí. Chodí, pomlouvači nestydatí, a

koukají, jestli šlapeme po kamení celou nohou nebo jen špičkou; jak to prý, že titulárnímu radovi, zaměstnanci toho a toho úřadu, čouhají z bot holé prsty, jak to prý, že má roztrhané lokty; a pak všechno popisují a takové ničemnosti tisknou... Co je ti do toho, že mám roztrhané lokty? Vždyť, prominete-li mi, Variňko, drsné slovo, řeknu Vám, že má chudý člověk v této věci právě takový stud, jako vy máte, příkladně řečeno, panenský. Vy se taky nebudete - odpusťte mi takové hrubé slovo - před kdekým svlékat. A právě tak chudý člověk nemá rád, aby se někdo koukal do jeho psí boudy, aby prý poznal, jaké jsou jeho rodinné poměry, tak je to. A to mě právě od Vás uráželo, Variňko, právě tak jako od mých nepřátel, kteří se dotýkali mé důstojnosti a reputace čestného člověka!

Však i v kanceláři jsem dnes seděl jako medvěd, jako oškubaný vrabec, a div že jsem neshořel, jak jsem se hanbil sám za sebe. Velmi jsem se hanbil, Variňko! Vždyť člověk ztrácí důvěru v sebe i tím, že se mu z rukávů klubou holé lokty a knoflíky se houpají na poslední niti. A jako naschvál jsem měl všechno v takovém nepořádku. Tak člověk maně klesá na duchu. Dnes se mnou začal o nějaké pracovní záležitosti mluvit Stěpan Karlovič, mluví, mluví, a najednou dodá: "Ech, Makare Alexejeviči!" a pak už nedořekl, co si myslí, ale já si to domyslel sám a tak jsem zrudl, že mi zrudla i pleš. V podstatě to nic neznamená, ale přece jen mě to zneklidňuje, vede to k těžkým úvahám. Nevědí snad už něco? Chraň Bůh, aby se tak opravdu něco doslechli! Přiznávám se, že podezírám, silně podezírám jednoho člověka! Vždyť se ti ničemové před ničím nezastaví! Všechno zveřejní! Celý soukromý život zveřejní za groš, nic jim není svaté!

Vím už, čí je to kousek, je to Ratazjajevův kousek. Zná se s někým z našeho úřadu a určitě mu jen tak mezi řečí všechno donesl i se svými poznámkami nebo to možná vypravoval ve své kanceláři a pomluva šla od úst k ústům, až se dostala k nám. U nás v domě každý všechno doposledka ví, ukazují prstem na Vaše okna; vím, že ukazují. A když jsem k Vám šel včera na oběd, všichni se vyložili z oken a domácí řekla, že prý se dali dohromady čert a nemluvně, a pak i Vás moc nehezky pojmenovala. Ale to všechno ještě nic není, to Ratazjajev má ohavný úmysl, že nás oba zvěční svým perem, že nás vylíčí v nějaké své jemné satiře. Sám to řekl a dobří lidé mi všechno u nás donesli. Už ani nemohu dobře myslet, má nejdražší, a nevím, co mám dělat. Hřích se nedá utajit, rozhněvali jsme asi Pánaboha, moje děťátko. Chtěla jste mi, má nejdražší, poslat nějakou knížku, abych netrpěl steskem. Ale co s knížkou, má nejdražší! Co taková knížka! Je to holý výmysl! Každý román je hloupost a pro hlupáky je napsaný, proto, aby měli co číst lidé, kteří nemají nic na práci. Věřte mi, má nejdražší, věřte mé mnohaleté zkušenosti. Co z toho, když se Vás někdo zeptá na nějakého Shakespeara, jestli jako víte, že nějaký Shakespeare byl, vždyť i Shakespeare je hloupost, všecko je učiněná hloupost, všecko je psáno jen pro posměch.

Váš

Makar Děvuškin

2. srpna

Vážený pane Makare Alexejeviči!

Ničeho se nebojte, dá Pánbůh, že se všechno urovná. Fjodora opatřila sobě i mně spoustu zakázek a vesele jsme se daly do práce. Možná že všechno napravíme. Fjodora má podezření, že mé poslední nepříjemnosti má na svědomí Anna Fjodorovna. Ale teď už je mi to jedno. Je mi dnes nějak veselo. Chcete si půjčit peníze - chraň Vás Pánbůh! Až je potom budete muset

vrátit, zas neujdete bídě. Raději žijte s námi skromněji, choďte častěji k nám a nedejte na svou bytnou. Co se týče Vašich ostatních nepřátel a lidí, kteří Vám přejí zlé, myslím, že se trápíte a podezíráte zbytečně, Makare Alexejeviči! Vždyť víte, že jsem Vám už posledně říkala, že z Vašeho slohu je zřejmá silná nervozita. Teď sbohem, na shledanou. Čekám na Vás, přijďte určitě.

Vaše

V. D.

Dne 3. srpna

Mé děťátko, Varvaro Alexejevno!

Spěchám Vám oznámit, Vy můj drahý živote, že mi zasvitla nějaká naděje. Jenže dovolte mi, dceruško moje, Vy píšete, abych nedělal dluhy. Děťátko, nemůžem se bez nich obejít; se mnou je to zlé, ale aby se dokonce, ty má dobroto, mělo něčeho nedostávat Vám! Vždyť jste tak slaboučká! Proto Vám píšu, že vypůjčit si musím docela určitě. Tak a teď mohu pokračovat.

Podotýkám, Varvaro Alexejevno, že sedím v kanceláři vedle Jemeljana Ivanoviče. Není to ovšem ten Jemeljan, kterého znáte. Tenhle je tak jako já titulární rada; my dva jsme v našem úřadě skoro nejstarší, kmenoví zaměstnanci. Je to dobrák, takový nemluva, vždycky brouká jako učiněný medvěd. Zato je pracovitý, má čistý anglický rukopis, a mám-li říci pravdu, nepíše hůř než já. Ctihodný člověk. Důvěrně jsme se nikdy nestýkali, jen tak, jak je to obvyklé - sbohem a dobrý den a když jsem někdy potřeboval perořízek, tu jsem ho požádal - půjčte mi, Jemeljane Ivanoviči, laskavě perořízek - zkrátka, promluvili jsme spolu vždycky jen to, co bylo právě zapotřebí. Ale dnes mi povídal: "Cože jste, Makare Alexejeviči, tak zamyšlený?" Vidím, že je to člověk, který to se mnou dobře myslí, a svěřil jsem se mu - tak a tak, povídám, Jemeljane Ivanoviči, to jest všechno jsem mu neřekl, Pánbůh chraň, a nikdy ani neřeknu, na to nemám dost odvahy, abych mu řekl všechno, ale s tím jsem se mu svěřil, že jsem jako právě v tísni a tak podobně. "Vypůjčte si tedy," povídá Jemeljan Ivanovič, "vypůjčte si tedy, příteli. Třeba u Petra Petroviče, ten půjčuje na procenta; také jsem si u něj vypůjčil. A procenta bere mírná, nezabijí vás." No, Variňko, srdce mi radostí zabušilo. Přemýšlím, přemýšlím, třeba Pánbůh vnukne dobrodinci Petru Petroviči, aby mi půjčil. A už jsem v duchu počítal, že bych zaplatil bytné, Vám bych vypomohl a dal bych se do pořádku. Vždyť si dělám ostudu, hanbím se už i sedět na svém místě nehledě k tomu, že se mi naši vtipálkové posmívají. A taky kolem našeho stolu přejde někdy sám jeho Jasnost pan generál, chraň Pánbůh, aby padl jeho pohled na mne a aby si všiml, že jsem nepatřičně oblečen. Vždyť za nejdůležitější věc považuje čistotu a úpravnost. Možná že by nic neřekl, ale já bych umřel hanbou, docela určitě bych umřel. Pročež jsem si dodal odvahy, ostych strčil do kapsy a zamířil k Petru Petroviči, plný naděje a současně ani živý, ani mrtvý nejistotou, obojí současně. Ach Variňko, skončilo to nezdarem! Petr Petrovič byl právě zaměstnán, mluvil s Fedosejem Ivanovičem. Přiblížil jsem se k němu z boku, dotkl se jeho ruky, a Petře Petroviči, povídám, Petře Petroviči. Ohlédl se a já pokračoval, že jako tak a tak, že třicet rublů bych... - Napřed mi nerozuměl a pak, když jsem mu všecko vysvětlil, zasmál se a nic, mlčel. Začal jsem znovu. A on povídá - máte se čím zaručit? A už se zase zabral do svého spisu, píše a na mne se ani nepodívá! Trochu jsem ztratil kuráž. Ne, Petře Petroviči, povídám, nemám se čím zaručit a vysvětluji mu, že hned jak dostanu služné, bez odkladu mu všechno vrátím, že to budu považovat za svou svatou povinnost. Tu ho někdo odvolal, počkal jsem na něho, vrátil

se, začal čistit pero a mne jako by ani neviděl. A já pořád vedl svou, Petře Petroviči, povídám, nebylo by to nějak možné? Mlčel a dělal, že neslyší, já chvíli stál, stál, pak si myslím - zkusím to naposledy - a zatahal jsem ho lehce za rukáv. Kdyby byl alespoň slovíčko promluvil, ale očistil si pero a začal psát. Odešel jsem tedy. Víte, má nejdražší, oni jsou možná všichni docela hodní, ale jsou pyšní, velmi pyšní - kdepak já! Do toho máme my oba daleko, Variňko. Proto jsem Vám to vlastně všechno napsal. Jemeljan Ivanovič se taky zasmál, pokýval hlavou a dal mi novou naději, dobrák. Jemeljan Ivanovič je úctyhodný člověk. Slíbil, že mě doporučí jednomu člověku; ten dotyčný bydlí, Variňko, ve Vyborské čtvrti a také půjčuje na procenta, je to nějaký úředník čtrnácté třídy. Jemeljan Ivanovič říká, že tenhle mi jistě půjčí. Zítra k němu půjdu, děťátko, co myslíte? Vždyť když si nepůjčím, bude zle! Bytná mě div nevyhání z bytu a nechce mi dávat obědy. A boty mám také špatné, má nejdražší, a knoflíky jsem poztrácel a co všechno ještě nemám, jak bych měl mít! Co kdyby si těchto nedostatků povšiml někdo z nadřízených? To by bylo zle, Variňko, zle a zle!

Makar Děvuškin

4. srpna

Nejlaskavější Makare Alexejeviči!

Proboha, Makare Alexejeviči, vypůjčte si co nejdříve nějaké peníze! Ani za nic bych Vás v nynějších okolnostech neprosila o pomoc, ale kdybyste věděl, jaká je moje situace! V tomhle bytě nemůžeme zůstat. Stala se mi tu strašná příhoda, a kdybyste věděl, jak jsem rozčilená. Představte si, příteli, že k nám přišel dnes ráno neznámý muž, už v letech, skoro starý, na prsou měl řády. Byla jsem překvapena a nechápala, co ho k nám přivádí. Fjodora byla právě na nákupu. Začal se mě vyptávat, jak se mi daří a co dělám, nečekal na odpověď a sdělil mi, že je strýc toho důstojníka, že se na synovce velmi zlobí za jeho špatné chování a za to, že nás zostudil na celý dům. Řekl, že jeho synovec je kluk a větroplach a že on je ochoten vzít mě pod svou ochranu. Radil mi, abych nikdy nevyslyšela žádného mladého muže, dodal, že on se mnou soucítí jako otec, že ke mně chová rodičovské city a že mi chce ve všem pomáhat. Já se celá červenala, nevěděla, co si mám myslet, ale nespěchala jsem s děkováním. Vzal mě proti mé vůli za ruku, popleskal mě po tváři, řekl, že jsem hezoulinká a že je neobyčejně spokojen, protože mám ve tvářích důlky (Bůh ví, co toho napovídal), a nakonec mě chtěl políbit, říkal, vždyť prý už je starý (byl takový odporný). Tu vešla Fjodora. On se trochu zarazil a znovu začal vysvětlovat, že si mě váží pro mou skromnost a mravnost a že by si velmi přál, abych se mu nevyhýbala. Potom vzal Fjodoru stranou a pod divnou záminkou jí chtěl dát nějaké peníze. Ovšem že je Fjodora nevzala. Konečně se chystal domů, opakoval ještě jednou všecka svá ujištění, řekl, že ke mně přijede znovu a přiveze mi náušnice (zdá se, že byl velmi zmaten). Radil mi, abych se přestěhovala, a doporučoval mi jeden překrásný byt, který má vyhlédnutý a který mě nic nebude stát. Řekl, že si mě velmi zamiloval, protože jsem čestná a moudrá dívenka, radil mi, abych se vyvarovala zkažených mladíků, a nakonec prozradil, že zná Annu Fjodorovnu a že mi Anna Fjodorovna po něm vzkazuje, že mě navštíví. Tu jsem to všechno pochopila. Nevím, co se to se mnou stalo; poprvé v životě jsem prožila takový stav. Byla jsem bez sebe. Řekla jsem mu své. Fjodora mi pomohla a skoro ho vyhodila z bytu. Usoudily jsme, že je to všecko práce Anny Fjodorovny. Jak by o nás jinak věděl?

A teď se obracím na Vás, Makare Alexejeviči, a prosím Vás o pomoc. Neopouštějte mě, proboha, v takové situaci! Vypůjčte si laskavě aspoň něco, sežeňte nějaké peníze; nemáme se za co odstěhovat a zůstat tady ani za nic nechceme. Fjodora mi také radí změnit byt. Potřebujeme nejméně dvacet pět rublů; já Vám ty peníze vrátím, vydělám si je, co nevidět mi

Fjodora opatří ještě další práci, takže jestli by Vás nějak zarážely vysoké úroky, nedbejte na ně a přistupte na vše. Všechno Vám vynahradím, jen mi proboha pomozte. Stojí mě mnoho přemáhání obtěžovat Vás teď, kdy jste v tak špatné situaci, ale Vy jste jediná moje naděje! Sbohem, Makare Alexejeviči, vzpomínejte na mne a Bůh Vám pomoz, abyste měl úspěch!

V. D.

Dne 4. srpna

Moje děťátko, Varvaro Alexejevno!

Zkrušují mě tyto nečekané rány! Jaké děsivé pohromy ubíjejí mou duši! Nejenže smečka různých cizopasníků a ničemných dědků chce Vás, mého anděla strážného, uvrhnout do nemoci, chtějí, cizopasníci ohavní, jako by to všechno nestačilo, utýrat i mne. A utýrají, na to mohu vzít jed, že utýrají! Vždyť bych raději umřel, než Vám nepomohl! Kdybych Vám nepomohl, byla by to má smrt, Variňko, dočista by to byla má smrt, a když Vám pomohu, uletíte mi jako ptáček z hnízdečka, jako ptáčátko, na které se slétli draví krkavci, aby je uklovali! Jak mě to trýzní, moje nejdražší! A také to, jaká Vy jste krutá, Variňko! Co je to s Vámi! Oni Vás týrají, urážejí, mé ptáčátko, trpíte, a ještě žehráte, že mě musíte obtěžovat, a ještě slibujete, že vyděláte peníze na zaplacení dluhu, to jest, přesně řečeno, budete ubíjet své chatrné zdraví, abyste mě vysvobodila, až projde lhůta. Vždyť si, Variňko, rozvažte, co povídáte! Proč byste šila, proč byste pracovala a trápila svou hezkou hlavičku starostmi, kazila si hezká očička a ubíjela zdraví? Ach Variňko, Variňko! Já se k ničemu nehodím, sám vím, že se k ničemu nehodím, ale budu se snažit, abych se hodil! Všechno zdolám, sám si najdu vedlejší zaměstnání, budu opisovat lejstra spisovatelům, půjdu si jim říci, sám půjdu, zapřáhnu se do práce, protože oni, má nejdražší, dobré opisovače hledají, vím, že hledají, a nedovolím, abyste se udřela. Nedovolím, abyste uskutečnila tak zhoubný úmysl. Určitě si vypůjčím, radši umřu, než bych si nevypůjčil. Píšete, moje děťátko, abych se nelekl vysokých úroků. Neleknu, moje nejdražší, ničeho se neleknu. Požádám o čtyřicet rublů v bankovkách, vždyť to není tak mnoho, Variňko, co myslíte? Dá se mi věřit hned napoprvé, že zaplatím čtyřicet rublů? To jest chci říci, považujete mě za schopna získat na první pohled důvěru, vypadám věrohodně? Budím příznivý dojem už podle zevnějšku, jakmile se na mne dotyčný podívá? Povězte mi, děťátko, jsem-li schopen vzbudit příznivý dojem. Co myslíte! Víte, mám takový strach, až mi z toho není dobře, opravdu není dobře! Z těch čtyřiceti rublů dám dvacet pět vám, Variňko, dva stříbrné dám bytné a ostatní si nechám na vydání. Bytné bych měl vlastně dát víc, dokonce je to hodně nutné, ale rozvažte to všechno, má nejdražší, spočítejte všechna má nutná vydání a uvidíte, že jí nemohu dát víc, z čehož vyplývá, že je zbytečné mluvit o tom, dokonce na to jen myslet. Za stříbrný rubl si koupím boty; vždyť není jisté, že ve starých vůbec ještě dojdu zítra do kanceláře. Nákrčník také nutně potřebuji, vždyť starý nosím už celý rok, ale protože jste mi slíbila, že mi střihnete ze staré zástěrky nákrčník a náprsenku, nebudu se dál o něj starat. Tak tedy boty a nákrčník bych měl. Teď knoflíky, má milá přítelkyně! Jistě souhlasíte, drobečku můj, že se bez knoflíků neobejdu. A upadala mi jich skoro polovina. Třesu se při pomyšlení, že by si mohl takového nepořádku Jeho Jasnost pan generál všimnout a říci - ale co říci! Ani bych už, má nejdražší, neslyšel, co by řekl, protože hned umřu, na místě umřu hanbou, umřu už jenom při pomyšlení na to. Ach má nejdražší! A tak mi pak po všech nejnutnějších nákupech zbudou ještě tři ruble. Z toho budu živ a koupím si čtvrt kila tabáku, protože, moje děťátko, bez tabáku nemohu žít a teď už jsem devátý den neměl dýmku v ústech. Abych se přiznal, koupil bych ho a nic Vám neřekl, ale nedá mi svědomí. Máte nedostatek, odříkáte si nejnutnější, a já si tu popřávám všelijaké požitky. Proto Vám to tedy píšu, aby mě netrápily výčitky svědomí. Upřímně se Vám

přiznám, Variňko, jsem teď v nanejvýš těžké situaci, to jest něco podobného jsem ještě vůbec nezažil. Bytná mě přehlíží, nikdo si mě ani trošku neváží, mám hrozný nedostatek a dluhy. O kanceláři, kde jsem už dříve neměl od kolegů na růžích ustláno, raději ani nemluvit, moje nejdražší! Všechno před nimi ovšem tajím, bedlivě tajím a krčím se, když vcházím do kanceláře, dávám pozor, aby si mě nikdo nevšiml, všech se straním. Vždyť se mi dostává duševní síly to všechno přiznat jen Vám... A co když mi nikdo nepůjčí! Na to je lepší nemyslet, Variňko, nedeptat předem svou duši takovými úvahami! Píšu Vám to proto, že Vás chci varovat, abyste sama nehloubala a zlými úvahami se netrápila. Ach můj Bože, co by pak s Vámi bylo! Je sice pravda, že se pak nebudete stěhovat a že budu s Vámi, ale ne, to bych se radši ani nevrátil a rovnou někde zašel, do země se propadl. Píšu a píšu, ale musím se přece oholit, lépe to vypadá, slušný zevnějšek vždycky dělá dojem a pomůže. Dej to Pánbůh. Pomodlím se a půjdu.

Makar Děvuškin

5. srpna

Nejmilejší Makare Alexejeviči

Kdybyste si alespoň tolik nezoufal! Beztoho je trápení dost. Posílám Vám třicet kopejek ve stříbře, víc opravdu nemohu. Kupte si, co nejvíc potřebujete, abyste alespoň do zítřka nějak vydržel. Nám taky skoro nic nezůstalo a co bude zítra, nevím! Je to smutné, Makare Alexejeviči, ale netrapte se; nepodařilo se nám půjčit si peníze, co se dá dělat.

Fjodora říká, že to není neštěstí, že můžeme docela dobře zůstat ještě nějakou dobu v tomhle bytě, vždyť i kdybychom změnily byt, nic bychom vlastně nezískaly, protože když budou chtít, najdou nás všude. Ovšem přece jen se mi nelíbí, že tu musím zůstat. Kdyby mi nebylo úzko, ledacos bych Vám napsala. Jakou máte zvláštní povahu, Makare Alexejeviči! Příliš si všechno berete k srdci. Proto budete vždycky nešťastný člověk. Čtu pozorně Vaše dopisy a vidím, že v každém strádáte kvůli mně a staráte se jen o mne, o sebe nikdy. Každý by sice řekl, že máte dobré srdce, ale já Vám povídám, že Vaše srdce je až příliš dobré. Dám Vám přátelskou radu, Makare Alexejeviči. Jsem Vám vděčná, velmi vděčná za všechno, co jste pro mne udělal, všechno to mám uloženo v srdci. Ale právě proto uvažte, jak mi je, když vidím, že i teď, po všech svých trampotách, jichž jsem byla bezděky příčinou, že i teď žijete jen tím, čím žiju já - žijete mou radostí, mým zármutkem, mým srdcem! Když si člověk bere cizí bolesti příliš k srdci a prožívá všechno tak silně, je opravdu proč být na světě nešťastný. Dneska jsem se Vás lekla, když jste ke mě přišel po návratu z kanceláře. Byl jste bledý a zoufalý, že jste si nebyl ani podoben, a to všechno jen proto, že jste se bál říci mi o svém neúspěchu, bál jste se způsobit mi bolest, vylekat mě; a teprve když jste viděl, že jsem se tomu div nezasmála, ulevilo se Vám. Makare Alexejeviči, netrapte se, nezoufejte, buďte moudrý, prosím Vás, prosím Vás o to snažně! Vždyť uvidíte, že zas bude dobře, všecko se v dobré obrátí. Takhle se Vám bude těžko žít, budete-li se věčně soužit a trápit pro cizí neštěstí. Sbohem, příteli, snažně Vás prosím, neznepokojujte se příliš kvůli mně.

V. D.

Dne 5. srpna

Děťátko moje, Variňko!

No dobře, moje milovaná, dobře! Říkáte, že to není neštěstí, když jsem nedostal peníze. No dobře; jsem šťasten a spokojen. Jsem také rád, že mne, dědka, neopustíte a zůstanete v tomhle bytě. A když mám říct všechno, srdce mi poskočilo radostí, když jsem viděl, co jste o mně krásného napsala, jak se mi od Vás dostalo zasloužené chvály. Neříkám to z pýchy, ale proto, že vidím, jak mě máte ráda, když máte takový strach o moje srdce. No dobře. Co bychom konečně teďka mluvili o mém srdci. Srdce je věc sama pro sebe. Ale zakazujete mi, moje nejdražší, abych byl zoufalý. Já si taky říkám, mé děťátko, že není dobře být zoufalý. Jenomže, posuďte sama, moje děťátko, v jakých botách půjdu zítra do kanceláře? To je to, moje nejdražší. Takové pomyšlení může přece člověka zničit, úplně zničit. A nejhlavnější je, že nestrádám jen sám před sebou, vždyť mně by to bylo úplně jedno, i kdybych měl chodit bez kabátu a bez bot v třeskutém mraze, já bych to přetrpěl a všechno snesl, mně by to nevadilo, jsem prostý, bezvýznamný člověk - ale co tomu řeknou lidé? Co všechno nesemelou zlé jazyky mých nepřátel, když budu chodit bez kabátu? Vždyť kvůli ostatním lidem chodí člověk v kabátě a jen kvůli nim nosí boty. Boty potřebuji, abych si zachoval důstojnost a dobré jméno, Vy moje děťátko. V děravých botách je všechno ztraceno. Věřte, má nejdražší, mým dlouholetým zkušenostem, věřte jim, dejte na mne, na dědka, který zná svět a lidi, a ne na nějaké packaly a mazaly.

Ještě jsem Vám ani nevyprávěl, moje nejdražší, jak se to vlastně stalo, co jsem všechno protrpěl. A protrpěl jsem toho za jediné ráno, kolik jiný neprožije za celý rok. Bylo to tak... Šel jsem brzy ráno, abych jeho zastal i včas přišel do úřadu. Hrozně pršelo, byla to dnes plískanice. Zamotal jsem se, hvězdičko moje, do pláště, jdu, jdu a pořád si myslím: Bože, odpusť mi hříchy a dej, ať se vyplní mé přání. Šel jsem okolo - ského kostela, pokřižoval jsem se, dělal pokání za všecky své viny, ale pak jsem si uvědomil, že nejsem hoden smlouvat s Pánem Bohem. Pohroužil jsem se do myšlenek, ani se mi nechtělo koukat na svět. Tak jsem šel a nedával pozor na cestu. Ulice byly jako vymetené, a když jsem někoho přece potkal, byl vždycky něčím zaměstnaný, nazlobený, plný starostí, a také není divu, kdo by šel tak časně a za takového počasí na procházku! Potkal jsem skupinu zablácených dělníků, vráželi do mne, chlapi sprostí! Přepadla mě úzkost, bylo mi smutno, nechtělo se mi už na peníze ani myslet, šel jsem už jenom nazdařbůh. Zrovna u Voskresenského mostu mi upadla podrážka, takže sám ani nevím, po čem jsem šel. Tu mě potkal náš písař Jermolaj, napřímil se, stojí, provází mě očima, jako by prosil o spropitné! Byl jsem hrozně unavený, zastavil jsem se na chvíli, abych si trochu oddechl, a vlekl se dál. Schválně jsem se rozhlížel k čemu bych mohl upnout své myšlenky a rozptýlit se, dodat si kuráže, ale ne; na nic jsem nemohl svou pozornost upoutat, a ke všemu jsem byl tak zablácený, že jsem se až styděl. Konečně jsem z dálky spatřil žlutý dřevěný dům s mezaninem, podobný letohrádku. No tak, pomyslím si, tady je to, tak mi to Jemeljan Ivanovič vylíčil - tohle je Markovův dům. (Ten Markov, moje nejdražší, prý půjčuje na úroky.) Nevěděl jsem už ani, čí jsem, a třeba jsem věděl, že je to Markovův dům, zeptal jsem se policajta povídám mu: "Kamaráde, čípak je tohle dům?" Policajt, hrozný neurvalec, odpovídá neochotně, jako by se na někoho zlobil, slova cedí skrz zuby. - "To je Markovův dům," povídá. Policajti jsou všichni takoví necitové, ovšem co mi je do policajta! Ale přece jsem měl z toho nepříjemný a tísnivý dojem. Krátce řečeno, jedno k druhému, to bývá, že ve všem člověk nachází něco shodného se svou náladou. Třikrát jsem kolem domu prošel ulicí z jednoho konce na druhý, čím déle chodím, tím hůře je mi, nepůjčí, myslím si, ani za nic nepůjčí. Vždyť mě vůbec nezná, je to choulostivá věc a zevnějškem nedělám zrovna nejlepší dojem. No ale, povídám si, ať to rozhodne osud, abych potom nelitoval, za pokus mě nesnědí. A otevřel jsem potichoučku branku. A hned další pohroma - vrhl se na mne ohavný, hloupý hlídací pes. Štěká a zuří, div z kůže nevyletí! A právě takové mizerné protivné maličkosti vždycky člověka zbaví rozumu, moje nejdražší, vezmou mu kuráž a zdusí celé odhodlání, které si dřív předsevzal. A tak jsem nebyl, když jsem vstupoval do domu, ani

živý, ani mrtvý, a jak jsem vešel a nekoukal na cestu, co čert nechtěl, nevšiml jsem si, co je to dole ve tmě u prahu, udělal jsem krok a zakopl o nějakou ženskou, která cedila mléko z dojačky do džbánů, a ženská všechno rozlila.Vyvýskla, začala drmolit, hloupá ženská - co prý sem, otrapo, lezeš, co tu chceš - a začala citýrovat zlé duchy. Připomínám to, moje nejdražší, proto, že se mi v takových situacích vždycky stane něco podobného. Mám to tak už asi osudem určeno, a vždycky se zamotám do nějaké vedlejší věci. Na ten rámus vylezla nějaká stará čarodějnice a hospodyně Finka, jdu rovnou k ní a povídám: "Tady prý bydlí pan Markov?" "Ne," povídá. Chvíli postála, dobře si mě prohlídla. A co vy prý mu chcete? Vysvětluju jí, že jako tak a tak, Jemeljan Ivanovič - no a to ostatní - povídám, mám s ním nějaké jednáníčko. Baba zavolala dceru, dcera tedy přišla, bylo to už dospělé děvče, bosé - zavolej prý otce, je nahoře u nájemníků. - A pojďte prý dál. Vešel jsem. Pokoj byl jako každý pokoj, na stěnách visí obrázky, samé portréty nějakých generálů, stojí tam pohovka, kulatý stůl, rezeda, balzamíny a já přemýšlím, přemýšlím, jestli bych neměl radši odejít a všeho nechat, dokud to jde po dobrém a dokud jsem celý. Mám jít, nemám? Užuž jsem chtěl, moje nejdražší, utéct. Radši přijdu zítra, myslím si, bude lepší počasí, zatím to přečkám, vždyť dnes jsem tu přece rozlil mléko, i generálové se dívají tak zlostně... Už jsem stál u dveří, když vešel on - docela byl obyčejný, vlasy šedivé, oči takové potměšilé, v umaštěném županu, opásaný provazem. Vyptal se co a jak a já mu povídám, že tak a tak, Jemeljan Ivanovič, čtyřicet rublů, povídám, situace - ale ani jsem nedomluvil. Na očích jsem mu viděl, že je to prohraná věc. "Co je mi do vaší situace," povídá, "nemám peníze. A jakou mi dáte záruku, máte nějakou?" Začal jsem mu vysvětlovat, že záruku, tedy to žádnou nemám, ale že Jemeljan Ivanovič... Zkrátka vysvětloval jsem mu, co bylo zapotřebí. Vyslechl všechno a povídá - ne prý, jakýpak Jemeljan Ivanovič, nemám peníze. No, myslím si, tak už je po všem. Věděl jsem to, prostě, Variňko, bylo by mi líp, kdyby se pode mnou zem slehla. Tak mi bylo zima, nohy mi zdřevěněly, po údech běžel mráz. Dívám se na něho a on se dívá na mne a div nevykřikne - tak hybaj, kamaráde, tady nemáš co pohledávat. Kdyby se mi to stalo za jiných okolností, určitě bych se zastyděl. - "A na co vlastně potřebujete peníze?" (Vida, na co se nezeptal, má nejdražší). Já otevřel ústa, abych tam jen tak marně nestál - ale ani mě neposlouchal. "Ne," povídá, "peníze nemám, rád bych vám půjčil." Vykládal jsem mu, vykládal, povídám, že přece nechci tak moc, že mu to vrátím, dodržím lhůtu, že mu to vrátím ještě dřív, úroky ať bere jaké si přeje, a že mu všechno na mou duši vrátím. Vzpomněl jsem si, má nejdražší, v tom okamžiku na Vás, vzpomněl jsem si na Váš půlrubl, ale on povídá: "Kdepak, jaképak úroky, ještě tak na záruku. Ale stejně peníze nemám, přisámbůh, rád bych vám," povídá, "vyhověl" - dokonce přísahal, zloděj!

Ani se, má drahá, nepamatuji, jak jsem se dostal ven, jak jsem prošel Vyborskou a jak jsem se dostal na Voskresenský most. Byl jsem hrozně unavený, prokřehl jsem, roztřásla mě zima a teprve v deset hodin jsem se dostavil do kanceláře. Chtěl jsem se očistit od bláta, ale vrátný Sněgirev řekl, že to nejde, že bych zničil kartáč, a kartáč je prý státní majetek. Vida, jak se ke mně chovají, moje nejdražší, jsem na tom u pánů teď skoro hůř než onuce, o kterou si otírají nohy. A to mě, Variňko, právě to mě ze všeho nejvíc ubíjí. Nevadí mi, že nemám peníze, ale celý ten každodenní neklid, to věčné šeptání, úsměšky a dobírání. Jeho Jasnost pan generál mi to třeba naráz může připsat na vrub. Ach, má nejdražší, moje zlaté časy jsou tytam. Dnes jsem si četl všechny Vaše dopisy. Je mi úzko, moje nejdražší. Sbohem, má drahá, Pánbůh Vás opatruj!

Makar Děvuškin

P. S. Chtěl jsem Vám, Variňko, vylíčit svůj zármutek tak zpola humorně, ale vidím, že se mi to nepodařilo. Chtěl jsem Vás upokojit. Navštívím Vás, moje nejdražší, určitě Vás navštívím hned zítra.

Dne 11. srpna

Varvaro Alexejevno! Mé děťátko, nejdražší!

Jsem zničen, oba jsme zničeni, oba současně, oba jsme navždy zničeni. Moje reputace a moje čest jsou pošlapány. Jsem ztracen, i Vy jste ztracena, moje nejdražší, i Vy společně se mnou, navždycky jsme ztraceni. To já, já jsem Vás přivedl do záhuby! Štvou mě, moje nejdražší, přehlížejí, vysmívají se a bytná mi začala přímo spílat. Tak na mne dnes křičela a řvala, nadávala a lamentovala, že by ode mne pes kus chleba nevzal. Večer u Ratazjajeva četli nahlas dopis, který jsem měl pro Vás nanečisto napsaný a který jsem nějak vytrousil z kapsy. Jak jsme jim byli pro posměch, má nejdražší! jakými jmény nás častovali, jak se chechtali a chechtali, zrádci! Šel jsem tam a usvědčil Ratazjajeva z věrolomnosti. Řekl jsem mu, že je zrádce. Ale on mi odpověděl, že zrádce jsem já, já že mám všelijaké tajné pletky. "Vy jste všechno před námi tajil," povídal, "vy Lovelaci!" A teď mi všichni říkají Lovelaci, jinak mi nikdo neřekne. Slyšíte, děťátko, slyšíte, všechno teď už vědí, všechno vypátrali, i o Vás, má drahá, všechno vědí a o všem, jak je co s Vámi, vědí. A na tom ještě není dost! I Faldoni je s nimi spřažen. Posílal jsem ho dnes do uzenářství, aby mi něco přinesl, a nešel, má prý práci, povídal. "Vždyť je to tvá povinnost," řekl jsem mu. "Co vás nemá," povídá, "žádná povinnost. Vy mé paní neplatíte, tak pro Vás nic nemusím dělat" Nesnesl jsem od něho, od nevzdělaného chlapa, urážení a řekl jsem mu, že je hlupák. A on odpověděl" "Od hlupáka to slyším." Myslel jsem, že se té drzosti dopustil pod vlivem alkoholu, a povídám: "Ty jsi, chlape, asi opilý," a on opáčil: "Dal jste mi snad na to? Sám si nemáte zač dát nalít. Sám si koukáte vyžebrat nějaký groš u takové všelijaké." A ještě dodal: "A potom si ještě říká pán!" Vidíte, má nejdražší, kam jsme dospěli! Žít se, Variňko, stydím. Vždyť jsem zrovna vykřičený! Hůř je mi než nějakému tulákovi, který nemá kde hlavu složit. Jaké těžké utrpení. Jsem zničen, navždy zničen.

M. D.

13. srpna

Nejmilejší Makare Alexejeviči,

doléhají na nás pohromy a zas jen pohromy, sama si už nevím rady! Co s Vámi bude, když na mne se teď nedá spoléhat. Spálila jsem si dnes žehličkou levou ruku. Upustila jsem ji, uhodila jsem se a spálila. Vůbec nemohu pracovat a Fjodora už třetí den stůně. Jsem z toho celá pryč. Posílám Vám třicet kopejek ve stříbře. Jsou to skoro naše poslední peníze. A Bůh ví, jak toužím pomoci Vám ve Vaší peněžní tísni! Plakala bych zlostí. Sbohem, drahý příteli! Velmi byste mě potěšil, kdybyste k nám dnes přišel.

V. D.

14. srpna

Makare Alexejeviči,

co se to s Vámi děje? Copak se nebojíte Boha? Připravíte mě prostě o rozum. Že se nestydíte! Vždyť se ničíte, pamatujte na svou dobrou pověst! Jste poctivý, ušlechtilý člověk, dbalý své cti - no, a co až se teď o Vás kdekdo tohle doví! To potom abyste hanbou umřel! Není Vám líto Vašich šedin? Bojíte se vůbec Boha? Fjodora řekla, že Vám teď už nebude pomáhat, a já Vám už také nedám žádné peníze. Do čeho jste mě zapletl, Makare Alexejeviči! Myslíte si jistě, že mně do toho nic není, když se tak špatně chováte. Ani nevíte, jak kvůli Vám trpím! Po našich schodech nemůžu přejít, kdekdo se na mne dívá, prstem si na mne ukazuje a říkají ohavné věci. Říkají, že držím s opilcem. Jak je mi, když to slyším! Když Vás přivezli, všichni nájemníci na Vás prstem ukazovali. "Koukejte," říkali, "přivezli toho úředníka." A já jsem se za Vás do krve styděla. Přísahám Vám, že se odsud odstěhuji. Půjdu někam za komornou nebo za pradlenu, ale tady nezůstanu. Psala jsem Vám, abyste ke mně přišel, a nepřišel jste. Patrně vám nezáleží na mém pláči a prosbách, Makare Alexejeviči. A kde jste vzal peníze? Pro Pánaboha, dejte na sebe pozor! Vždyť se zničíte, pronic zanic se zničíte! Jaká je to ostuda, jaká hanba! Bytná Vás včera nechtěla pustit dovnitř a spal jste v předsíni, všechno vím. Kdybyste věděl, jak mi bylo těžko, když jsem se to všechno dozvěděla. Přijďte k nám! U nás Vám bude veselo, budem si spolu číst, budeme vzpomínat na staré časy! Fjodora bude vypravovat o svých poutnických cestách. Udělejte mi to k vůli, můj drahý, a neničte sebe i mne. Vždyť žiji jen a jedině pro Vás a jen kvůli Vám tu s Vámi zůstávám. Buďte dobrý člověk, statečný v neštěstí. Pamatujte, že chudoba cti netratí. A proč byste si zoufal? To všecko přejde. Dá Bůh a všechno se napraví, jen teď to vydržte! Posílám Vám dvacetikopejku, kupte si tabák nebo co budete chtít, jen ji proboha nevyhoďte za něco špatného. Přijďte k nám, přijďte určitě! Možná že se budete stydět jako dříve, ale nestyďte se. Je to lživý stud. Jen byste měl upřímně dělat pokání. Spoléhejte se na Boha, on všechno v dobré obrátí.

V. D.

Dne 19. srpna

Varvaro Alexejevno, má nejdražší!

Stydím se, hvězdičko moje, Varvaro Alexejevno, velmi se stydím. Ostatně co je na tom, má nejdražší, tak zvláštního? Proč bych neměl rozveselit své srdce? Nemyslím potom na své podrážky, protože podrážky jsou malicherná věc a vždycky to budou prostě mizerné, špinavé podrážky. A boty jsou taky malicherná věc. Řečtí mudrci chodívali bez bot, proč by se tedy člověk měl piplat s tak nedůstojným předmětem? Proč by mne měl někdo kvůli tomu přehlížet a urážet? Ech má drahá, má nejdražší, co jste mi to napsala! A Fjodoře povězte, že je hádavá, všetečná, tvrdohlavá a ke všemu hloupá, hrozně hloupá ženská! Co se týče mých šedin, i v tom se mýlíte, moje milovaná, protože vůbec nejsem takový dědek, jak si myslíte. Jemelja se Vám dává poroučet. Píšete, že jste byla nešťastná a že jste plakala. A já vám píši, že jsem byl taky nešťastný a že jsem plakal. Na závěr Vám přeji mnoho zdraví a štěstí, a co se týče mne, jsem také zdráv a šťasten a zůstávám, moje děťátko,

Váš přítel

Makar Děvuškin

Dne 21. srpna

Velectěná slečno a milá přítelkyně

Varvaro Alexejevno!

Vím, že jsem vinen, vím, že jsem se vůči Vám provinil, ale tím se po mém soudu nic nezíská, má nejdražší, že to všechno vím, ať už říkáte cokoliv. Věděl jsem to už před svým proviněním, a přece jsem ztratil hlavu. S vědomím viny jsem ji ztratil. Má nejdražší, nejsem zlý ani krutý a k tomu, aby někdo drásal vaše srdíčko, moje milovaná, musel by být přinejmenším krvelačným tygrem, kdežto já mám srdce beránčí, a jak víte, ke krvelačnosti nemám žádný sklon. Z toho je jasné, moje děťátko, že jsem vlastně svůj poklesek vůbec nezavinil, tak jako jej nezavinilo ani mé srdce, ani moje myšlenky. Vlastně nevím, co to zavinilo. Není mi to jasné, má nejdražší. Poslala jste mi třicet kopejek ve stříbře a potom jste poslala dvacetikopejku. Srdce mě zabolelo, když jsem viděl ty Vaše sirotčí peníze. Ruku jste si popálila, co nevidět nebudete mít co dát do úst a píšete, abych si koupil tabák. Co jsem si měl počít? Copak Vás mám, sirotka, bez výčitek svědomí začít okrádat jako lupič? A tu jsem ztratil hlavu, má nejdražší, to jest, ze začátku jsem mimoděk cítil, že se k ničemu nehodím a že nejsem o nic lepší než moje podešev. Zdálo se mi nemravné považovat se za něco lepšího, začal jsem se považovat za něco bezcenného a svým způsobem neslušného. A jakmile jsem sám k sobě ztratil úctu, podlehl jsem popírání svých dobrých vlastností a své důstojnosti a byl se mnou konec, to už byl pád, nevyhnutelný pád! Je to tak určeno osudem a já na tom nemám vinu. Původně jsem šel jen trochu na procházku. A pak se to shrnulo jedno k druhému. Počasí bylo plačtivé a chladné, pršelo a přitrefil se k tomu Jemeljan. On už dal, Variňko, všechno, co měl, do zastavárny, tak daleko to už s ním došlo, a když jsem ho potkal, neměl už dva dni v ústech, takže chtěl nést do zastavárny takové věci, jaké vlastně vůbec nejde zastavit, protože takové věci se vůbec nezastavují. Vždyť já jsem, Variňko, povolil spíše ze soucitu k lidstvu než z vlastní touhy. Tak tedy došlo k mému hříchu, má nedražší! Jak jsme oba plakali! Vzpomínali jsme na Vás. Je to dobrý, předobrý člověk, velmi citlivý člověk. Všechno jsem, má nejdražší, procítil, všechno, právě proto se mi takové věci stávají, že všechno velmi dobře cítím. Vím, jak jsem Vám, moje milovaná, zavázán. Když jsem Vás poznal, začal jsem především poznávat sám sebe, protože jsem Vás začal milovat. Do té doby, než jsem se s Vámi seznámil, moje děťátko, byl jsem opuštěný a jako bych spal a nežil. Všichni moji nepřátelé říkali, že mám i figuru k ničemu, ošklivili si mne, a já jsem si pak začal ošklivit sám sebe. Říkali, že jsem tupec, a já si pak doopravdy myslel, že jsem tupec, a když jsem poznal Vás, tu jste prosvětlila celý můj černý život, takže se prosvětlilo i moje srdce a duše a já jsem našel klid a poznal, že nejsem horší než ostatní, že nejsem sice nic zvláštního, nejsem vynikající, neumím se dobře chovat, ale přece jen jsem člověk, celým svým srdcem a rozumem jsem člověk. Ale teď, když jsem zas viděl, jak mě osud pronásleduje a jak mě ponižuje, propadl jsem popírání své důstojnosti, a soužen neštěstím, ztratil jsem hlavu. A protože teď všechno víte, má nejdražší, snažně Vás prosím, abyste se mě už na to nikdy neptala, drásá mi to srdce a je mi pak hořko a těžko.

Projevuji Vám, má nejdražší, svou úctu a zůstávám Váš věrný

Makar Děvuškin

3. září

Nedokončila jsem poslední dopis, Makare Alexejeviči, protože mi bylo zatěžko psát. Mívám někdy chvíle, kdy jsem ráda sama, kdy ráda o samotě teskním a soužím se, kdy nejsem sdílná, a takové chvíle mám teď čím dál častěji. V mých vzpomínkách je něco, co si neumím vysvětlit a co mě přitahuje proti mé vůli tak silně, že třeba na několik hodin nevnímám nic, co mě obklopuje, a zapomínám na všechno skutečné. Nenajde se v mém nynějším životě dojem,

ať už příjemný nebo bolestný, který by mi nepřipomínal něco podobného v mé minulosti a ze všeho nejčastěji mé dětství, mé zlaté dětství. A bývá mi vždycky po takových okamžicích těžko. Slábnu nějak. Snivost mě vysiluje a mé zdraví je čím dál horší.

Ale dnes mě osvěžilo čerstvé, jasné, nádherné ráno, jakých tady bývá na podzim málo, a já jsem je radostně uvítala. Tak už máme podzim! Jak jsem měla ráda podzim na vesnici! Byla jsem ještě dítě, ale už tehdy, jsem všechno vnímala. Raději než ráno jsem měla podzimní večer. Vzpomínám, že několik kroků od našeho domu bylo pod kopcem jezero. Jako teď je vidím - bylo široké, světlé a čisté jako křišťál. Za tichých večerů bývalo klidné. Na stromech, které rostly na březích, se nepohnul ani lístek, voda byla nehybná jako zrcadlo. Bývalo svěže a chladno! Na trávu padala rosa, v chatrčích u břehu se rozsvěcovala světélka, pasáci přiháněli stáda - a tu jsem tichounce vyklouzla z domu a dlouho, dlouho jsem se dívala na své jezero. U vody zapálili rybáři otýpku roští a světlo se rozlévalo daleko, daleko po hladině. Nebe bylo studené, modré a na okrajích celé prostoupené červenými ohnivými pruhy, které byly čím dál bledší a bledší. Vycházel měsíc. Vzduch dobře nesl zvuky, když vzlétlo polekané ptáče, zachrastilo v lehkém větýrku rákosí nebo šplouchla ve vodě rybka - všechno bylo slyšet. Nad modrou vodou se zdvíhala bílá, jemná, průsvitná pára. Dálka temněla. Všechno tonulo v mlze, ale nablízku bylo všechno ostře vybroušené, jako by to bylo vytesáno dlátem - loďka, břeh i ostrovy. Na vodě taktak že se kolébal nějaký soudek, pohozený a zapomenutý u břehu, vrbová větvička se vplétala zežloutlým listím do rákosí, vzlétl opožděný racek, hned se vnořil do studené vody, hned opět vzlétl a utonul v mlze - zakoukala jsem se a zaposlouchala - bylo mi divně a pěkně! To jsem byla ještě dítě!

Měla jsem ráda i pozdní podzim, kdy je sklizeno obilí a skončeny všechny práce, kdy v chalupách začnou přástky, kdy každý čeká zimu. Všechno je smutnější, nebe se chmuří oblaky, žluté listí stele pěšinky po okrajích obnaženého lesa a les modrá a černá, zvlášť večer, kdy se snáší sychravá mlha a stromy prokmitávají jako velikáni, jako hrůzné a děsivé přízraky. Opozdíš se někdy při honičce, zůstaneš za ostatními, jdeš sama, spěcháš a je ti úzko... Chvěješ se jako list, hu, myslíš si, než se naděješ, vykoukne někdo strašný tamhle z toho dutého stromu. Zatím se přežene lesem vítr, teskně zahučí, zašumí a zakvílí, serve chumáče listí z chřadnoucích větví, zatočí jimi ve vzduchu a za nimi se vznesou v hlučných hejnech s divokým a pronikavým křikem ptáci, takže nebe se černá a celé se jimi pokryje. Zmocní se mě strach a jako by mi někdo šeptal: "Utíkej, utíkej, dítě, nemeškej, hrůza co tu bude, utíkej!" Děs pronikne srdce, utíkám a utíkám, sotva dechu popadám. Přiběhnu domů celá zadýchaná. Doma je hlučno a veselo. My děti dostaneme nějakou práci, vylupovat hrách nebo vyklepávat mák. V kamnech praská vlhké dříví, maminka vesele dohlíží na naši radostnou práci. Stará chůva Uljana vypravuje o dávných dobách nebo strašidelné pohádky o čarodějích a nebožtících. My se tiskneme jedno na druhé a všechny máme úsměv na rtech. Když náhle všichni ztichneme... ťuk, ťuk, ťuk! Jako by někdo klepal. - Ale to nic nebylo! To hučel kolovrátek staré Frolovny. Co jsme se nasmáli! Ale v noci jsem potom nespávala strachy, přicházely děsivé sny. Probudila jsem se někdy, pohnout se neodvážila a do svítání jsem se třásla pod přikrývkou. A ráno jsem přece vstala svěží jako kvítek. Podívala jsem se z okna, mráz zachvátil všechna pole, na holých větvích viselo podzimní jíní, jezero se potáhlo ledem tenkým jako list, vystupovala z něho bílá pára a nad ním křičeli veselí ptáci. Kolem jasně svítilo slunce a paprsky tříštily tenký led jako sklo. Bývalo světlo, jasno a veselo! V kamnech opět praskal oheň, všichni jsme usedli k samovaru, do okna se díval náš černý, přes noc prokřehlý pes Polkan a přívětivě vrtěl ocasem. Okolo oken přejel na bujném koni mužik, jel do lesa na dříví. Všichni lidé byli spokojení a veselí... Ach jaké jsem měla zlaté dětství...

Rozplakala jsem se jako dítě, unesena svými vzpomínkami. Tak živě, tak živě jsem si na všechno vzpomněla, tak jasně stála přede mnou celá minulost - a přítomnost je tak matná a temná...! Jak to skončí, jak to všechno skončí? Víte, jsem přesvědčena, že teď na podzim umřu. Jsem velmi nemocná. Často přemýšlím o tom, že umřu, a umřela bych nerada a především bych nerada ležela ve zdejší půdě. Možná že zase ulehnu jako na jaře, docela jsem se neuzdravila. Je mi teď velmi těžko. Fjodora dnes někam odešla na celý den a já sedím sama. Poslední dobou se bojím zůstávat sama. Pořád se mi zdá, že je se mnou v pokoji ještě někdo a že se mnou mluví, zvlášť když se nad něčím zamyslím a najednou se ze zadumání vytrhnu, to se mě pak zmocní přímo hrůza. Proto jsem Vám napsala tak dlouhé psaní - když píši, přejde to. Sbohem, končím dopis, protože už nemám ani papír, ani čas. Získaly jsme nějaké peníze za mé šaty a klobouk, ale zbyl mi už jen rubl ve stříbře. Je velmi správné, že jste dal bytné dva ruble ve stříbře, alespoň teď načas umlkne.

Spravte si nějak šaty. Sbohem. Jsem velmi unavená. Nevím, čím tak slábnu, sebemenší zaměstnání mě vyčerpává. Jak bych pracovala, kdybych dostala nějakou zakázku? Taky tohle mě souží.

V. D.

Dne 5. září

Moje milovaná Variňko!

Zažil jsem dnes, moje děťátko, mnoho dojmů. Především mě celý den bolela hlava. Abych se nějak osvěžil, vyšel jsem si na procházku po Fontance. Večer byl temný a sychravý. V šest hodin se teď už stmívá! Nepršelo, zato byla mlha, která si s pořádným deštěm nezadala. Po nebi plula v dlouhých, širokých pásech mračna. Po nábřeží chodila spousta lidí a všichni jako naschvál vypadali tak, že budili zoufalství, byli to samí opilí mužici, tuponosé, prostovlasé finské báby v chlapských botách, dělníci a vozkové, sem tam nějaký spěchající úředník, kluci, zámečnický učedník v pruhované haleně, zmořený, nedužívý, s obličejem vykoupaným v mastných sazích, se zámkem v ruce, a sáh vysoký vysloužilec, samí takový chodci. Bylo to asi v takovou hodinu, že chodci nemohli být jiní. Splavný průplav Fontanka! Byla tam taková spousta bárek, že člověk ani nechápe, jak se tam všechno mohlo vejít. Na mostech sedí báby s mokrým perníkem a shnilými jablky, samé takové špinavé a mokré báby. Procházet se po Fontance je smutné. Mokrá žula pod nohama, po stranách vysoké černé začazené domy. Dole mlha, nahoře také mlha. Takový teskný, takový temný večer byl dnes.

Když jsem zabočil do Gorochové ulice, setmělo se už úplně a začali rozžíhat plyn. Už dlouho jsem nebyl v Gorochové ulici, neměl jsem příležitost. Jak je to hlučná ulice! Jaké má bohaté krámy a obchody. Všechno se leskne a svítí. Látky, květiny za sklem, všelijaké kloboučky se stuhami... Napadne tě, že je to všechno rozloženo jen pro okrasu - ale ne, jsou lidé, kteří to kupují a dávají svým ženám. Bohatá ulice! V Gorochové ulici bydlí mnoho německých pekařů, a jsou to zřejmě samí zámožní lidé. Co tu pořád jezdí kočárů, jak to všechno dlažba snese! A jaké elegantní kočáry, skla jako zrcadla, uvnitř samet a hedvábí, šlechtičtí lokajové s epoletami a kordy. Nakoukl jsem do několika, sedí tam nastrojené dámy, asi samé kněžny a hraběnky. Jistě to bylo v takovou hodinu, že všechny spěchaly do plesů a společností. Bylo by zajímavé vidět kněžnu nebo vůbec nějakou vznešenou dámu zblízka. Je to asi velmi pěkné, ale nikdy jsem žádnou neviděl, leda tak jako teď, když jsem nakoukl do kočáru. Vzpomněl jsem si přitom na Vás... Ach má milovaná, moje drahá! Jak si vzpomenu na Vás, srdce mě bolí! Proč jste, Variňko, tak nešťastná! Děťátko moje, oč jste horší než tyhle všechny? Vím,

jak jste hodná, hezká a vzdělaná. Proč máte tak zlý osud? Proč dobrý člověk upadá do zkázy, a jinému se štěstí samo nabízí? Vím, vím, má nejdražší, že není dobře o tom přemýšlet, že bych byl buřič, ale řekněme si upřímně, proč má jeden už v matčině lůně určen šťastný osud a proč jiný přichází na světlo boží z nalezince? Vždyť se často stane, že přijde ke štěstí hloupý Ivan. Hrab se, hloupý Ivane, ve zděděných měšcích, jez a pij, raduj se, a ty, chudáku, se jen oblizuj! Ty se prý k ničemu jinému nehodíš. Jen k tomu jsi dobrý, kamaráde! Je hříšné, má nejdražší, je hříšné tak uvažovat, ale hřích se volky nevolky vtírá do duše. Kdybyste i Vy jezdila v takovém kočáře, má drahá hvězdičko! Váš laskavý pohled by lovili generálové - ne nějaký úředník - nechodila byste ve vetchých kartounových šatičkách, ale v hedvábí a zlatě. Nebyla byste hubeňoučká a nemocná, ale svěží, ruměná a plná jako cukrová panenka. Potom by mi stačilo ke štěstí jen to, kdybych se na Vás mohl podívat z ulice do jasně osvětleného okna, kdybych zahlédl jen Váš stín. Už při pomyšlení, že jste šťastná a veselá, můj roztomilý ptáčku, bych měl radost. Ale teď? Nestačí, že Vás zlí lidé zahubili, kdejaký mizera a zhýralec Vás ještě uráží. Myslí, že když má frak po šviháčku jako ulitý, že když se na Vás, nestoudník, dívá zlatým lorňonem, všechno mu projde, že jeho hanebné návrhy musíte shovívavě vyslechnout. Copak je to spravedlivé? A proč je to tak? Proto, že jste sirotek, proto, že jste bezbranná, nemáte vlivného přítele, který by Vám poskytl náležitou oporu. Ale jaký je to člověk, jací jsou to lidé, kteří bez příčiny urážejí sirotka? To je leda nějaká chamraď, a ne lidé. Prostě chamraď, za lidi se jen sami považují, ale nejsou to lidé, o tom jsem přesvědčen. To tak, tihle, a lidé! Po mém soudu, má drahá, kolovrátkář, kterého jsem dnes viděl v Gorochové ulici, spíše budí úctu než oni. Třeba se celý den trmácí a potlouká, čeká na mizerný odhozený groš, aby měl na jídlo, je přece svým pánem a sám se živí. Nechce prosit o almužnu, proto pro obveselení lidí točí klikou jako by říkal - dělám Vám radost, jak umím. Je to žebrák, ovšem že je to pořád jen žebrák, ale žebrák ušlechtilý. Je unavený, prokřehlý, ale pracuje dál, sice po svém, ale přece jen nějak pracuje. A je mnoho čestných lidí, má nejdražší, kteří si vydělávají podle míry a užitečnosti své práce málo, ale přece, a nikomu se neklanějí a nikoho neprosí o chléb. Já jsem právě takový jako ten kolovrátkář, totiž nejsem takový, vůbec nejsem jako on, ale svým způsobem, v ušlechtilém, ve vznešeném slova smyslu jsem právě takový jako on, pracuji podle svých sil, jak mohu. Nic velikého nevykonám, ale kde nic není, ani smrt nebere.

Rozpovídal jsem se o kolovrátkáři, má nejdražší, protože jsem dnes dvojnásob poznal svou bídu. Zastavil jsem se, abych se podíval na toho kolovrátkáře. Těžké myšlenky se mi vkrádaly do hlavy, a tak jsem se zastavil, abych je rozptýlil. Stojím tam, vedle mne stojí vozkové, nějaké děvče, dále malé děvčátko, takové celé usmolené. Kolovrátkář se postavil pod okny. Pozoruji chlapce, kluka asi tak desetiletého. Byl by hezký, ale hned na první pohled je vidět, že je nemocný, je vyhubly, stojí jen v košilce a ještě v něčem, div že není bos a s otevřenými ústy poslouchá hudbu - inu, dítě! Zadíval se, jak tancují Němcovy loutky, ale jemu ruce i nohy ztuhly, chvěje se a hryže koneček rukávu. Všiml jsem si, že má v ruce papírek. Šel okolo nějaký pán a hodil kolovrátkáři drobný peníz. Peníz padl přímo do skříňky, kde byla umělá zahrádka a loutky, Francouz tančící s dámami! Jen cinkl peníz, chlapec se zachvěl, bojácně se rozhlédl a zřejmě o mně si pomyslel, že jsem peníz hodil. Přiběhl ke mně, ruce se mu třesou, hlásek se mu chvěje. Podal mi papírek a povídá: "Psaníčko!" Otevřel jsem dopis - copak ono to, a všední věc - prý dobrodincové moji, matka dětem umírá, tři děti hladovějí, pomozte nám! Až umřu, nezapomenu na Vás, dobrodincové moji, na onom světě za to, že jste nezapomněli na má holátka! - Co teď, jasná věc, každému se může stát, ale čím je podaruju? Nemohl jsem dát nic. A jak mi jich bylo lito! Chlapec to byl ubohý, zmodralý zimou, asi i hladový, ten nelže, ten jistě nelže, v tom se vyznám. Jen to je špatné, že ohavné matky nešetří své dětí a polonahé je posílají do takové zimy s psaníčky. Možná že je tak hloupá. Možná že nemá nikoho, kdo by se o ni staral a je opravdu nemocná... Ale měla by se obrátit na příslušné

místo. Konečně i to je možné, že jde jenom o podvodnici, která schválně posílá hladové a vyhublé dítě, aby oklamala lidi, a nedbá, že se dítě z toho může rozstonat. Co se naučí ubohý chlapec s těmi psaníčky? Jen se zatvrdí jeho srdce. Běhá, běhá a prosí. Lidé chodí, ale nemají čas. Mají kamenná srdce, jejich slova jsou krutá: "Jdi pryč! Táhni! Lžeš!" Jen tohle od každého slyší, a srdce dítěte se zatvrzuje. Ubohý vystrašený chlapec se marně chvěje na mraze jako ptáčátko vypadlé z rozbitého hnízda. Zebou ho ruce a nohy, tají se mu dech. Než se kdo naděje, už kašle. Dlouho to netrvá a nemoc jako zlý had se mu vplíží do prsou a už nad ním stojí smrt někde v páchnoucím koutě, kde leží bez péče a bez pomoci - to je celý jeho život! Hle, jaký život někdy bývá. Ach Variňko, trýzní mě slyšet "slitujte se pro Ježíše Krista", a jít kolem a nic nedat, říci jen "naděl Pánbůh!" Některé "slitujte se" ještě není tak zlé. (I to "slitujte se" bývá různé, má nejdražší.) Některé je dlouhé, táhlé, navyklé, nacvičené, přímo žebrácké. Takovému ještě není tak mučivé nedat, to je zkušený žebrák, myslíš si, žebrá už dlouho a zná své řemeslo, ten je zvyklý, ten to přemůže, ví, jak přemoci. Ale některé "slitujte se" je nenavyklé, drsné a děsivé - tak jako dnes, hned když jsem si odbyl psaníčko od toho chlapce, stál u plotu člověk, každého neprosil, ale mně povídá: "Dejte mi, pane, groš, pro slitování boží!" A řekl to takovým trhaným drsným hlasem, že jsem se zachvěl, ale groš jsem nedal, neměl jsem. A bohatí lidé, ti zas nemají rádi, aby si chudáci nahlas stěžovali na zlý osud - prý je obtěžují, prý jsou dotěrní. Bída je vždycky dotěrná - asi jim nedávají spát jejich hladové stony!

Musím se přiznat, má drahá, že jsem Vám to začal všechno líčit dílem proto, abych odvrátil Vaše srdce od jiných myšlenek, a ještě spíše proto, abych Vám ukázal, jaký mám teď pěkný sloh. Neboť jistě sama vidíte, má nejdražší, že poslední dobou je můj sloh čím dál tím lepší. Ale teď se mě zmocnil takový stesk, že jsem začal se svými úvahami z hloubi srdce sám soucítit, a třeba vím, má nejdražší, že tím nic nenapravím, přece mi je, jako bych nějak dal průchod spravedlnosti, alespoň ve své duši. A vskutku, má drahá, často se sami bez jakékoliv příčiny ponižujeme, myslíme, že nemáme za groš cenu, že jsme horší než nějaký plevel. A mám-li se vyjádřit přirovnáním, je to možná jen proto, že je člověk zastrašený a vylekaný, jako ten ubohý chlapec, který mě žádal o almužnu. Vysvětlím Vám to, má nejdražší, obrazně, jen mě vyslechněte... Stává se mi, když spěchám časně ráno do kanceláře, že se zadívám na město, jak se tak probouzí, vstává, kouří, kvasí a hrmotí - a připadám si před touto podívanou tak nicotný, že mi je, jako kdyby mě klepl někdo přes zvědavý nos, a vleču se dál svou cestou tišší než voda, nižší než tráva a jen mávnu rukou. Ale podívejte se, co se v těch začazených, velkých, bohatých domech děje, vnikněte do nich a potom teprve uvažujte, jestli bylo spravedlivé bez příčiny se podceňovat a upadat do zmatku, který Vás není důstojný. Nezapomeňte, Variňko, že mluvím obrazně, a ne v přímém smyslu slova. No, podívejme se, co se děje v těchto domech? V nějakém zakouřeném koutě, v nějakém vlhkém doupěti, které lidé z nouze pokládají za byt, se probudil ze spánku nějaký řemeslník. A celou noc se mu zdálo řekněme o botách, které včera nečekaně pokazil, jako by se právě o takové pitomosti muselo člověku zdát. No, je to švec, musí se mu odpustit, že nemyslí na nic jiného než na své starosti. Děti mu křičí a žena má hlad. Jenže nevstávají tak jen ševci, má drahá! To by nestálo za to psát o tom, ale co vidíme dál, má nejdražší... V témž domě o poschodí výš nebo níž v pozlacených salónech se velmi bohaté osobě v noci zdálo o podobných botách, to jest o jiných botách, o botách jiného druhu, ale přesto zase jen o botách, protože v tom smyslu, který chci naznačit, má drahá, jsme všichni tak trochu ševci. Ale ani to by nic neznamenalo, jen je hloupé, že není ani vedle této bohaté osoby nikdo, kdo by jí pošeptal do ucha: "Musíš už jednou přestat přemýšlet o takových nicotách, přemýšlet jen sám o sobě a žít jen sám pro sebe, nejsi přece švec, děti máš zdravé, žena nevymáhá jídlo, rozhlédni se tedy, jestli neuvidíš ušlechtilejší předmět svých starostí, než jsou tvé boty!" Tohle jsem Vám chtěl obrazně říci, Variňko! Je to možná příliš volná myšlenka, má drahá, ale já někdy takové myšlenky mívám,

přicházejí mi časem na mysl a potom proti mé vůli tryskají ve vřelých slovech ze srdce. A proto nebylo proč si myslet, že nemám za groš cenu, když jsem se polekal pouhého rámusu a rachotu. Zakončím takhle, má nejdražší... Vy si možná myslíte, že Vám povídám smyšlenky, že mám jen světobol nebo že jsem to opsal z nějaké knížky. Ne, má nejdražší, přesvědčete se, že to tak není, smyšlenky si ošklivím, světobol se mě nezmocnil a nic jsem z žádné knížky neopsal, opravdu ne.

Přišel jsem domů v teskné náladě, sedl si ke stolu, rozehřál čajník a chystal jsem se vypít sklenku nebo dvě čaje. Vtom vidím, že ke mně vchází náš chudý nájemník Gorškov. Už ráno jsem si všiml, že se pořád nějak motá okolo nájemníků, i ke mně chtěl přistoupit. Mimochodem Vám řeknu, má nejdražší, že jejich situace je mnohem horší než moje. Jak by ne! Žena a děti! Takže kdybych byl na Gorškovově místě, ani nevím, co bych si počal. Gorškov vešel, uklání se, jako vždycky mu mokvá na řasách slzička, šoupá nohama, ale slovo nemůže vypravit. Usadil jsem ho na židli, sice na polámanou, ale jinou nemám. Nabídl jsem mu čaj. Omlouval se, dlouho se omlouval, než si přece vzal sklenici. Chtěl pít bez cukru a znovu se omlouval, když jsem ho nutil, že si cukr musí vzít. Dlouho se přel a odmítal a konečně hodil do své sklenice nejmenší kousek cukru a začal mě ujišťovat, že čaj osladil až moc. Ech, do jaké poníženosti sráží lidi nouze! - "No tak co, příteli?" řekl jsem mu. "Ale tak a tak," povídá, "můj dobrodinče, Makare Alexejeviči. Prokažte milosrdenství boží a pomozte nešťastné rodině. Mé děti a žena nemají co jíst. Jak mně, otci, je, když to musím říct!" Chtěl jsem promluvit, ale přerušil mne. "Všech se tu," povídá, "bojím, Makare Alexejeviči, totiž ne že bych se bál, ale tak, víte, stydím se, jsou to samí pyšní a domýšliví lidé. Já bych vás," povídá, "dobrodinče můj, ani neobtěžoval, vím, že jste měl sám nějakou mrzutost, vím, že ani mnoho nemůžete dát, ale aspoň něco kdybyste mi půjčil. Osmělil jsem se vás prosit proto," povídá", že znám vaše dobré srdce, vím, že jste sám poznal bídu, že sám i teď trpíte nouzí a že máte právě proto s námi soucit..." Zakončil tím, abych prý mu odpustil drzost a nevhodné chování... Odpovídám mu, že ze srdce rád, ale že nic nemám, že nemám docela nic... "Příteli Makare Alexejeviči," povídá mi, "o mnoho ani neprosím, ale" - tu se celý začervenal - "žena a děti mají hlad - tak aspoň dvacetikopejku..." Až se mi srdce sevřelo. Pomyslím si - jak mě předčili! Zbývalo mi všehovšudy dvacet kopejek a s těmi jsem velmi počítal, chtěl jsem je zítra vydat za to nejnutnější... "Ne, můj milý, nemohu, tak a tak," povídám. "Nejdražší Makare Alexejeviči, aspoň co můžete," povídá, "aspoň deset kopeječek." No tak jsem vyndal ze zásuvky svých dvacet kopejek a dal mu je, má nejdražší, vždyť to byl dobrý skutek! Taková bída! Rozhovořil jsem se s ním. "Jak jste se, příteli, do takové nouze dostal," ptám se, "a proč si ještě při takové bídě najímáte pokoj za pět rublů ve stříbře?" Vysvětlil mi, že jej najal před půl rokem a na tři měsíce napřed zaplatil. Ale potom se zběhly takové okolnosti, že se, chudák, nemohl hnout ani sem, ani tam. Čekal, že do té doby skončí jeho proces. Má nepříjemný proces. Víte, Variňko, za něco před soudem odpovídá. Soudí se s nějakým kupcem, který při dodávkách podvedl státní pokladnu. Podvod byl odhalen, stát kupce zažaloval a ten do své zlodějny zamotal i Gorškova, který se k tomu nějak připletl. Ale podle pravdy je Gorškov vinen pouze nedbalostí a neopatrností a tím, že pustil ze zřetele státní zájem, což je ovšem neodpustitelné. Proces se táhne už několik let a pořád se nacházejí různé závady, má-li být Gorškov úplně zproštěn viny. - "Nečestného jednání, které na mne svádějí," řekl mi Gorškov, "jsem se nedopustil, jsem naprosto bez viny, nejsem účasten na tom podvodu a loupeži..." Jenže ten proces ho trochu očernil. Byl zbaven úřadu, a třebaže jeho vina není dokázána, přece dosud, a vůbec do svého úplného ospravedlnění, nemůže vymoci na kupci nějakou značnou částku peněz, která mu patří a o kterou se s ním soudí. Věřím mu, ale soud mu tak docela nevěří. Spor je teď samé háčky a kličky, takové, že nebudou rozuzleny ani za sto let. Sotva to trochu rozmotají, kupec najde nový háček a ještě nový háček. Cítím upřímně s Gorškovem, má drahá, upřímně s ním cítím. Je bez místa, pro nespolehlivost ho

nikde nepřijmou. Co měli ušetřeno, projedli. Proces je spletitý a z něčeho museli být živi. A mezitím se jim docela nevhod proti jejich vůli ještě narodilo dítě. Byly tedy výdaje. Synáček onemocněl - zase výdaje, zemřel - další výdaje. Žena je nemocná. On má nějakou zastaralou chorobu. Krátce řečeno, upadl do neštěstí, docela upadl do neštěstí. Čeká prý sice tyto dny příznivé rozhodnutí svého procesu a prý teď už o tom není žádná pochybnost, ale je mi ho líto, velmi líto, má nejdražší! Potěšil jsem ho. Je to odstrkovaný, zastrašený člověk, hledá ochranu, tak jsem ho potěšil. No teď sbohem, má nejdražší, Kristus s Vámi a buďte zdráva! Když si vzpomenu na Vás, moje milovaná, jako bych přiložil na nemocnou duši lék, a i kdybych měl za Vás trpět, i trpět by mi bylo za Vás lehké.

Váš opravdový přítel

Makar Děvuškin

Dne 9. září

Má nejdražší Varvaro Alexejevno!

Píši Vám celý bez sebe, jsem velmi vzrušen ohromující událostí. Hlava mi jde kolem, cítím, že se všechno se mnou točí. Ach má drahá, co Vám budu vyprávět! Ani jsme nic takového netušili. Ne, nevěřím, že bych netušil, všechno jsem to tušil, všechno to mé srdce vědělo napřed. Dokonce se mi tuhle v noci zdálo něco podobného.

Poslyšte, co se stalo... Budu Vám všechno vyprávět bez příkras, podle svého nejlepšího svědomí. Šel jsem dnes do kanceláře, přišel jsem, sedím a píšu. A musím Vám říci, má nejdražší, že včera jsem psal právě tak. Včera ke mně přišel Timofej Ivanovič a osobně mi ráčil nařídit, co mám psát, prý je to naléhavá a spěšná listina. "Opište ji," povídá, "Makare Alexejeviči, pěkně čistě, rychle a pozorně, dnes to jde k podpisu!" Musím Vás upozornit, děťátko, že jsem byl včera nesvůj, ani se mi nechtělo koukat na svět, padal na mne smutek a stesk. V srdci chlad a v duši temno. Vzpomínal jsem pořád na Vás, má ubohá hvězdičko. A tak jsem začal opisovat. Opsal jsem to čistě, pěkně, jenže - ani nevím, jak Vám všechno nejlíp říci, jestli mi to sám zlý duch našeptal, jestli mi to bylo určeno nějakým tajemným osudem nebo se to prostě mělo stát - vynechal jsem celý řádek. Spis měl bůhvíjaký smysl, nebo prostě vůbec žádný smysl neměl. Včera se s listinou opozdili a předložili ji Jeho Jasnosti panu generálovi k podpisu teprve dnes. Přijdu dnes v obvyklou hodinu, jako by se nic nestalo, a usadím se vedle Jemeljana Ivanoviče. Musím Vás upozornit, má drahá, že jsem se od jisté doby začal dvojnásobně hanbit a ostýchat. Ani jsem se v poslední době na nikoho nedíval. Jen vrzne něčí židle, už skoro nedýchám. A právě tak dneska, sklonil jsem se, přihrbil, sedím jako ježek, až Jefim Akimovič (takový zlomyslník, jaký se hned tak nenajde) řekl, aby to všichni slyšeli, co prý sedíte, Makare Alexejeviči, tak hu - hu - hu - ? A udělal takovou grimasu, že se všichni, kdo byli poblíž něho a mne, váleli smíchy, toť se rozumí, že na můj účet. A už se do mne obuli! Uši jsem si zacpal a oči zamhouřil, sedím, ani se nehnu. Vždycky to tak dělám, oni dříve přestanou. Vtom slyším hluk, shon a poplach, slyším - neklamou mě uši? Volají mne, přejí si mne, volají Děvuškina. Srdce se mi sevřelo v prsou, ani nevím, čeho jsem se tak vyděsil. Vím jen, že jsem se vyděsil tak jako ještě nikdy v životě. Přirostl jsem k židli a jako by se nic nestalo, jako by se mě to netýkalo. Ale volali znova, blíž a blíž. A už slyším u samého ucha: "Děvuškin! Děvuškin! Kde je Děvuškin?" Zdvíhám oči. přede mnou stojí Jevstafij Ivanovič a povídá: "Makare Alexejeviči, honem k Jeho Jasnosti panu generálovi! Zkazil jste listinu!" Řekl jen to, ale stačilo to, nemám pravdu, má nejdražší, řekl toho dost? Ztuhl jsem, zledověl, pozbyl smyslů, jdu - ale nebyl jsem ani živý, ani mrtvý. Vedou mě

jedním pokojem, druhým pokojem, třetím pokojem, vcházíme do pracovny - už stojím před ním! Nač jsem tehdy myslel, Vám nemůžu s určitostí říct. Vidím, jak tam stojí Jeho Jasnost pan generál a kolem něho ostatní úředníci. Myslím dokonce, že jsem se neuklonil, opomněl jsem. Byl jsem tak vyděšený, že se mi rty a nohy třásly. A bylo také proč, má nejdražší. Především jsem se styděl. Podíval jsem se napravo do zrcadla a z toho, co jsem tam viděl, bylo proč přijít o rozum. A potom, vždycky jsem se snažil, aby nikdo ani nevěděl, že jsem na světě, takže Jeho Jasnost pan generál sotva věděl o mé existenci. Možná že někdy mimoděk jedním uchem zaslechl, že v jeho úřadě je nějaký Děvuškin, ale blíž s ním nikdy nepřišel do styku.

Začal rozzlobeně: "Co to děláte, pane! Jak to pracujete? Naléhavá listina, spěchá, a Vy ji zkazíte! Co jste to dělal," a tu se Jeho Jasnost pan generál obrátil na Jevstafije Ivanoviče. Slyším jen, jak ke mně doléhají zvuky slov: "Nedbalost! Nepozornost! Co jste to způsobili!" Už jsem chtěl otevřít ústa, chtěl jsem prosit o prominutí, ale nemohl jsem, pokusit o útěk jsem se neodvážil a vtom... vtom se stalo, má nejdražší, něco takového, že i teď sotva držím v ruce pero hanbou... Můj knoflík - čert aby ho vzal - knoflík, který visel na nitce, se najednou utrhl (asi jsem o něj náhodou zavadil), zazvonil a kutálel se, prokletý, za naprostého ticha rovnou, ale rovnou k nohám Jeho Jasnosti pana generála! To bylo celé mé ospravedlnění, celá má omluva, celá odpověď, všechno, co jsem se chystal Jeho Jasnosti panu generálovi říci. Následky byly hrozné. Jeho Jasnost pan generál si ihned všiml mé postavy a mého oblečení. Vzpomněl jsem si, co jsem viděl v zrcadle... Vrhl jsem se za knoflíkem... V tu ránu jsem úplně zhloupl! Sehnul jsem se, chci knoflík sebrat, ale ten se kutálí, kutálí, nemůžu ho chytit. Zkrátka vyznamenal jsem se i svou šikovností. Cítím, že mě opouštějí poslední síly, že už je všechno, všechno ztraceno. Je po mé reputaci, jsem zničený člověk. A tu mi zničeho nic začalo v obou uších znít "Tereza a Faldoni". Konečně jsem knoflík lapil, zdvihl jsem se, vzpřímil, a kdybych, když už se mi to, hlupákovi, stalo, klidně stál, ruce podle švů! Ale ne! Začal jsem knoflík přikládat k přetrhaným nitkám, jako by mohl přirůst, a ještě se usmívám, ještě se usmívám... Jeho Jasnost pan generál se napřed odvrátil, potom se na mne znovu podíval a slyším, jak povídá Jevstafiji Ivanoviči: "...cože? Podívejte se, jak vypadá...! Jak se jmenuje...! Co dělá?" Ach má drahá, tohle "jak se jmenuje a co dělá..."! To jsem se vyznamenal, opravdu vyznamenal. Slyším, jak Jevstafij Ivanovič povídá: "Nikdy jsme nic nepozorovali, nikdy nebyl kárán, choval se vzorně, plat dostává řádný, jaký mu přísluší..." "No, vypomozte mu nějak," povídá Jeho Jasnost pan generál. "Dejte mu zálohu." "Má vybráno," povídá, "má vybráno, na tu a tu dobu má předem vybráno... Je asi v nějaké těžké situaci, ale choval se vždycky dobře a nebyl napomínán, nikdy nebyl napomínán!" Hořel jsem, děťátko moje, v pekelném ohni jsem hořel! Já umíral... "No," povídá Jeho Jasnost pan generál hlasitě, "tedy znovu co nejrychleji opsat. Děvuškine, pojďte sem, opište to znovu bez chyby... a počkejte..." Tu se jeho Jasnost pan generál obrátil k ostatním, dal jim různé příkazy a všichni se rozešli. Jen odešli, Jeho Jasnost pan generál spěšně vytáhl tobolku a z ní storublovku a povídá: "Pokládejte to, zač chcete, jestli vám mohu pomoci, vezměte...," a vsunul mi storublovku do ruky. Já se, děťátko moje, lekl, celá má duše se zachvěla... Nevím, co se to se mnou dělo, chtěl jsem mu políbit ruku, ale on celý zčervenal, můj milý, a - ani o vlásek se neuchyluji od pravdy, má drahá - uchopil mou nehodnou ruku a stiskl ji, ano, vzal ji a stiskl jako rovný rovnému, jako bych byl generál jako on. "To je maličkost... Chyby už nedělejte a teď je všechno zapomenuto."

Má nejdražší, co dál: Vás i Fjodoru prosím, a kdybych měl děti, i je bych vybídl, aby se modlily, chci říci, aby se nemodlily za svého otce, ale za Jeho Jasnost. A ještě Vám musím sdělit, má nejdražší, a to slavnostně, poslouchejte mě dobře, má nejdražší, přísahám, že přestože jsem v krutých dnech našeho nedostatku hynul duševní mukou, když jsem se díval na

Vás, na Vaše neštěstí i na sebe, na své ponížení a svou neschopnost, přes to všechno Vám přísahám, že mi není tak drahá ta storublovka, jako to, že sám Jeho Jasnost pan generál mně, bezvýznamnému opilci, ráčil stisknout nehodnou ruku! Vrátil mi tím sebevědomí, vzkřísil tím skutkem mou duši, navždy mi udělal život sladším a jsem pevně přesvědčen, že ačkoli jsem před Nejvyšším hříšný, přece má modlitba za štěstí a zdraví Jeho Jasnosti dojde božího trůnu!

Jsem teď, má nejdražší, úžasně duševně rozerván, jsem hrozně rozčilen. Srdce mi tluče, jako by chtělo vyskočit z prsou. Celý jsem tak nějak zesláblý. Posílám Vám čtyřicet pět rublů v bankovkách, dvacet rublů dám bytné, sobě nechám pětatřicet. Za dvacet si pořídím šaty a patnáct si nechám na živobytí. Teprve teď vlastně otřásly všechny ty ranní dojmy celou mou bytostí. Lehnu si. Ovšem jsem klidný, jsem naprosto klidný. Jen duší to zmítá a cítím, jak se má duše v hloubi hýbá, třese a chvěje. Přijdu k Vám, ale teď jsem tím vším prostě opojen... jak je Bůh nade mnou, má nejdražší, Vy moje předrahé děťátko!

Váš důstojný přítel

Makar Děvuškin

10. září

Můj milý Makare Alexejeviči,

mám nevýslovnou radost z Vašeho štěstí a velmi si vážím dobroty Vašeho představeného, příteli. Tak teď se zbavíte všeho trápení! Ale jen proboha zase neutrácejte peníze zbytečně! Žijte nenápadně, co nejskromněji, a hned ode dneška si začněte ukládat vždycky aspoň něco, aby Vás opět nečekaně nezastihlo neštěstí. O nás se proboha nebojte, my se s Fjodorou nějak uživíme. Proč jste nám poslal tolik peněz, Makare Alexejeviči! Vůbec nic nepotřebujeme. Jsme spokojeny s tím, co máme. Budeme sice potřebovat brzy peníze na stěhování z tohoto bytu, ale Fjodora spoléhá, že dostane jeden starý, prastarý dluh. Nechávám si ostatně pro všechny případy dvacet rublů. Ostatní posílám zpátky. Šetřte, prosím Vás, penězi, Makare Alexejeviči. Sbohem, žijte teď klidně, buďte zdravý a veselý. Napsala bych toho víc, ale jsem hrozně unavena. Včera jsem celý den nevstala z postele. Dobře jste udělal, že jste slíbil přijít. Navštivte mě, prosím Vás, Makare Alexejeviči.

V. D.

Dne 11. září

Má milá Varvaro Alexejevno!

Snažně Vás prosím, má drahá, nelučte se teď se mnou, teď, když jsem úplně šťastný a spokojený. Fjodoru neposlouchejte, moje milovaná, a já udělám všecko, co Vám na očích uvidím. Dobře se budu chovat, už jen z úcty k Jeho Jasnosti panu generálovi se budu opravdu dobře a řádně chovat. Psali bychom si opět veselé dopisy, svěřovali si navzájem své myšlenky, své radosti a starosti, budeme-li nějaké starosti mít. Žili bychom spolu svorně a šťastně. Bavili bychom se literaturou... Moje milovaná! V mém osudu se všechno změnilo k lepšímu. Bytná je přístupnější, Tereza rozumnější, dokonce i Faldoni je nějak rychlejší. S Ratazjajevem jsem se smířil. Sám jsem k němu z radosti zašel. Je to celkem dobrý člověk, má nejdražší, a co se o něm říkalo špatného, to všechno byla hloupost. Zjistil jsem teď, že to byl všechno ohavný klep. Vůbec ho ani nenapadlo o nás psát, sám mi to říkal. Četl mi svůj nový

spis. A že mi tenkrát přezdil Lovelace, tak to vůbec není nadávka nebo nějaká urážlivá přezdívka, vysvětlil mi to. Je to slovo převzaté z cizího jazyka a znamená "šikovný hoch", a chcete-li to říci lépe, víc literárně, tak to znamená "chlapík všechna čest" - tak vida - a ne snad něco nepěkného. Byl to nevinný žert, moje děťátko, a já se nevzdělanec z hlouposti urazil. Však jsem se mu teď omluvil...

A počasí je dneska zajímavé, Variňko, takové pěkné. Pravda, ráno trochu mžilo, jako by se skrze síto silo, ale to nevadí. Vzduch se zato osvěžil. Šel jsem si vybrat boty a koupil nádherné. Prošel jsem se po Něvském prospektu a přečetl "Včelku". Ale počkejte, to hlavní bych Vám málem zapomněl říct.

A hned Vám povím, co:

Dnes ráno jsem se dal do řeči s Jemeljanem Ivanovičem a Aksentijem Michajlovičem o Jeho Jasnosti panu generálovi. On se, Variňko, nezachoval tak milostivě jen ke mně. Neobdaroval jen mne, je široko daleko známý dobrotou svého srdce. Lidé mu děkují z mnoha různých míst a prolévají slzy vděčnosti. Vychoval osiřelou dívku. Ráčil jí dát výbavu a provdal ji za významného člověka, za jednoho úředníka, který byl Jeho Jasnosti přidělen pro zvláštní úkoly. Syna jedné vdovy umístil v nějaké kanceláři a vykonal ještě mnoho jiných dobrých skutků. Pokládal jsem, má nejdražší, za povinnost přijít taky se svou troškou do mlýna a vypravoval jsem tak, aby to všichni slyšeli, jak se mnou Jeho Jasnost pan generál jednal. Vypravoval jsem jim všechno a nic jsem nezatajil. Stud jsem strčil do kapsy. Jakýpak stud, jakápak reputace za takových okolností. Mluvil jsem pěkně nahlas - ať jsou dobré skutky Jeho Jasnosti pana generála slavné! Mluvil jsem poutavě, ohnivě jsem mluvil a nečervenal se, naopak, byl jsem hrdý, že mám příležitost něco takového vypravovat Vylíčil jsem všechno (jen o Vás jsem opatrně pomlčel, má nejdražší), mluvil jsem o své bytné, o Faldonim, o Ratazjajevovi, o botách i o Markovovi - všechno jsem řekl. Tu a tam si někteří vyměnili úsměvy, vlastně všichni si vyměňovali úsměvy, ale to asi našli něco směšného na mé postavě nebo na mých botách, myslím, že na mých botách. Protože s nějakým špatným úmyslem se smát nemohli. To asi jen tak, že jsou mladí, nebo proto, že to jsou zámožní lidé, ale ze špatného, zlého úmyslu se mým slovům posmívat nemohli. To jest, že by se to mohlo týkat Jeho Jasnosti pana generála - to by přece neudělali! Nemám pravdu, Variňko?

Dosud se nějak nemohu vzpamatovat, má nejdražší. Všechny ty události mě tak popletly! Máte dost dříví? Nenastydněte se, Variňko! Mnoho-li potřebujete, abyste nastydla. Ach má nejdražší, svými tesklivými myšlenkami mě ubíjíte. Modlím se k Pánu Bohu, tolik se k němu za Vás modlím, má nejdražší! A máte například vlněné punčošky nebo vůbec něco teplejšího? Dávejte na sebe pozor, moje milovaná. Když budete něco potřebovat, tak mě, dědka, pro Spasitele neurazte tím, že byste si neřekla. Jen přijďte pěkně rovnou ke mně. Zlé časy jsou za námi. O mne se nestarejte. V budoucnosti je všechno světlé a pěkné.

A byla to smutná doba, že, Variňko! No ale teď už je to jedno, je to za námi! Uplynou léta a jednou si na tuhle dobu rádi vzpomeneme. Pamatuji se na své mládí. Často jsem neměl ani kopejku. Bylo mi zima, měl jsem hlad, a přece jsem byl veselý. Ráno jsem se prošel po Něvském prospektu, potkal hezkou dívenku a celý den jsem byl šťastný. Byla to krásná doba, má nejdražší! Život je vůbec krásný, má Variňko! Zvlášť v Petrohradě. Se slzami v očích jsem se před Pánem Bohem kál, aby mi odpustil hříchy v té smutné době, reptání, liberální myšlenky, výtržnosti a hazard. S pohnutím jsem v modlitbě vzpomínal na Vás. Vy jediná, děťátko, jste mě posilovala, Vy jediná jste mě utěšovala, udílela jste mi dobré rady a naučení. Na to, má nejdražší, nikdy nemohu zapomenout. Dnes jsem zlíbal všechna Vaše psaníčka,

moje milovaná. Prý jsou tu poblíž na prodej šaty, tak se po nich poptám. Sbohem, děťátko, sbohem!

Váš upřímně oddaný

Makar Děvuškin

15. září

Vážený pane

Makare Alexejeviči,

jsem nanejvýš rozčilená. Jen poslechněte, co se nám stalo. Mám předtuchu něčeho osudného. Ale posuďte sám, drahý můj příteli. Pan Bykov je v Petrohradě. Fjodora ho potkala. Jel, dal zastavit drožku, přistoupil k Fjodoře a začal se jí vyptávat, kde bydlí. Ze začátku mlčela jako hrob. On se usmál a řekl, že ví, kdo bydlí u ní (zřejmě mu všechno donesla Anna Fjodorovna). Tu to Fjodora nevydržela a hned na ulici mu začala vyčítat a obviňovat ho, řekla mu, že je zhýralý člověk a že způsobil všechna má neštěstí. Odpověděl, že když nejsou groše, tak je ovšem člověk nešťastný. Fjodora mu řekla, že bych se dovedla sama uživit nebo bych se mohla provdat, a když ne to, mohla jsem jít někam do služby, ale teď že je mé štěstí navždy ztraceno, že jsem ke všemu nemocná a brzo umřu. Na to Bykov poznamenal, že jsem mladá, že mám ještě plnou hlavu hloupostí a že naše ctnost pozbyla lesku (to jsou jeho slova)! Myslely jsme s Fjodorou, že naši adresu nezná, ale včera znenadání, jen jsem odešla nakoupit do trhu, vstoupil do našeho pokoje. Nechtěl mě asi zastat doma. Dlouho se Fjodory vyptával na naše poměry, všechno si u nás prohlížel, díval se na mou práci a nakonec se ptal, co je to za úředníka, který se s námi stýká. Přecházel jste v té chvíli právě dvůr. Fjodora mu na Vás ukázala. Podíval se a usmál. Fjodora ho prosila, aby odešel, řekla mu, že stejně už jsem ze zármutku nemocná a že mi bude velmi nepříjemné, když ho u nás uvidím. Mlčel. Řekl, že přišel jen tak z dlouhé chvíle, a chtěl dát Fjodoře dvacet pět rublů, ona je ovšem nevzala. - Co to má asi znamenat? Proč k nám přišel? Nemohu pochopit, jak to, že všechno o nás ví. Nedovedu si to vysvětlit. Fjodora říká, že její švagrová Aksiňja, která k nám chodí, se zná s pradlenou Nastasjou a Nastasjin bratranec je vrátným v úřadě, kde je zaměstnán známý synovce Anny Fjodorovny. Tak jestli se touto cestou nedonesl nějaký klep... Je ostatně velmi dobře možné, že se Fjodora mýlí, nevíme, co si máme myslet. Co když k nám přijde zas? Už jen pomyšlení na to mě děsí. Když mi Fjodora včera všechno vypravovala, tak jsem se vyděsila, že jsem úlekem div neomdlela. Co ode mne ještě chtějí? Já je nechci znát! Co jím je po mně, chuděře! Ach, v jakém strachu teď žiju. Pořád si myslím, že v tu ránu Bykov vejde. Co se mnou bude? Co mi ještě osud chystá? Pro Krista, přijďte hned ke mně, Makare Alexejeviči, přijďte, proboha, jen přijďte!

V. D.

Dne 18. září

Má nejdražší Varvaro Alexejevno!

Dnešního dne se u nás v bytě stala navýsost truchlivá, ničím nevysvětlitelná a neočekávaná událost. Předem Vám musím napsat, má nejdražší, že náš ubohý Gorškov dosáhl úplného zproštění viny. Už dávno to tak bylo rozhodnuto, ale dnes šel vyslechnout závěrečný

rozsudek. Proces pro něho skončil velmi šťastně. Nedbalost a neopatrnost, z níž byl obviňován - to všechno mu bylo úplně odpuštěno. Soud rozhodl, že mu kupec musí zaplatit značnou částku peněz, takže se podstatně zlepšily i jeho poměry. Jeho čest byla zbavena skvrny a všechno se v dobré obrátilo, krátce řečeno, vyplnila se všechna jeho přání. Přišel domů dnes ve tři hodiny. Ani si nebyl podoben, byl bledý jako plátno, rty se mu třásly, ale usmíval se. Objal ženu a děti. Všichni jsme mu šli společně blahopřát. Byl naším nápadem velmi dojat, ukláněl se na všechny strany, každému z nás několikrát stiskl ruku. Zdálo se mi dokonce, že trochu vyrostl a napřímil se a že už ani nemá v očích slzičku. Byl chudák velmi rozčilen. Chvíli nevydržel na jednom místě, bral do rukou všechno, co se mu naskytlo, a hned to zase odkládal, pořád se usmíval a ukláněl, sedal si, vstával, znovu si sedal, mluvil, co mu slina přinesla na jazyk. "Moje čest, jsem očištěn, mám dobré jméno, mé děti," povídal - a jak to povídal! Dokonce plakal. My jsme většinou taky zaslzeli. Ratazjajev ho chtěl pravděpodobně povzbudit a řekl: "Co platno být čist, když není co jíst, peníze, příteli, peníze jsou hlavní věc. Za ně poděkujte Bohu!" A přitom mu poklepal na rameno. Zdálo se mi, že se Gorškov urazil, totiž ne že by snad přímo projevil svou nespokojenost, jen se divně na Ratazjajeva podíval a sundal jeho ruku ze svého ramene. A dřív by se toho byl neodvážil, má nejdražší! Konečně povahy jsou různé. Já bych se například z takové radosti pyšným nestal. Vždyť člověk, má drahá, někdy zbytečně nepoklonkuje a neponižuje se z jiného důvodu než ze záchvatu duševní dobroty a z přílišné měkkosti srdce... Ostatně nejde teď o mne! "Ano," povídá Gorškov, "i peníze jsou dobré, chvála bohu, chvála bohu...!" A celou dobu, co jsme byli u něho, pak opakoval "chvála bohu, chvála bohu..." Jeho žena objednala lepší a vydatnější oběd. Vařila pro ně sama naše bytná. Naše bytná je někdy docela hodná ženská. Ale do oběda Gorškov nemohl posedět na jednom místě. Navštívil všechny pokoje, ať ho zvali nebo nezvali. Vejde, usměje se, usedne na židli, něco řekne a někdy ani to ne a zas odejde. U námořníka vzal dokonce do ruky karty. Vyzvali ho, aby hrál jako čtvrtý. Chvíli hrál, zamotal nějak celou hru, třikrát nebo čtyřikrát vynesl kartu a hraní nechal. "Ne," povídá, "vždyť já jen tak," povídá a odešel. Mne potkal na chodbě, vzal mě za obě ruče, podíval se mi přímo do očí, ale tak nějak divně. Stiskl mi ruku a odcházel a pořád se přitom usmíval, jenže nějak těžce, divně, jako mrtvý. Jeho žena plakala radostí, bylo u nich veselo jako ve svátek. Brzy se naobědvali. Po obědě povídá Gorškov ženě: "Poslyšte, dušinko, já si teď trochu lehnu," a opravdu si šel lehnout. Zavolal k sobě dcerku, položil jí ruku na hlavičku a dlouho, dlouho hladil dítě po vlasech. Potom se znovu obrátil k ženě: "A kdepak je Petěnka, náš Peťa," povídá. "Petěnka...?" Žena se pokřižovala a povídá, že jim přece umřel. "Ano, ano, vím, všechno vím, Petěnka je teď v království nebeském." Žena vidí, že manžel nějak není ve své kůži, že s ním událost velmi hnula, a povídá mu "Měl byste si, dušinko, trochu zdřímnout" "Ano, já hned... hned si trošičku..." A tu se odvrátil, chvíli ležel, potom se obrátil zpátky, chtěl něco říci. Žena mu nerozuměla, zeptala se ho tedy: "Copak, můj drahý?" Ale on neodpověděl. Počkala chviličku - no, myslí si, usnul. A odešla na hodinku k bytné. Za hodinu se vrátila, vidí, že se muž ještě neprobudil, leží, ani se nehýbá. Myslela, že spí, sedla si a začala něco dělat. Říká, že pracovala asi půl hodiny a zahloubala se přitom do myšlenek, ani se nepamatuje, na co všechno myslila, říká jen, že na muže pozapomněla. Najednou si však uvědomila, že cítí nějaký divný neklid. A tu ji zarazilo hrobové ticho v pokoji. Podívala se na postel a vidí, že muž leží pořád v jedné poloze. Přistoupila k němu, strhla pokrývku, podívá se - a on byl už studený. Umřel, má nejdražší, umřel Gorškov, umřel náhle, jako by ho blesk zabil. Nač umřel, to ví jen Pánbůh. Mne to tak ohromilo, Variňko, že jsem se ještě nevzpamatoval. Nechce se nějak uvěřit, že by člověk mohl tak z ničeho nic umřít. Takový chudák to byl, ten nešťastný Gorškov. Jaký měl osud! Žena pláče, je celá vyděšená. Děvčátko se zavrtalo někam do kouta. Je tam u nich hrozný zmatek, přijde vyšetřovat soudní lékař... ani přesně všechno nevím... jen líto je mi jich, tak líto! Je úzko pomyslet, jak vskutku nevíme dne ani hodiny... Hyneme pronic zanic...

Váš

Makar Děvuškin

Dne 19. září

Velectěná slečno Varvaro Alexejevno!

Spěchám Vám oznámit, má přítelkyně, že mi Ratazjajev našel u jednoho spisovatele práci. Přijel k němu známý a přivezl takový tlustý rukopis, chvála bohu, je to hodně práce. Jenže je to tak nečitelně psáno, že nevím, jak se do toho vpravím. Chce to co nejdřív a sepsáno je to tak, že tomu ani nerozumím... Dohodli jsme se na čtyřiceti kopejkách za arch. Píšu Vám to proto, má drahá, že teď budu mít vedlejší výdělek. Sbohem, má nejdražší, dám se hned do práce.

Váš věrný přítel

Makar Děvuškin

23. září

Můj drahý příteli

Makare Alexejeviči,

už třetí den jsem Vám, vůbec nenapsala, příteli, ale to co se mi stalo, to mi ještě scházelo, jsem celá zmatená.

Předevčírem k nám přišel Bykov. Byla jsem sama, Fjodora někam odešla. Otevřela jsem mu a tak jsem se lekla, když jsem ho viděla, že jsem se nemohla hnout z místa. Cítila jsem, že blednu. Vešel s hlasitým smíchem, jak má ve zvyku, vzal si židli a sedl si. Dlouho jsem se nemohla vzpamatovat. Konečně jsem si sedla do kouta k práci. Náhle se přestal smát. Překvapilo ho asi, jak vypadám. Velmi jsem v poslední době zhubla, tváře a oči mi vpadly, byla jsem bledá jako to plátno... Opravdu, kdo mě znal před rokem, těžko mě poznává. Dlouho a upřeně se na mne díval, konečně se znovu rozveselil. Něco řekl, nepamatuji se, co jsem mu odpověděla, a on se opět zasmál. Seděl u mne celou hodinu. Dlouho se mnou mluvil, vyptával se na mnoho věcí. Nakonec mě před rozloučením vzal za ruku a řekl (píšu Vám slovo od slova): "Varvaro Alexejevno, mezi námi řečeno, Anna Fjodorovna, vaše příbuzná a moje dobrá známá a důvěrná přítelkyně, je ničemná ženská." Pak ji ještě nazval jedním neslušným slovem. "Vaši sestřenici svedla z cesty a Vás úplně zničila. Co se mne týče, já jsem taky jednal v tomto případě jako ničema, ale co, to se stává...!" A zasmál se na celé kolo. Potom dodal, že není žádný slavný řečník, že to hlavní, co chtěl říci a považoval za svou svatou povinnost nezamlčovat, už řekl a že v krátkosti přistupuje k dalšímu. A pak mi oznámil, že se uchází o mou ruku, že pokládá za svou povinnost vrátit mi čest, že je bohatý, že mě odveze po svatbě do své jedné vesnice ve stepi, že tam chce honit zajíce, že do Petrohradu už nikdy nepojede, protože v Petrohradě je ohavně, že v Petrohradě má, jak se sám vyjádřil, darebáka synovce, kterého se zapřísáhl vydědit, a hlavně z toho důvodu, že by totiž rád měl zákonité dědice, se uchází o mou ruku, to že je hlavní příčina jeho námluv. Potom dodal, že žiji velmi bídně, že není žádný div, jsem-li nemocná, když bydlím v takovém

brlohu, a předpověděl mi, že se nevyhnu smrti, jestli tu zůstanu ještě jen měsíc. Řekl, že v Petrohradě jsou byty vůbec hnusné, a nakonec se mě zeptal, zda prý něco nepotřebuji...

Byla jsem tak ohromena jeho návrhem, že jsem se, sama nevím proč, rozplakala. Pochopil mé slzy jako vděčnost a řekl, že byl vždy přesvědčen, že jsem hodná, citlivá a vzdělaná dívka, ovšem, že se pro tento krok nerozhodl, dokud do všech podrobnosti nezjistil, jak se teď chovám. Pak se vyptával na Vás, řekl, jak všude slyšel, že jste člověk šlechetných zásad, že Vám tedy nechce být nic dlužen a jestli prý Vám stačí za všechno, co jste pro mne udělal, pět set rublů... Když jsem mu pak vysvětlila, že to, co jste pro mne udělal, se nedá žádnými penězi zaplatit, řekl mi, že je to bláhovost, že jsou to všechno historky, že jsem ještě mladá a čtu básně, že romány kazí mladé dívky, že knihy jen kazí mravnost a že on nemůže žádné knihy vystát. Radil mi, abych počkala, až budu stará jako on, a potom abych mluvila o lidech. "Pak," dodal, "budete lidi znát." Dále řekl, abych si jeho návrh dobře promyslila, že by mu bylo velmi nepříjemné, kdybych takový závažný krok udělala bez rozmyšlení, dodal, že nerozvážnost a láska hubí nezkušené mládí, ale že si velmi přeje, abych odpověděla kladně. Že konečně v opačném případě by byl nucen oženit se v Moskvě s kupcovou, protože se, jak už řekl, zapřísáhl, že darebáka synovce vydědí. Proti mé vůli mi nechal v ruce pět set rublů na cukroví, jak řekl. Řekl, že na vesnici ztloustnu jako vdolek, že se budu mít jako v bavlnce, že má teď hrozně mnoho starostí, že celý den oběhával různé záležitosti a že teď ke mně zaskočil jen mezi obstarávkami. Pak odešel... Dlouho jsem přemýšlela, mnoho věcí jsem promyslila. Trápila jsem se a uvažovala, příteli, a nakonec jsem se rozhodla. Já se za něho provdám, příteli drahý, nezbývá mi než souhlasit s jeho návrhem. Jestli mě někdo může zbavit hanby, vrátit mi čestné jméno, zachránit mě v budoucnosti před bídou, nedostatkem a neštěstím, je to jen on. Co mohu od budoucnosti čekat, co mohu od osudu chtít? Fjodora říká, abych nezahazovala své štěstí, a co prý má, říká, v takovém případě člověk za štěstí pokládat? Já alespoň pro sebe nenacházím jinou cestu, můj drahý příteli. Co si mám počít? Prací jsem si už stejně podkopala zdraví, od rána do noci pracovat nemohu. Když půjdu do služby, zchřadnu steskem, a ke všemu nikomu nevyhovím. Jsem od přírody nemocná, a proto budu vždycky pro někoho břemenem. Ovšem ani takhle mě nečeká ráj, ale co si mám počít, příteli, co si mám počít? Z čeho si mám vybrat?

Neprosím Vás o radu. Chci si to rozvážit sama. Rozhodnutí, které jste si právě přečetl, je nezměnitelné a bez meškání je oznámím Bykovovi, který beztak na mne s konečnou odpovědí spěchá. Říkal, že musí odjet, že jeho zájmy nečekají, že je nemůže odkládat pro hlouposti. Ví Bůh, budu-li šťastná, jen ve svaté, nezbadatelné vůli boží je můj osud. Já jsem rozhodnuta. Bykov je prý hodný člověk. Bude si mě vážit, a možná že i já si budu vážit jeho. A co si lze přát od našeho manželství víc?

Sděluji Vám to, Makare Alexejeviči, a jsem přesvědčena, že všechno mé stýskání pochopíte. Neodrazujte mě od mého úmyslu. Vaše úsilí by bylo marné. Zvažte v srdci všechno, co mě přinutilo jednat takhle. Ze začátku jsem byla plná obav, ale teď už jsem klidnější. Co mě čeká - nevím. Co bude - to bude, staň se vůle boží.

Přišel Bykov, odkládám psaní neukončené. Mnoho jsem Vám toho ještě chtěla říci. Ale Bykov už je tu!

V. D.

Dne 23. září

Moje nejdražší Varvaro Alexejevno!

Spěchám Vám, moje nejdražší, odpovědět, spěchám Vám, moje nejdražší, říci, že jsem ohromen. Všechno je tak nějak divné... Včera jsme pochovali Gorškova. Ano, tak je to, Variňko, tak je to. Bykov jednal ušlechtile. Jenomže podívejte se, má drahá... Vy tedy souhlasíte. Všechno je ovšem vůle boží. Je to tak, určitě to musí tak být, to jest určitě to musí být vůle boží a prozřetelnost tvůrce nebeského je ovšem dobrotivá a nezbadatelná a osud také - to je vlastně totéž. Tak Fjodora s Vámi taky souhlasí. Ovšem, budete nyní šťastná, má nejdražší, budete žít v nadbytku, má milovaná, hvězdičko má nedostižná, děťátko moje... Jenomže, podívejte se, Variňko, jak to vlastně všechno tak najednou... Ano jistě je spěch... Pan Bykov má spěšné záležitosti... Konečně, kdo nespěchá, on tedy může mít taky naspěch... Viděl jsem ho, když od Vás odcházel. Je to statný, statný muž. Dokonce až trochu příliš statný muž. Jenže to všechno není jaksi tak... Nejde přece o to, že je to statný muž, ale... Já asi teď nejsem nějak ve své kůži... jakpak si jenom teď budeme psát? A já, jak já tu můžu zůstat sám? Všechno si to, děťátko moje, rozvažuji, všechno si rozvažuji, o všech příčinách přemýšlím. Končil jsem právě opis dvacátého archu a mezitím přišly tyhle události. Má nejdražší, vždyť Vy odjíždíte, to budete asi muset obstarávat různé nákupy, nějaké ty střevíčky, šaty a já vím náhodou o jednom obchodě v Gorochové ulici... Vzpomeňte si, jak jsem Vám jej kdysi líčil. - Ale ne! Kdepak Vy, má nejdražší, co Vy! Vždyť vy hned tak nemůžete nikam jet, to je úplně vyloučeno. Ještě musíte dlouho nakupovat a taky si obstarat povoz. Kromě toho je teď špatné počasí, jen se podívejte, prší, jako když z konve leje, takový mokrý déšť je to a potom... potom... Vždyť Vám bude zima, moje milovaná, Vašemu srdíčku bude zima! Vždyť Vy se bojíte cizích lidí, a přece jedete. A s kým já tu sám zůstanu? S kým! Fjodora Vám říká, že Vás čeká veliké štěstí... ale vždyť je to hloupá ženská a mne chce zahubit. Půjdete dnes na nešpory, má nejdražší? Šel bych se na Vás podívat Je to pravda, má nejdražší, čistá pravda, že jste dívka vzdělaná, čestná a citlivá, jenže ať on se raději ožení s kupcovou. Co myslíte, má nejdražší? Ať se raději ožení s kupcovou! jakmile nastane soumrak, zaskočím k Vám na hodinku, moje Variňko. Teď je brzy šero, tak přijdu. Určitě k Vám, má nejdražší, dnes na hodinku přijdu. Teď čekáte Bykova, ale jak odejde, hned potom... Jen chvíli posečkejte, má nejdražší, přiběhnu ...

Makar Děvuškin

27. září

Milý příteli Makare Alexejeviči,

Pan Bykov říká, že musím nutně mít tři tucty košil z holandského plátna. Proto musím co nejdřív sehnat švadleny na dva tucty, vždyť máme velmi málo času. Pan Bykov se zlobí, říká, že je s těmi hadry spousta starostí. Svatbu máme za pět dní a druhý den po svatbě jedeme. Pan Bykov spěchá, říká, že nemáme ztrácet čas hloupostmi. Jsem zmořena starostmi, že sotva stojím na nohou, mám hrozně moc práce a opravdu by bylo lépe, kdyby to všechno nemuselo být. A ještě něco - máme málo krajek ze surového hedvábí a vůbec krajek, takže bychom je potřebovaly přikoupit, protože pan Bykov říká, že nechce, aby jeho žena chodila jako kuchařka, a že musím "vytřít zrak všem statkářkám". Tak to sám řekl. Proto vás prosím, Makare Alexejeviči, abyste zašel k madame Chiffon v Gorochové ulici a požádal ji především, aby k nám poslala švadleny, a dále, aby se sama obtěžovala a přijela k nám. Jsem dnes nemocná. V novém bytě máme velmi chladno a je tu hrozný nepořádek. Tetička pana Bykova sotva dýchá stářím. Bojím se, aby nezemřela, dřív než odjedeme, ale pan Bykov říká, že to nic není, že se vzpamatuje. V domě máme hrozný zmatek. Pan Bykov s námi nebydlí,

takže se služebnictvo rozbíhá bůhvíkam. Stává se, že nám poslouží jediná Fjodora, protože komorník pana Bykova, který na všechno dohlíží, zmizel a nevíme už třetí den, kde vězí. Pan Bykov přijíždí každé ráno, pořád se zlobí, včera dokonce zbil správce domu a měl pak nepříjemnosti s policií... Neměla jsem ani po kom poslat Vám dopis. Píši poštou. Ale málem jsem zapomněla na to nejdůležitější. Řekněte madame Chiffon, aby určitě změnila krajky ze surového hedvábí, aby je přizpůsobila včerejšímu vzorku a aby ke mně sama zajela ukázat mi, co vybrala. A řekněte ještě, že jsem si to rozmyslela s tím canezou, že to budeme vyšívat drobně. A ještě něco - monogramy budeme vyšívat na bubínku. Rozumíte mi? Na bubínku, a ne hladce. Dejte proto pozor a nezapomeňte, že na bubínku! A ještě bych málem zapomněla! Vyřiďte jí proboha, aby lístky na pláštěnce byly vyšité plně, úponky a trny aby byly našité ze šňůrek a potom, aby límec olemovali krajkami nebo širokým nabíráním. Prosím Vás, vyřiďte to, Makare Alexejeviči.

Vaše

V. D.

P. S. Tolik se stydím, že Vás pořád trápím svými pochůzkami. Už předevčírem jste běhal celé ráno. Ale co mohu dělat? U nás není v domě žádný pořádek a já nejsem zdravá. Proto se na mne nezlobte, Makare Alexejeviči. Tolik se mi stýská! Ach, co z toho bude, co z toho bude, příteli můj, můj dobrý Makare Alexejeviči! Bojím se třeba jen nahlédnout do své budoucnosti. Pořád mám nějaké zlé tušení a žiji jako v začarovaném kruhu.

P. S. Proboha, milý příteli, nezapomeňte, co jsem po Vás vzkázala. Pořád se bojím, abyste to nějak nepopletl. Pamatujte si, že na bubínku, a ne hladce.

V. D.

Dne 27. září

Vážená slečno

Varvaro Alexejevno!

Všechny Vaše pochůzky jsem pečlivě vyřídil. Madame Chiffon povídala, že už sama měla v úmyslu olemovat na bubínku, že to bude vhodnější nebo co, už ani nevím, nepochopil jsem to dobře. Dále jste psala něco o nabírání, tak ona taky mluvila o nabírání. Jenže jsem, má nejdražší, zapomněl, co mi o tom nabírání povídala. Pamatuji si jen, že toho namluvila velmi mnoho. Taková protivná ženská: Co to jen bylo? Ale ona Vám to všechno sama poví. Docela jsem se popletl, má nejdražší. Dnes jsem ani nešel do kanceláře, takže si zbytečně zoufáte, má drahá. Pro Váš klid jsem ochoten oběhat všechny obchody. Píšete, že se bojíte nahlédnout do budoucnosti. Ale vždyť se dnes v sedm hodin všechno dovíte. Madame Chiffon k Vám sama přijede. Tak nemějte starost, doufejte, má nejdražší, možná že se všechno obrátí k lepšímu - uvidíte. Co jenom to - pořád mám plnou hlavu toho prokletého nabírání - ech, to nabírání, to nabírání! Zaskočil bych k Vám, děťátko, zaskočil bych, určitě bych zaskočil. Dvakrát jsem už dokonce došel až k vratům Vašeho domu. Ale ten Bykov, to jest chci říci pan Bykov, je pořád tak prudký, tak ono by snad ani... No a co bych vlastně ...

Makar Děvuškin

28. září

Vážený pane

Makare Alexejeviči,

proboha, běžte ihned ke klenotníkovi. Řekněte mu, že nemusí dělat náušnice s perlami a smaragdy. Pan Bykov říká, že je to příliš drahé, že to jde do peněz. Zlobí se, říká, že i tak musel sáhnout hluboko do kapsy, že ho okrádáme, a včera řekl, že kdyby byl napřed všechno věděl a tušil takové výdaje, že by se ani neženil. Povídal, že jakmile nás oddají, ihned odjedeme, že hosty zvát nebude, a abych si nemyslila, že se budu točit a tancovat, že je ještě daleko do svátků. Vida, jak mluví! A Bůh ví, že jsem si nic takového nepřála. Vždyť pan Bykov sám všechno objednával. Neodvažuji se mu ani odpovědět, je velmi prudký. Co se mnou bude?

V. D.

Dne 28. září

Děťátko moje Varvaro Alexejevno!

Já - totiž klenotník řekl - tak dobře. Ale chtěl jsem nejdřív říci, že jsem se rozstonal a nemohu vstát z postele. Právě teď, když je tolik běhání a starostí, jsem se musel nastydnout, aby to čert vzal! Taky Vám sděluji, že k dovršení mých trampot i jeho Jasnost pan generál ráčil být přísný, na Jemeljana Ivanoviče se velmi zlobil a křičel a nakonec se, chudinka, úplně unavil. Tak Vám to všechno píši. A ještě něco jsem Vám chtěl napsat, jenže se bojím Vás obtěžovat. Vždyť já jsem, má nejdražší, hloupý, prostý člověk, píšu, co mě napadne, a možná že Vy byste si snad něco... no, co já bych...

Váš

Makar Děvuškin

Dne 29. září

Má drahá Varvaro Alexejevno!

Dnes jsem viděl Fjodoru, moje milovaná, povídala, že Vás už zítra oddají a pozítří jedete a že pan Bykov už najímá koně. O Jeho Jasnosti panu generálovi jsem Vám všechno napsal, že, má nejdražší. Dále - účty z obchodu v Gorochové ulici jsem znovu přepočítal, součet je v pořádku. Ovšem je to hodně drahé. Proč jen se na Vás pan Bykov zlobí? No, buďte šťastná. Přišel bych se na Vás podívat do kostela, má nejdražší, ale nemůžu, bolí mě v kříži. Pořád myslím na to, jak si budeme dopisovat. Kdopak nám bude teď doručovat psaní? Ba, kdo asi! Obdarovala jste Fjodoru, má drahá. Dobře jste udělala, přítelkyně moje; velmi dobře jste udělala. To je dobrý skutek. A za každý dobrý skutek Vám Pánbůh požehná. Dobré skutky nezůstávají bez odměny, ctnost bude vždycky věnčena korunou spravedlnosti boží, ať dříve nebo později. Tolik bych Vám toho chtěl napsat, má nejdražší. Každou hodinu, každou minutu, pořád bych jen psal a jenom psal. Zůstala u mne ještě jedna Vaše knížka, Bělkinovy povídky, tak mi ji neberte, má nejdražší, víte, věnujte mi ji, moje milovaná. To ne proto, že bych tolik toužil ji číst. Ale sama víte, má nejdražší, že se blíží zima, přijdou dlouhé večery,

bude teskno, a tak bych si četl. Přestěhuju se, má nejdražší, ze svého bytu do Vašeho dřívějšího a budu bydlet u Fjodory. S touto dobrou ženou se teď ani zanic nerozloučím. Kromě toho je tak pracovitá. Včera jsem si podrobně prohlížel Váš opuštěný byt. Váš vyšívací rám a na něm vyšívání tam zůstaly nedotknuté, tak jak byly, stojí v koutě. Prohlížel jsem si Vaše šití. Zůstaly tu ještě nějaké odstřižky. Na jedno mé psaníčko jste začala namotávat nitt. Ve Vašem stolku jsem našel kousek papíru a na papíru bylo napsáno: "Vážený pane Makare Alexejeviči, spěchám..." a dost. Asi Vás někdo přerušil na nejzajímavějším místě. V koutě za přepážkou stojí Vaše postýlka... Vy moje milovaná! No sbohem, sbohem. Odpovězte mi proboha na tohle psaní co nejdříve!

Makar Děvuškin

30. září

Můj předrahý příteli Makare Alexejeviči,

všechno je za mnou. Můj osud je rozhodnut. Nevím, jaký bude, ale jsem odevzdána do vůle boží. Zítra odjíždíme. Loučím se s Vámi navždy, můj předrahý příteli, můj dobrodinče a otče! Netrapte se pro mne, buďte šťasten, vzpomínejte na mne a Pánbůh ať Vám dá své požehnání. Často na Vás budu vzpomínat ve svých modlitbách, často na Vás budu myslet Zase tedy skončilo jedno období. Odnáším si do nového života ve vzpomínkách na minulost málo radostného, tím mi bude dražší vzpomínka na Vás, tím budete dražší mému srdci. Jste jediný můj přítel. Jen Vy jste mě tady miloval. Věděla jsem, viděla jsem, že jste mě miloval. Už jen můj úsměv Vás obšťastnil, jediná řádka mého dopisu. A teď si budete muset odvyknout! Jak tu zůstanete sám! S kým tu zůstanete, můj dobrý, drahý, jediný příteli? Zanechávám Vám knížku, rám na vyšívání, začatý dopis. Až se budete dívat na tyto začaté řádky, čtěte v duchu dál všechno, co byste rád ode mne slyšel nebo četl, všechno, co bych Vám ráda napsala. A co Vám teď už ani napsat nemohu. Vzpomínejte na svou ubohou Variňku, která Vás měla tak upřímně ráda. Všechny Vaše dopisy zůstaly ve Fjodořině prádelníku v horní zásuvce. Píšete, že stůněte, a pan Bykov mě dnes nikam nechce pustit. Budu Vám psát, příteli, to Vám slibuji, ale vždyť sám Pánbůh ví, co se všechno může stát. A tak se rozloučíme navždy, můj milovaný příteli, můj drahý, navždy...! Jak ráda bych Vás objala! Sbohem, příteli, sbohem, sbohem! Žijte šťastně, buďte zdráv! Věčně se za Vás budu modlit. Jak je mi úzko, jak je mi těžko u srdce. Volá mě pan Bykov.

Vás věčně milující

V. D.

P. S. Moje duše je tak plná, tak je teď plná slz... Slzy mne dusí, a srdce se může rozskočit. Sbohem. Bože, jak je mi úzko!

Vzpomeňte si, vzpomeňte si někdy na svou ubohou Variňku...

Moje nejdražší Variňko, má milovaná, moje drahá! Odváží Vás, jedete. Kéž by mi teď raději srdce vyrvali z prsou, než aby mi vzali Vás. Jakpak je to s Vámi? Pláčete, a přece jedete! Právě jsem dostal od Vás psaníčko, je celé smáčené slzami. Vám se tedy nechce jet, odváží Vás násilím. Mne litujete, mne máte ráda! No to si myslím, s kým teď budete žít? Tam daleko bude Vašemu srdíčku smutno, úzko a chladno. Steskem vyprahne, zármutkem se rozskočí. Umřete tam, do siré země Vás položí, ani tam pro Vás nikdo nezapláče! Pan Bykov bude dál

honit zajíce... Ach má nejdražší, proč jste se tak rozhodla? Jak jste se mohla rozhodnout k takovému kroku? Co jste to udělala, co jste to udělala, co jste si to způsobila? Vždyť Vás přivede do hrobu. Umoří Vás tam daleko, moje milovaná. Vždyť Vy jste, má nejdražší, křehoučká jako peříčko. A kde já při tom byl! Co já hlupák zevloval! Vidím, že dítě zlobí, rozbolela dítě hlavička. Proč bych jednoduše nemohl... ale to já ne! Nemyslel jsem na nic, hlupák hloupý, neviděl jsem nic, jako by to bylo správné, jako by se mě to netýkalo. A ještě jsem běhal kvůli nabírání ...! Ne, já vstanu, Variňko, možná že se do zítřka uzdravím a vstanu... Pod kola se vrhnu, má nejdražší, nedovolím, abyste odjela. Ani nápad, vždyť co se to vlastně děje? Kdo má jaké právo, že se tohle děje? Odjedu s Vámi. Poběžím za Vaším kočárem, když mě nevezmete, poběžím, jak nejrychleji umím, dokud duši nevypustím. Vždyť víte vůbec, co Vás čeká tam, kam jedete, má nejdražší? Možná že to nevíte, tak se zeptejte mne! Tam je step, má drahá, tam je step, holá step, jako tuhle má dlaň! Žijí tam jen bezcitné ženské a nevzdělaní opilci mužici. Tam teď ze stromů spadalo listí, prší, je zima - a Vy tam jedete! Copak pan Bykov, ten má zaměstnání, bude honit zajíce, ale co Vy? Chcete být statkářkou, má nejdražší? Vy můj andílku! Vždyť se na sebe podívejte, podobáte se statkářce...? Copak se to může stát, Variňko? Komu budu psát dopisy? Komu? Jen si rozvažte, má nejdražší, komu já je budu psát? A komupak budu říkat "moje nejdražší"? Koho budu nazývat takovým krásným jménem? Kde Vás najdu, moje milovaná? Já umřu, Variňko, určitě umřu. Mé srdce takové neštěstí neunese! Miloval jsem Vás jako světlo boží, jako vlastní dcerku jsem Vás miloval, všechno jsem ve Vás miloval, má nejdražší! Žil jsem jen a jen pro Vás! Pracoval jsem, psal, chodil, procházel se, v dopisech svěřoval papíru svá pozorování, a to všechno jen proto, že jste, má nejdražší, žila tady naproti v mé blízkosti. Možná že jste to ani nevěděla, ale bylo to přesně tak. Proto, má nejdražší, uvažte, slyšíte, moje milá, moje milovaná, jakpak byste od nás mohla odjet? Vždyť Vy odjet nemůžete, to přece nejde. To je naprosto vyloučeno. Vždyť přece prší, a Vy jste slaboučká, nastydnete. Váš kočár promokne, určitě promokne. Jen vyjedete za bránu a poláme se, naschvál se poláme. V Petrohradě dělají špatné kočáry. Vždyť já ty výrobce všechny znám, oni jen aby to mělo fazónu, aby na tom byla kdejaká parádička, ale pevné to není, že nedělají bytelně, na to se dá vzít jed. Na kolena se vrhnu, má nejdražší, před pana Bykova, vysvětlím mu to, všechno mu vysvětlím. I Vy mu to, má nejdražší, vysvětlíte, všechno mu vysvětlíte. Řeknete, že zůstanete tady, že nemůžete odjet... Ach, proč se neoženil v Moskvě s kupcovou! Kupcová by mu lépe, nesrovnatelně lépe slušela, já dobře vím proč! A Vás bych měl tady u sebe. Neboť co pro Vás, má nejdražší, ten Bykov znamená? Proč by Vám měl být najednou tak milý? Snad proto, že Vám kupuje samé nabírání, proto snad? Ale vždyť co je to nabírání, k čemu je nabírání? Vždyť je to, má nejdražší, nesmysl. Jde o lidský život, a nabírání je hadřík, má nejdražší. Nabírání je, má nejdražší, hadr! A pak, vždyť já Vám sám, jak jen dostanu plat, nabírání koupím. Koupím Vám je, má nejdražší, mám dokonce známého obchodníka, počkejte, jen co dostanu plat, moje milovaná Variňko! Ach Bože, Bože! Vy tedy neodvratně odjíždíte s panem Bykovem do stepi. Neodvratně odjíždíte! Ach má nejdražší... Ne, ještě mi napište, ještě mi všechno v psaníčku napište, a jestli odjedete, tak pošlete dopis i odtamtud. Vždyť jinak by, moje děťátko, tohle psaní bylo poslední. A to přece není možné, aby tohle psaní bylo poslední. Vždyť jak by mohlo být tak najednou právě tohle psaní naprosto poslední! Ale ne, budu přece psát a Vy také pište... Dokonce se teď dobře vyvíjí můj sloh... Ach má drahá, co je to sloh? Vždyť přece ani nevím, co píšu, vůbec nevím, nečtu po sobě, nic neopravuji a píšu, jen abych psal, jen abych Vám všechno, všechno napsal... Milovaná moje, má drahá, má nejdražší...!